

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KADIN ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
KADIN ÇALIŞMALARI PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖÇ SÜRECİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI
ŞİDDET: GÖÇMEN KADINLARIN DENEYİMLERİ

Duriye Sonnur YILDIZTUGAY

DANIŞMAN
Prof. Dr. Akça TOPRAK ERGÖNEN

İZMİR - 2021

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Göç Sürecinde Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet: Göçmen Kadınların Deneyimleri” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:05/04/2021

İmza

Duriye Sonnur YILDIZTUGAY

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçmen Kadınların Deneyimleri

Duriye Sonnur YILDIZTUGAY

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı

Kadın Çalışmaları Programı

Küreselleşmeye bağlı olarak gerçekleşen göçün feminizasyonu, göç alanını feminist kuramın ışığında ele alınması ihtiyacını doğurmuştur. Bu çalışma, alışılanın aksine aile birleşimi gibi geleneksel nedenler dışında kendi başına göçe katılan, toplumsal cinsiyet temelli muameleler nedeniyle göçü bir baş etme stratejisi olarak kullanan kadınların göç deneyimlerini keşfetme amaçındadır. Bu araştırma, çeşitli nedenlerle (sosyal, politik, ekonomik vb.) hem gönüllü olarak göç eden kadınları, hem de zorunlu olarak yerlerinden edilmiş kadınların; göç deneyimlerini, kaynak ülkeden hedef/transit ülkeye varıncaya kadar geçen süreçteki hikâyelerini, yaşadıkları sorunları, kadınlara özgü göç etme nedenlerini, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddeti, karşı karşıya kaldıkları risk unsurlarını ve bunlarla baş etme deneyimlerini keşfetme amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda, zorunlu ve gönüllü göçmenlerden oluşan 22 kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Göçte kadın deneyimlerini anlamak ve çözümlemek açısından, kadın çalışmalarının doğasına uygun olarak araştırma yorumlayıcı ve feminist yaklaşımla nitel bir yapıda tasarlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler; kavramlarla göç ve kadın, kaynak ülkeye ilişkin bilgiler, göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası deneyimleri olmak üzere beş ana tema üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda kadınlara özgü göç nedenleri, farklı kadınlık durumlarının göçten olumlu ve olumsuz etkilenme dinamiklerinin neler olabileceği,

cinsiyet temelli şiddet, ayrımcılık ve diğerk risk unsurları görünür kılınmaya çalışılmıştır. Ayrıca kadınların bağımlı göç kuramından sıyrılarak kendi iradeleriyle göç sürecine dâhil oldukları, hayatlarının bir bölümünde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet mağduru oldukları, göçü toplumsal cinsiyet temelli uygulamalarla bir baş etme stratejisi olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Araştırma, elde edilen veriler doğrultusunda önerilerle sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, kadın ve şiddet ilişkisi, şiddet olgusu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, göçün feminizasyonu.

ABSTRACT
Master's Thesis
Gender-Based Violence In The Migration Process: Experiences Of Immigrant
Women
Duriye Sonnur YILDIZTUGAY

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Women Studies
Women Studies Program

The feminization of migration that occurs in connection with globalization has created the need to address the field of migration in the light of feminist theory. This study aims to explore the migration experiences of women who migrate on their own by using it as a coping strategy for gender –based treatments, contrary to the usual reasons such as family reunifications. This research is intended to bring out the migration experiences of women who were both forcibly displaced for various reasons (social, political, economic, etc.) and voluntarily emigrated ,their experiences in the process from the source country to the destination / transit country, the problems they encounter, their female-specific reasons for migration, gender-based violence, the risks they face and how they deal with all. In line with this purpose, in-depth interviews were conducted with 22 women, consisting of forced and voluntary migrants. In terms of understanding and analyzing women's experiences in migration, it was designed in a qualitative structure with investigative ,interpretative and feminist approach in accordance with the nature of women's studies. The data obtained from the interviews were analyzed under five main themes: migration and women, information about the source country, pre-migration, migration period and post-migration experiences.

As a result of the research, the reasons for migration specific to women, the dynamics of various female circumstances affected negatively or positively by migration, gender-based violence, discrimination and other risk factors, were

tried to be visible. In addition, it was revealed that women were participated in migration process with their own free will and in this way, getting out of the dependent migration theory, they were victims of gender-based violence in some part of their lives, and they used migration as a strategy to cope with gender-based problems. The research resulted in with recommendations in line with the data obtained.

Keywords: Migration, the relationship between women and violence, the phenomenon of violence and gender-based violence, feminization of migration.

**GÖÇ SÜRECİNDE TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDET: GÖÇMEN
KADINLARIN DENEYİMLERİ
İÇİNDEKİLER**

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii

GİRİŞ	1
-------	---

**BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORUNSALI**

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	5

**İKİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSASL VE KURAMSAL ÇERÇEVE**

2.1. GÖÇ VE GÖÇMEN KAVRAMI	6
2.2. GÖÇ ÇEŞİTLERİ	9
2.3. FEMİNİST KURAM VE GÖÇ	10
2.4. GÖÇÜN FEMİNİZASYONU	11
2.5. KADINLARA ÖZGÜ GÖÇ NEDENLERİ	13
2.6. KAYNAK ÜLKEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	15
2.7. YOLCULUK SIRASINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE RİSK FAKTÖRLERİ	17

2.8. TRANSİT/HEDEF ÜLKEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR	18
2.9. GÖÇLE BİRLİKTE KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİKLERİNDE MEYDANA GELEN DÖNÜŞÜMLER	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE GENEL BİR BAKIŞ

3.1. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE İLİŞKİN KAVRAMLAR	23
3.2. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN TÜRLERİ	25
3.2.1. Cinsel Şiddet	28
3.2.2. Fiziksel Şiddet	31
3.2.3. Duygusal (Psikolojik) Şiddet	33
3.2.4. Zararlı Geleneksel Uygulamalar	34
3.2.5. Sosyo-ekonomik Şiddet	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1. ARAŞTIRMA MODELİ	42
4.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	44
4.3. VERİLERİN TOPLANMASI	44
4.4. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	45
4.7. ÖZNELER	46
4.7.1. Katılımcı Kadın Göçmenler	46
4.8. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE SÜRESİ	50
4.9. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELERİN ANALİZİ	50

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANALİZ VE BULGULAR

5.1. KAVRAMLARLA GÖÇ VE KADIN	51
5.1.1. Kadın Olmayı Tanımlayabilmek	51

5.1.2. Sınırların Ötesine Geçmek	54
5.1.3. Şiddet Algısı	57
5.2. KAYNAK ÜLKEYE İLİŞKİN BİLGİLER	59
5.2.1. Kaynak Ülkede Kadın Olmak	59
5.2.2. Kaynak Ülkede Şiddetin Mağduru Olmak	63
5.2.3. Şiddete Ses Çıkarabilmek/Sessiz Kalmak	69
5.3. GÖÇ ÖNCESİ DENEYİMLERİ	72
5.3.1. Göç Etmeyi Düşünmek	72
5.3.2. Vatanından Gitmek Zorunda Kalmak	77
5.3.3. Yol ve Mihmandarlık, Arkamda Bıraktıklarım	85
5.4. GÖÇ SIRASI DENEYİMLERİ	88
5.4.1. Göç Sırasındaki Destek Mekanizmaları	88
5.4.2. Kaynak Ülkeden Hedef Ülkeye Göç Rotası	91
5.4.3. Göçü Deneyimlemede Farklı Kadınlık Durumları (Güçlükler, Kolaylıklar, Travmalar, Aile Bölünmesi)	95
5.4.4. Türkiye’ye Vardığımda	100
5.4.5. Türkiye’deki Yasal Süreç	104
5.5. GÖÇ SONRASI DENEYİMLERİ	106
5.5.1. Göçle Birlikte Cinsiyet Kimliğinin Yeniden İnşası	106
5.5.2. Türkiye’de Kadınlık Kavramı Üzerine Bir Karşılaştırma	108
5.5.3. Göç Sonrasında Hizmetlere Erişim	112
5.5.4. Göçle Birlikte Oluşan Gelecek Tasavvuru/ Beklentiler	115
5.5.5. Göç İle Birlikte Dönüşen Kadınlık Roller	118
5.5.6. Kadın Bir Göçmenin Yüzleşmek Zorunda Kaldığı Sorunlar	120
5.5.7. Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri	127
SONUÇ VE ÖNERİLER	130
KAYNAKÇA	135
EKLER	

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
IOM	International Organization For Migration - Uluslararası Göç Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
UN	United Nations - Birleşmiş Milletler
YUKK	6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
HIV	Human Immunodeficiency Virus - İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü
UNHCR	United Nations High Commisioner For Refugees
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
WHO	World Health Organization- Dünya Sağlık Ögütü
DSÖ	Dünya Sağlık Ögütü
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund - Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNFPA	United Nations Polpulation Fund- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
DAEŞ	Irak-Şam İslam Devleti Terör Örgütü
ASAM	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Cinsel Şiddetin Ortaya Çıktığı Dönemsel Sürece Göre Faillerin Sınıflandırılması	s.30
Tablo 2: Fiziksel Şiddet Türlerinin Tanımı Ve Faillerine Göre Sınıflandırılması	s.32
Tablo 3: Duygusal (Psikolojik) Şiddet Türlerinin Tanımı ve Faillerine Göre Sınıflandırılması	s.34
Tablo 4: Sosyo-ekonomik Şiddet Türlerinin Tanımı Ve Faillerine Göre Sınıflandırılması	s.40

EKLER LİSTESİ

EK 1: Etik Kurul İzni	ek s. 1
EK 2: Araştırma İzni	ek s. 2
EK 3: Görüşme Formu	ek s. 3
EK 4: Katılımcı Onam Formu	ek s. 6

GİRİŞ

1960'larda ve 1970'lerin başında "göçmenler ve aileleri" ifadesi "erkek göçmenlere bağlı hareket eden eşleri ve çocukları" olarak bir çağrışım kodu anlamında anılmıştır (Grieco ve Boyd, 2003). Göçü yaratan nedenlerin, kadınları erkeklerden farklı etkileyip etkilemediği dikkate alınmayarak, kadınların göç etme nedenlerinin en temelinde baskıcı ve sömürücü yapılar karşısındaki konumları olduğu göz ardı edilmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011). Ancak kadının durumuna odaklanan kadın hareketleri, göçmen olarak kadının görünmezliğinin, göç sürecinde pasif konumlandırılmasının ve kadının hane içindeki yeri varsayımının sorgulanmasını sağlamıştır. Araştırmaların 1970'lerde ve 1980'lerde kadını ele almaya başlamış olmasına rağmen kimin göç ettiğini, göçün nasıl açıklandığını ve olası sonuçlarını açıklamada yetersiz kaldığına dikkat çekilmiştir. Bu nedenle, kadınlara daha fazla odaklanan ve cinsiyeti değişken olarak ele alan daha fazla araştırma yapılmaya çalışılmıştır. Ancak, bu araştırmalar insanların neden göç ettiğini, nereye gittiğini ve göç ettikleri ülkelere nasıl entegre olduklarını açıklamak için kullanılan temel modelleri sorgulamak yerine, kadınlar ve erkekler arasındaki temel farklılıklara odaklanan ve nihayetinde cinsiyet rollerinin bir yansıması olarak açıklanmıştır. Kadının eş ve anne olarak aile içi sorumluluklarının göç kararında etkili olduğu düşünülmüştür. Kadının göçün karar mekanizmasına dâhil edilmesi ya da göç edilen ülkedeki işgücüne erkeklere oranla daha az katılımına, bu toplumsal cinsiyetçi sorumluluklarının neden olduğuyla açıklanmıştır. 1980'lerde ve 1990'larda feminist teorideki gelişmelerin, erkek ve kadınların bireysel kararlarına dayanmak yerine, cinsiyete odaklanmaya katkıda bulunduğu bildirilmiştir. Toplumsal cinsiyet, kaynak ülkeyle temasın devam etmesini sağlayan, yeni ülkeye adaptasyon ve olası geri dönüş gibi ilgili süreçlerin temel bir örgütlenme ilkesi olarak görülmüştür. En öne çıkan görüş ise cinsiyetin kromozom yapılarının biyolojik bir sonucu olmaktan öte toplumsal yargıların inşasına dayandığı görüşü olduğu düşünülmüştür. Toplumsal cinsiyet, feminist teori tarafından toplumsal kültürün cinsiyete göre oluşturduğu bir kimlik, davranış ve güç ilişkileri matrisi olarak görülmüştür. Toplumsal cinsiyeti "sosyal yapı" olarak ele alan feminist görüş, son on yılda kadın çalışmaları

ve göç araştırmalarında iki önemli soruyu gündeme getirmiştir: Birinci soru, ataerkillik ve iktidar hiyerarşisiyle ilgilidir; Erkeklere toplum kaynaklarına erişimde imtiyaz tanıyan, kadınların göç etme kabiliyetini etkileyen, göçün zamanını ve varış noktasını etkileyen ataerkillik nasıl işler? İkinci soru ise erkek ve kadın arasındaki kişilerarası ilişkilere odaklanmıştır. Bu sorular göçle birlikte kadının kocası ve diğeri aile üyeleriyle olan ilişkilerinin değışip değışmediğini anlamayı amaçlamıştır. Başka bir deyişle, göç sonrası patriarşinin nasıl bir değışime uğradığı sorusuna odaklanılmıştır (Grieco ve Boyd, 2003:2). Göç alanında kadına biçilen pasif rol feminist kuramın katkılarıyla dikkatleri kendine toplamayı başarmış ve göç araştırmalarında kadının daha görünür kılınmasını sağlamıştır. Küreselleşme olgusuna bağlı olarak göçün aktörlerinin dönüşüme uğradığı fark edilmiştir. Aile birleşimi gibi geleneksel nedenler dışında kadının göçe kendi başına katıldığı, hatta şiddet ya da toplumsal cinsiyetçi muameleler nedeniyle göçü bir baş etme stratejisi olarak kullandıkları ifade edilmiştir. Ayrıca ister gönüllü olsun ister zorunlu olsun, nedenlerinden bağımsız olarak göçün her türlüşünün sosyal gruplar üzerinde yıkıcı etkilerinin olabildiği saptanmıştır. Bu yıkıcı etkilerden en fazla zarar görenin ise sosyal gruplar içindeki hassas kişiler olan kadın, çocuk ve özel ihtiyaç sahipleri¹ olduğu ifade edilmiştir. Kadını kaynak ülkesinden göç etmeye zorlayan nedenler, göç sırasında ve sonrasında da kadın için risk unsuru oluşturmaya devam etmiştir. Bu durum göç araştırmalarının feminist kuramın ışığında irdelenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Yeni bir yaşam umuduyla başlayan göç yolculuğunun cinsiyet kimliğiyle eklemlenerek kadınları şiddete daha açık bir konuma ittiği bilinmektedir. Bu araştırma; sosyal, ekonomik ya da politik çeşitli nedenlerle hem gönüllü olarak göç eden kadınları hem de zorunlu olarak yerlerinden edilmiş kadınların göç deneyimlerini, kaynak ülkeden hedef/transit ülkeye varıncaya kadar geçen süreçteki hikâyelerini, yaşadıkları sorunları, kadınlara özgü göç etme nedenlerini, karşı karşıya kaldıkları risk unsurlarını ve bunlarla baş etme deneyimlerini keşfetme amacı taşımaktadır. Bu bağlamda araştırma, göçte farklı kadınlık durumları, kadın göçünü etkileyen belli başlı faktörlerin neler olduğu ve kadınların göçü deneyimleme dinamiklerinin odağında kurgulanan beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; araştırmanın so-

¹ 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda: "Özel ihtiyaç sahipleri; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğeri ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi" olarak tanımlanmaktadır.

runsal ve amacının ne olduğu anlatılmaktadır. Sonraki bölüm, araştırmaya ilişkin kavramsal ve kuramsal bir çerçeveyi içermektedir. Üçüncü bölüm, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet kavramı ve kavrama ilişkin şiddetin türleri yer almaktadır. Dördüncü bölümde; araştırma yöntemi, verilerin analizine yer verilmektedir. Son bölümde ise analizden ortaya çıkan bulgular, sonuç ve öneriler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORUNSALI

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Küresel ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak göçün küresel düzlemde kadınlaştığı görülmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle artan işgücü ihtiyacı ve toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün oluşmasıyla, uluslararası göçte kadın sayısında artış olduğu gözlenmiştir. Bu durum göçün kadın bağlamında ele alınması ihtiyacını doğurmuştur. Ancak yapılan araştırmaların ekonomik nedenlere odaklanan yaklaşımı kadın göçünün zorunlu nedenlere bağlı göç dinamiklerini de göz ardı etme riski taşımaktadır. Bağımsız iradesinin dışında evin erkeğine bağlı olarak hareket eden kadın göçe katkı veren konumda iken değişen ihtiyaçlarla işgücü piyasasına ek olarak, savaş, çatışma, toplumsal cinsiyete dayalı baskı, sömürü, şiddet ve zulüm gibi nedenlerle göç eden konuma geçmiştir. Literatür araştırmasında kadın göçmen sayılarının her yıl giderek artmasına rağmen uluslararası göçle ilgili yapılan araştırmalarda cinsiyet faktörünün hak ettiği ilgiyi göremediğine dikkat çekilmiştir. Barın (2015)'a göre ana akım göç teorileri göçün sosyolojik bir alan olduğunu ihmal ederek göçü ekonomik nedenlere indirgemıştır. Oysaki göç sürecine katılan kadınların ve kız çocuklarının; her türlü ayrımcılık, eşitsizlik ve istismardan korunması önem arz ederken bu konuların birçok ülkede hâlâ ele alınmadığı ve kadınlara yönelik politikaların geliştirilmediği de bildirilmektedir (Barın, 2015). Bu nedenle araştırma göçü ekonomik nedenlerle sınırlandıran ya da sadece göçmenlerin üreme sağlığına, işgücü piyasasındaki rolüne odaklanmaktan daha ziyade toplumsal cinsiyet perspektifinden yeni bir bakış sunmayı hedeflemektedir. Kadınların göç sürecinden olumlu ve olumsuz etkilenme dinamikleri, göç sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyete dayalı yaşadığı sorunlar, kadın, göç ve şiddet ilişkisi, göç sonrası hak ve hizmetlere erişim, göç sürecindeki risk unsurları, ayrımcılık, sosyal dışlanma, istismar gibi bir dizi faktör, bu çalışmanın temel sorunsalıdır. Ayrıca bir diğer sorunsal ise göç sürecinde literatür taramasında hassas grup içinde değerlendirilen kadınların göç deneyimlerini, feminist kuramın ışığında, kadına yönelik şiddet bağlamında ele almaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada, kadınların göç etme dinamikleri, göç sırasında ve sonrasında ne gibi risklerle karşılaştıkları ve nihayetinde göçün kadınlar üzerindeki etkilerine cevap aranmaktadır. Ayrıca çalışma, kadınların göç deneyimlerinin erkeklere göre neden farklılaştığını kadınların kendi bakış açılarından hareketle ortaya koyma çabasıdır. Gerek isteye bağlı gerekse de zorunlu göçmenler olarak her iki kategoride de bir tek özünde birleşen kadının kaynak ülkesinde veya transit/hedef ülkede çoğunlukla yasal statüden yoksun ve korunmasız oldukları bilinmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete, sosyal dışlanma ve ayrımcılığa daha açık durumda oldukları ifade edilmektedir.

Bu çalışmada göç sürecinde bağımlı ve pasif konumdan karar alma sürecine dâhil olarak göç akımında dönüşüm yaratan kadının, rol ve sorumluluklarındaki değişimin neler olduğu sorularıyla göç deneyimlerinin daha görünür kılınması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda tez sürecini detaylandıran alt amaçlar şu şekildedir;

- Göç eden kadınların şiddet mağduru olup olmadıkları
- Göç eden kadınların yolculuk öncesi, sırası ve sonrasında cinsiyete yönelik risk faktörlerinin belirlenmesi
- Kadınlara özgü göç nedenlerinin neler olduğu
- Farklı kültürlere mensup kadınların şiddet algısındaki farklılıkları, şiddete karşı duruşlarının keşfedilmesi ve bunu etkileyen unsurların belirlenmesi
- Göçün gelecekte beklenenleri ne ölçüde şekillendirdiği
- Göçmen kimliğinin şemsiyesi altında sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen statüsünün haklar bağlamında kadınlara yönelik olumlu ve olumsuz etkilerinin irdelenmesi

Bahse konu amaçlar dâhilinde göç sürecini deneyimleyen kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek kadınların göç deneyimlerinin görünür kılınması amaçlanmıştır. Kadınların hikâyeleri feminist bakış açısıyla irdelenmiş ve katılımcıların anlatılarında şu ana temalardan yola çıkılmıştır: Göç, kadın ve şiddet ilişkisi, şiddet olgusu ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, göç sürecini deneyimleme pratikleri.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Göç olgusu sadece insanların bir yerden başka bir yere hareketini değil aynı zamanda başka bir kültürel yapıya geçişini de ifade etmektedir. Bu bölümde son derece karmaşık ve çok yönlü bir kavram olan göç ve ilişkili kavram olan göçmen tanımlanarak göçün sınıflandırması ele alınmaktadır. Ayrıca göç ve kadın ilişkisinden hareketle feminist kuramın göç sürecinde kadınların görünürlüğüne olan katkıları tartışılmaktadır. Milyonları etkileyen küresel bir olgu olan göçün kadınlaşmasının sebep ve sonuçları irdelenerek göçün her aşamasında kadınların yüzleşmek zorunda kaldıkları risk unsurlarının neler olabileceği, farklı kadınlık durumlarında kadınlara özgü göç nedenlerinin neler olacağı, toplumsal cinsiyet rollerindeki artış ve kimlik dönüşümleri araştırılmaktadır.

2.1. GÖÇ VE GÖÇMEN KAVRAMI

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) göçü, en bilinen anlamıyla kişilerin uluslararası bir sınırı geçerek veya aynı devlet içinde olağan ikametlerinden uzak bir yere hareketleri olarak tanımlanmaktadır. Ancak çok yönlü ve karmaşık bir olgu olan göçü, salt insan hareketliliği olarak sınırlandırmak, tanımlı yetersiz kılmaktadır. Nitekim, göç olgusu heterojen bir yapı olduğundan insanların fiziki olarak hareketliliğinin yanında kültürel, sosyal ve ekonomik olarak da değişimler meydana getirmektedir (Şeker ve Uçan, 2016:12). Göçün bu karmaşık ve heterojen yapısını anlamaya yönelik yaklaşımlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu konuda bilinen ilk çalışma Ravenstein'nin göç olgusuna öncü nitelikte bir çalışma olması açısından önem taşıyan “Göç Kanunları”dır (Çağlayan ve Savaş, 2006). Ravenstein çalışmasında, göç kuramlarına kaynak teşkil etmesini amaçladığı genel geçer yedi göç kanunundan söz etmiştir. “Göç Kanunları” adlı makalede yer alan kanunlar şu şekilde sıralanmıştır;

1. *Göçmenlerin çoğu kısa mesafelere ilerler.*
2. *Göçün kademeli bir biçimde ilerleyerek tüm ülkeyi etkilemesidir. Şöyle ki uzak mesafeden göç edenlerin boş bıraktıkları yerlere görece daha yakın yerdekiler yerleşerek göç dalgasının her yerde etkisinin hissedilmesidir.*

3. *Dağılma süreci, emilimin tersidir.*
4. *Her ana göç akımı dengeleyici bir karşı akım üretir.*
5. *Uzun mesafeler kat eden göçmenler genellikle ticaret ve sanayi merkezlerine gitmeyi tercih ederler.*
6. *Kırsalda yaşayanların göç eğilimi, kentte yaşayanlara göre daha fazladır.*
7. *Kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğilimindedir (Corbett ve John, 2003).*

Ravenstein'nin sınıflandırmasına göre göç, mesafeyle ilişkilidir ve bu etki kademeli olarak gerçekleşir. Ayrıca göçmenler kent yaşamının ticari ve ekonomik faaliyetinden yararlanmak amacıyla göç ederler, iş gücü ihtiyacı olan bu alan ise talebi emer böylece yayılım eş zamanlı olarak emilimi sağlar. Burada son önemli kanun ise göçün feminizasyonuna ışık tutacak olan cinsiyet yaklaşımıdır. Ancak bu konuda Ravenstein her ne kadar kadınların erkeklerden daha çok göç eğiliminde olduklarını söylese de bunu kısa mesafe göçle sınırlı tutmuştur. Erkeklerin, uluslararası göçe daha yatkın olduğunu ifade etmiştir (Çağlayan ve Savaş, 2006:5-6).

Ravenstein göç kuramlarına ışık tutan ilk kuram olmasının yanında “kadınların erkeklerden daha çok göçmen oldukları” tespitiyle de göçün cinsiyet perspektifinden ele alınması bakımından önemlidir. Ancak kadınların göç sürecindeki konumları yeterince ele alınmadığından göç alanında kadının konumunu açıklamada sınırlı kalmıştır. Kadınlar uzun yıllar boyunca göç sürecinde genellikle bağımlı kişiler olarak ve aile içindeki konumlarına (eş, anne, aile üyesi, kardeş) göre değerlendirilmişlerdir. Kadının göç alanında hak ettiği ilgiyi görememesi, kadınların göç dışındaki yaşamsal alanlarda da ikincil olarak konumlandırılmasının ve görünmezliğinin bir sonucu olduğu söylenebilir. Ravenstein'nin çalışması ilgili dönemin koşulları içinde değerlendirildiğinde, göçün kadınla ilişkilendirilmesine dikkat çekmesi açısından son derece önemlidir. ‘Göç Kanunları’ isimli makale, göçe cinsiyet bağlamında yaklaşımın çıkış noktası olmakla birlikte, kadının göç alanındaki artan rolünün görünürlüğünü açıklamada yetersiz kalmaktadır. Nitekim, küreselleşen dünyanın değişen ihtiyaçları ile birlikte göçün kanunları da değişime uğramış ve göç aktörleri giderek daha fazla kadınlaşmıştır. Bu noktada, kadınların erkeklerden daha çok göç eğiliminde olduğu gerçekliğinden yola çıkılarak bunun nedenlerinin ve sonuçlarının neler olabileceği,

bireylerin bundan ne ölçüde etkilendiği gibi sorulara cevap aranmaktadır. Bu da kadının göçteki konumunun çok yönlü irdelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne göre uluslararası düzeyde genel geçer bir **göçmen** tanımı olmamasına karşın, sosyal ve ekonomik koşulları iyileştirmek amacıyla bir ülkeden başka bir ülkeye ya da aynı devlet içinde başka bir bölgeye hareket eden kişiler olarak tanımlanmıştır. Birleşmiş Milletler (BM)'e göre ise **göçmen**, gönüllü ya da zorunlu, bir nedene dayalı ya da nedensiz, düzenli ya da düzensiz, göç rotaları fark etmeksizin vatandaşlık bağı bulunmayan yabancı bir ülkede bir yıldan fazla süreyle ikamet eden kişidir. Ticari iş ya da bağlantı amacıyla gelenler ve turizm amaçlı gelenlerden daha kısa süreli olanlar göçmen tanımı kapsamına alınmamaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2004:39). Göçmen kavramı, sosyal ya da ekonomik nedenlerle yabancı bir ülkeye göç eden gönüllü kişiler ile savaş ya da zulüm görme korkusu nedeniyle yerinden edilmiş zorunlu göç eden kişileri de kapsayan şemsiye bir terimdir. Mülteci, sığınmacı gibi kavramları içine alan farklı göçmenlik durumlarını ifade eden kapsayıcı bir kavramdır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesinde **mülteci** kavramı: *“İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi”* olarak tanımlanmıştır. Mülteci kavramı menşe ülkesinde ya da vatandaşı olduğu ülkede baskı, zulüm görme korkusuyla korumadan yararlanamayan kişileri kapsamaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2004:65).

Sığınmacı ise zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, menşe ülkesi dışında bir ülkede koruma talep eden ancak kanuni olarak mülteci statüsü kesinleşmemiş, hakkında nihai karar verilmemiş, koruma talebine ilişkin başvuru sonucunu bekleyen kişi olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacı kişiler için iki olası durum söz konusudur: Birincisi, sığınma talebinin yerinde görülmesi halinde kişiye mülteci statüsü verilmesidir. İkinci ihtimal ise sığınma talebinin uygun görülmemesi halinde, ülkede yasal olarak kalıcı başkaca haklı bir nedene dayandırılmaz ise bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve sınırdışı edilebilirler (Uluslararası Göç Örgütü, 2004:65). Ülkemizde bulunan yabancıların hak ve yükümlülüklerini düzenleyen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), sığınmacıyı, uluslararası koruma

başvuru sahibi olarak tanımlamıştır. 6458 sayılı YUKK’a göre “*Uluslararası koruma: Mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü*” ifade etmektedir.

Sığınmacı ve mülteci kavramları sıklıkla birbirlerine karıştırılmaktadır. Oysaki iki kavramı birbirinden ayıran en önemli fark, sığınma durumunda başvuru talebi hukuki açıdan nihayete erdirilmemişken, mülteci ise sığınma talebi uygun görülen başvuru sahiplerine verilen statüdür (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:9).

2.2. GÖÇ ÇEŞİTLERİ

Göç kavramından söz ederken son derece karmaşık ve heterojen bir olgu olduğundan bahsetmiştik. Bu bölümde, göçün hangi ölçütlere göre sınıflandırıldığı açıklanacaktır. Göç edilen yerin coğrafi sınırına göre, göç sürecinin yasalara uygunluğuna göre, göç edilen yerdeki ikamet süresine göre ve göç edenin iradesine göre tasnif edilebilir. Göç edilen yerin coğrafi sınırına göre aynı ülke sınırları içinde gerçekleşip gerçekleşmeme durumuna göre **iç** veya **dış göç**, göçün yasalara uygunluğuna göre **düzenli** ya da **düzensiz göç**, göç edilen yerdeki kalış sürecine göre **daimi** veya **geçici göç**, göç eden bireyin karar alma iradesine göre **zorunlu** ya da **gönüllü göç** olarak sınıflandırılabilir (Şeker ve Uçan, 2016:13). Bu kısımda, çalışmanın amacına uygun olarak kadın göçünün itici faktörlerinin neler olduğu ve buna bağlı olarak hangi biçimlerde gerçekleştiğinin anlamlandırılması için göçün yasalara uygunluğu ve göçmenlerin karar alma iradesi üzerinde daha çok durulacaktır.

Gönüllü göç, hangi sebeple olur olsa olsun, bireyin kendi arzusuna ve iradesine bağlı olarak gerçekleştiği varsayımına dayanır. Çalışma amacıyla (işgücü göçü), aile birleşimi ya da eğitim amacıyla yapılan göçler, gönüllü göçe örnek verilebilir. Zorunlu göç ise savaş, çatışma, siyasi istikrarsızlık durumlarında ya da herhangi bir şekilde can güvenliğine tehdit oluşturacak unsurlardan kaçmak amacıyla göç etme durumunu ifade eder. Örneğin; sığınma talebi, insan ticareti, Suriye örneğinde olduğu gibi geçici koruma, zorunlu göç olarak sınıflandırılabilir (Şeker ve Uçan, 2016:13). Yapılan araştırmalarda zorunlu göçün ruh sağlığını daha fazla etkilediği ve bu nedenle kadınların erkeklere oranla daha fazla duygusal zorlanma yaşadığı bildirilmektedir (Baş, Molu, Tuna ve Baş, 2017:6).

Düzenli göç olarak ifade edilen yasal göçte, ülkelerin yasal düzenlemelerine uygun bir biçimde legal giriş yaparak oturma izni, çalışma izni, vize alarak veya vize muafiyeti

bulunan kişiler yer almaktadır. İkamet edilecek ülkeye yasadışı yollarla (geçersiz, gerçeğe aykırı bilgi ve belge kullanarak, sahte dokümanlarla vb.) giriş yapmayı ifade eden illegal göç, düzensiz göç olarak tanımlanmıştır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015:6).

6458 sayılı YUKK'a göre düzenli göç, yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade ederken düzensiz göç kavramı, yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ifade etmektedir. Bu tanımda dikkat edilmesi gereken nokta ise uluslararası korumanın yani sığınma amacıyla yapılan göçün de düzensiz göç kapsamında yer aldığıdır. Bir başka deyişle, uluslararası koruma kavramı düzensiz göçle ilişkilendirilmiştir.

Göçün başlangıcından yani kaynak ülkeden varılması hedeflenen ülkeye uzanan güzergaha göre adlandırılan **transit göç** kavramına dikkat çekmek gerekmektedir. Türkiye'ye yönelik giderek artan göç hareketliliğinin de bir nedeni olan transit göç kavramını açıklamak yerinde olacaktır. **Transit göç**, düzenli ya da düzensiz göç farketmeksizin kaynak ülkeden hedef ülkeye varıncaya kadar kullanılan göç yolu olarak tanımlanmaktadır. Transit göç, düzenli ve düzensiz göçle birlikte, zorunlu ve gönüllü göçü de kapsayan geniş bir terimdir. Örneğin, mülteciler veya işgücü göçmenleri gibi farklı göçmenlik kavramları da transit göçmen kategorisinde yer almaktadır (Şemşit, 2018:16).

2.3. FEMİNİST KURAM VE GÖÇ

Göç sürecini, nedenlerini ve gerçekleşme şeklini, birey ve toplumlara birçok yönden etkilerini açıklamayı amaç edinen birçok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Örneğin, göçe ekonomik açıdan yaklaşan kuramlar, göç veren ve göç alan ülkenin ekonomik etkilerine odaklanırken, sosyal göç kuramları kültürler arası etkileşim, entegrasyon, göçün insan ve toplum psikolojisine etkilerine odaklanmaktadır. Bu çalışmaya ışık tutacak olan feminist yaklaşım ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin göç sürecine olan etkilerine odaklanmaktadır (Şeker ve Uçan , 2016:15).

Göç konusunda yapılan ilk feminist çalışmaların tarihsel süreci incelendiğinde, bu alanda yapılan ilk çalışmaların 1970’lerde göçmen kadınlar tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. Bu çalışmalar, kadınların göç akımları içindeki görünürlüğü arttırmayı amaçlamıştır. Fransa’da Morokvasic’ in doktora tezi teması olan Yugoslav kadınları üzerine yaptığı çalışma, cinsiyette göçün rolü konusundaki tartışmalara öncülük etmiştir. Daha sonra Simon ve Bretell (1986), göçmen kadınlarda göç, aile hayatı ve üremeyi etkileyen kültürel unsurları vurguladıkları ve mülteciler de dâhil olmak üzere daha çeşitli göçmen kategorilerini tanımlayan çalışmalar yapmışlardır. Feminist kuram, kadın göçünü tanıma yollarına farklı yöntemler, kaynaklar ve yaklaşımlar benimsemiştir. Başlangıçta bu, literatürde işgücü piyasasının sosyal inşasına odaklanan özel vurgulara yol açmıştır. Daha sonra ise yakın tarihli çalışmalar, göçmenlerin temsilleri ve yaşadıkları deneyimlere verdikleri anlamlara odaklanan kültürel analizden ağır şekilde etkilenmiştir (Kofman, Phizacklea, Raghuram, Sales ve Rosemary, 2000:15-16).

Bugüne kadar yaşanan göç hareketlerinde bağımlı göçmen olarak görülen, göç eden konumunda “özne” olarak görülmeyen kadın, göç alanındaki niceliksel artışıyla beraber, feminist kuramın da katkılarıyla görünür kılınmaya başlanmıştır. Böylelikle göçün feminizasyonu kavramsallaştırması ile politik, kültürel ve ekonomik bağlamda kullanılan bir küreselleşme olgusuna dikkat çekilmiştir (Çubukçu, 2013:231). Ancak 1970’lerle başlayan feminist kuram her ne kadar göçe kadın perspektifinden yaklaşıp da 1970’lere kadar yapılan göç çalışmaları cinsiyet körü olarak değerlendirilmiş ve 1990’lara kadar bu yaklaşım hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Ancak bu tarihten itibaren göçün aktörlerinin değişime ve dönüşüme uğradığı görülmektedir. Ayrıca göçmen olmanın yanında kadın olmanın risk unsurlarını arttırdığı fikrinden hareketle uluslararası göç hukukunun yeniden gözden geçirilmesi gereği doğmuştur (Şeker ve Uçan, 2016:17).

2.4. GÖÇÜN FEMİNİZASYONU

Dünya çapında her geçen yıl daha fazla sayıda insan göç etmektedir. Özellikle 1990 ve 1999 yılları arasında göç akımlarının toplamına bakıldığında, kadınların oranının giderek arttığı açıkça görülmektedir. Cassel ve Miller 21.yy göçlerinde, göç edilen ülkelerin çeşitliliğine karşılık gelen küreselleşme, hızlandırılma, farklılaşma ve son olarak göçün feminizasyonu olmak üzere dört ana temaya işaret etmiştir (Lecaj,

2019:6). Bizim üzerinde duracağımız ana tema, küreselleşmeye bağlı olarak gelişen göçün feminizasyonudur. Göçün giderek kadınlaşması trendi, göç akımının tüm bileşenlerini etkilemektedir (International Organization For Migration, 2020). Kadın göçü her zaman uluslararası göçün önemli bir bileşeni olmuştur. BM, 2000 yılı itibariyle uluslararası göçün %49'unu oluşturan kadın göçmen oranının %51'e ulaştığını belirtmiştir. Kadınların göç nedeninin sosyal, ekonomik ya da politik olabildiği görülmektedir. Böylece kadınlar, sosyal yaşamda ve iş yaşamında fırsat eşitliği elde etmek, çalışmak, baskı ve zulümden kaçarak koruma ve sığınma talep etmek gibi çeşitli amaçlarla göç sürecine dahil olmaktadır. Özellikle son yıllarda, artan göç alanındaki artan kadın sayısı göçün kadınlaşmasının bir yansımasıdır (Şeker ve Uçan, 2016:18).

Göçmen kadınların birçoğu kendileri ve aileleri için yeni fırsatlar ve daha iyi bir yaşam ararken bir kısmı da afet veya çatışma nedeniyle göç etmeye zorlanmaktadır. Cinsiyet, ister zorla, ister gönüllü olsun her iki durumda da, göçün nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili her tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Bir kişinin cinsiyetinin, cinsel kimliğinin ve cinsel yöneliminin göç deneyiminin her aşamasını şekillendirdiği kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet, göçün nedenlerini, kimin ve nereye göç ettiğini, göçün nasıl gerçekleştiğini ve kullanılan bağlantıları, varış noktalarında mevcut olan fırsatları, kaynakları ve menşe ülkeyle ilişkileri etkiler. Riskler, kırılganlıklar ve ihtiyaçlar da büyük ölçüde kişinin cinsiyetine göre şekillenir ve genellikle farklı gruplar için büyük ölçüde değişiklik gösterir. Erkek ve kadın olmak veya bununla ilgili roller, beklentiler, ilişkiler ve güç dinamikleri göç sürecinin tüm yönlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bu nedenle, cinsiyetin göçle nasıl etkileşime girdiğini anlamak ve buna göre yönetmek oldukça önemlidir. Cinsiyete özgü göç eğilimlerini hesaba katmak, göçün cinsiyete özgü doğası göz önüne alındığında, istihdam ve hareketlilikte yasal çerçevede eşit hakları savunmak; ayrımcı göç uygulamalarıyla mücadele etmek, cinsiyetin üstlenilen göç türlerini nasıl etkilediğini anlamak, sosyal hizmetlere erişimi sağlamak, ekonomik büyümeyi, kapasite gelişimini, riskleri ve kırılganlıkları nasıl etkilediğine yanıt vermek açısından önemlidir (IOM, 2020).

Göçün kadınlaşmasının nasıl gerçekleştiğini anlamak açısından kadınları göç etmeye iten faktörlerin neler olduğuna bir bakmak gerekir. Bir sonraki bölümde

kadınlara özgü göç nedenleri incelenerek göçün kadınlaşmasına yönelik sorulara cevap aranmaktadır.

2.5. KADINLARA ÖZGÜ GÖÇ NEDENLERİ

Göçün, ekonomik nedenlere bağlı bir olgu olmaktan öte kadınların yaşadığı kültürlerde gelenekselleşmiş ve kabul görmüş baskıcı ataerkil tutumlara karşı bir duruş hareketi olduğu, ilk defa Morocvasic tarafından 1970'lerde ileri sürülmüştür (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011:21). Bununla birlikte, Morocvasic göçmen kadınlara ilişkin çalışmaların artmasına rağmen kadınların eş ve annelik stereotipi algısının değişmekte güçlük çektiğini ancak kadınların göç deneyimlerinin hızlı bir değişime uğrayarak hanehalkının bir parçası olarak istihdam için veya halihazırda göç etmiş olan aile üyelerine katılmak için göç ettiklerini ileri sürmüştür. Göçmen kadınlar, emeklerinin görünmez olduğu, düşük ücretli, güvencesiz işleri üstlenmişlerdir. İşgücü piyasasındaki ırksal ve cinsel ayrımcılık, işsizliğe ve iş bulanların ücretlerinin ve çalışma koşullarının kötüleşmesine neden olmuştur (Kofman ve diğerleri, 2000). Sosyal ve politik nedenler de kadın göçünde etkin faktörleri oluşturmaktadır. İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmeleri, menşe ülkelerindeki ekonomik koşulların yetersizliği, sosyal ve ekonomik fırsat eşitsizliği gibi nedenlerle, hedef ülkede daha iyi bir yaşam kurma umudunun bir sonucudur. Erkekler kadar kadınlar da daha iyi yaşam koşulları, çocuklarına daha iyi bir gelecek, menşe ülkenin içinde bulunduğu siyasi kaos ya da savaştan kaçmak ümidiyle göç ederler. Savaş, kıtlık, ekonomik zorluklar, çatışmalar, doğal afetler, insan hakları ihlalleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet veya sosyo-kültürel nedenlere dayalı baskı, kadın göçünün temel nedenleri olarak görülmektedir (Şeker ve Uçan, 2016:18). Ancak her ne sebeple olursa olsun temele bakıldığında, kadın göçünün özünde yer alan asıl neden, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet ve kadına yüklenmiş olan toplumsal cinsiyet rolleridir. Ekonomik ve sosyal kaos, göç kararını kuvvetlendirmektedir. Ayrıca kadınları göçe iten bir diğer unsur da ekonomik nedenlerdir. Kaynak ülkesinde istihdamda fırsat eşitsizliği ile baş edemeyen kadınlar daha iyi iş fırsatları için göç etmektedirler. Ataerkil geleneksel uygulamalar, zorla evlendirme, aile içi şiddetten kaçma gibi ekonomik olmayan nedenler de kadın göçünün itici unsurlarıdır. İnanca bağlı ya da geleneksel değerler nedeniyle bekar anne ya da eşinden ayrılan kadın

gruplarına yönelik toplumsal cinsiyetçi yaklaşımlar da kadının göç kararını kuvvetlendiren faktörler arasındadır. Birçok ülkede hala kadınlar aile içi şiddete maruz kalmalarına rağmen ikamet haklarını kaybetme riski nedeniyle eşlerine bağlı olarak göç etmektedirler (Internationalis Caritas, 2012:4).

Kadınlara özgü göç nedenlerine bakıldığında, en alışıldık ve sık karşılaşılanın **“bağlantılı göç”** olduğu görülür. Bağlantılı göç, kadının bağımsız iradesine dayalı bir karar sürecinden daha ziyade, göç eden erkek aile üyesine bağlı olarak (aile birleşimi, evlilik gibi) göç etme durumunu ifade etmektedir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:58). Son yıllarda artan işgücü ihtiyacına bağlı olarak, işçi göçü, kadın göçünü etkileyen bir diğer faktördür. Özellikle son dönemde artan çalışma amaçlı düzenli ve düzensiz göçün, kadın göçünün artmasına etkisi olduğu görülmektedir (Ulutaş ve Kalfa, 2009:4). Ekonomik yönden gelişmiş ülkelere, istihdam sağlamak amacıyla yapılan işçi göçünün büyük çoğunluğu, kadınlardan oluşmaktadır. Gelişmiş ekonomiye sahip ülkeler işçi kadın göçü açısından bir çekim merkezi olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise cinsiyetle özdeşleştirilmiş iş alanlarındaki kadın işgücü ihtiyacının karşılanması nedeniyle artan kadın göçüdür. Kadına yükletilen toplumsal cinsiyete dayalı sorumluluklar, göç alanında da kendine yer bulmuştur. Hemşirelik, hasta bakıcılık, çocuk bakıcılığı, temizlik gibi cinsiyet odaklı kategorilere bölünen işgücü piyasası düşük ücret, esnek çalışma gibi koşullara uyum sağlamaları nedeniyle kadın işgücü talebini doğurmaktadır (Yılmaz, 2019:4). Böylece bu alanlarda doğan ucuz işgücü ihtiyacını, göçmen kadınlar karşılamaktadır. Bu da kadını işgücü sömürsüne açık hale getirmektedir. Yüksek eğitim ve meslek sahibi olmalarına rağmen genellikle seks işçiliği yapan ya da ev hizmetlerinde çalışan Sovyet kökenli kadınlar, buna örnek verilebilir (Ulutaş ve Kalfa, 2009:4). Küreselleşme sürecinin yarattığı kutuplaşmayla toplumsal cinsiyet ayrımcılığı eklemlediğinde, işgücü piyasasında konumlanmak bakımından kadınlar aleyhine daha derin eşitsizlik tabloları ortaya çıktığı görülmüştür (Özbek ve Köşk, 2018:47). Öte yandan kadınların, daha iyi yaşam koşulları, boşanma oranlarındaki yükselme ya da ailelerinin geçimlerini sağlamak için ticari faaliyetlere dahil olma gibi nedenler de kadın göçüne neden olan dikkat çekici unsurlardandır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:58). Kadınların mağduru oldukları insan ticareti veya sığınmacı göçünde yer almaları da göçün feminizasyonunun bir diğer yansımasıdır. Göç sürecinde dahil olan kadınlar geleneksel ya da dini inançlara dayalı baskı ve zulümden

kaçmak, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık ve şiddet, cinsel şiddet gibi temelinde kadın olmaktan kaynaklı sorunlardan kaçmak için ülkelerinden ayrılmaktadırlar (Buz, 2007:4). Yukarıda değindiğimiz çeşitli sebeplerden hareketle kadınlara özgü göç nedenlerini iki kategoriye ayırabiliriz. Birincisi, sosyal ve ekonomik nedenlerle yapılan gönüllü göçü, ikincisi ise dış etkilere bağlı politik nedenlerle yerinden edilmiş kişilerin zorunlu göçünü kapsamaktadır. Aile birleşimi veya iş bulmak amacıyla yapılan göçler gönüllü göç sınıfına girerken, sığınma veya insan ticareti amacıyla yapılan göçler ise zorunlu göç sınıfında yer almaktadır (Yılmaz, 2019). Sonraki bölümde, kadınların göç öncesinde, yolculuk sırasında ve sonrasında karşı karşıya kaldıkları risk unsurları, şiddet olayları ve göçü deneyimleme dinamiklerinin neler olduğu incelenecektir.

2.6. KAYNAK ÜLKEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Göçün çok yönlü bir olgu olduğundan önceki bölümde de bahsedilmişti. Göç, fiziki olarak bir yerden başka bir yere geçiş yapmanın yanında, alışık kültürel değerlerden başka bir kültürel yapıya geçiştir aynı zamanda. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden gelen kültürel sorumlulukları göz önüne alındığında, bu kültürel geçiş, kadınlar açısından daha zor ve yıpratıcı olmaktadır. Kadınlar, içinde yetişmiş oldukları kültürel değerlerden, alışkanlıklardan gönüllü ya da zorunlu farketmeksizin ayrılarak dil, kültür, toplumsal yapı açısından bambaşka bir ortama geçiş yapmaktadırlar. Bu geçişin yarattığı sosyal dışlanma, yalnızlık, dil engeli, kültürel farklılıklar gibi çeşitli stres faktörleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Tüm bu negatif faktörler, kadınlar üzerinde fizyolojik veya psikolojik sorunlara yol açabildiği gibi kadını korumasız ve dezavantajlı konuma itmektedir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:2). Kadınların göç sürecinin tamamında hassas risk grubu olarak değerlendirilmesinin temel nedeni, kadınların kaynak ülkelerinden başlayan şiddet, fırsat eşitsizlikleri, korumasızlık, psikolojik travmalar, yolculuk sırasında ve/veya hedef/transit ülkeye vardıktan sonra da devam etmesidir.

Göç olgusu, erkek ya da kadın fark etmeksizin, her bireyde fizyolojik ve psikolojik açıdan etkiler bırakabilecek bir olgudur. Ancak çatışma, savaş, iç savaş, korumasızlık ya da politik nedenlerle kaos ortamından kaçan kadınlar göç öncesi, göç sı-

rasında veya sonrasında erkeklerden farklı olarak cinsel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet veya travmalara maruz kalmaktadırlar. Kaos ortamında, sosyal yapılar ve yetkili organlar etkinsiz kaldığından, kadınlar ve çocukların korumasız kaldıkları ve mağdur oldukları bilinmektedir. Terör örgütleri tarafından seks kölesi olarak kullanılan çocukların yaş ortalamasının 8'lere indiği bilinmektedir. Aylarca rehin tutulan çocuklar, sistematik olarak cinsel istismara maruz kalmaktadırlar. Örneğin, son yıllarda önemli ölçüde sayıları artan Suriyeli göçmenlere bakıldığında savaş ortamından göç eden Suriyeli kadınların, savaş sırasında olduğu gibi göç yollarında ve yerleşilen ülkede cinsel şiddete maruz kaldıkları ve hatta gelinen ülkedeki yerleşme döneminde temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için cinsel ilişkiye zorlandıkları bildirilmektedir (Başterzi, 2017:3).

Silahlı çatışma ve savaş sırasında, sosyal yapılar kesintiye uğradığından çatışmadan kaçan kadın ve çocuklar cinsel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet gibi risk unsurlarıyla daha fazla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Kaçış sırasında, kimi zaman ailelerin dağılmasıyla birlikte refakatsiz kalan çocuklar² ve hane halkının korunması rolünü üstlenen yalnız kadınlar, yıpratıcı ve risklerle dolu bir göç süreciyle baş başa kalmaktadırlar. Kaynak ülkedeki dini inançlar, ayrımcı kültürel ve geleneksel uygulamalar, eğitim, sosyal, istihdam ve diğer birçok alandaki fırsat eşitsizlikleri, kadının menşe ülkesinde zorla evlilik, cinsel ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, sağlık ve hukuki haklara erişim gibi birçok sorunla karşı karşıya kalması, stresle baş etme becerilerini ve kişilik özelliklerini etkilemektedir. Savaş, çatışma ortamı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, kadınların göç kararını kuvvetlendirmektedir. Bu tarz ayrımcı ve korumadan yoksun ortamlardan kaçarak başka bir ülkeye göç eden kadınların düşük eğitim seviyesi, düşük sosyoekonomik ve sosyokültürel şartlara sahip olmaları olasıdır. Bu durum, kadının konumunu göçmenlik olgusuna eklemleyerek daha dezavantajlı bir hale getirmektedir (Başterzi, 2017:2). Kadınları göç etmeye iten en önemli nedenlerin başında yaygın şiddet hareketlerinin olduğundan söz etmiştik. Faili kim olursa olsun şiddet göçe karar vermede önemli rol oynamaktadır. Yani bir anlamda kadın için göç, şiddetle bir baş etme stratejisi, koruma yoksunluğundan

² 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Refakatsiz çocuk: Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk olarak tanımlanmaktadır.

kaçınma biçimi, bazen de yeni fırsatlara erişme yöntemi olduğu görülmektedir (Buz, 2007). Göç alanında yüksek risk grubunda bulunan kadınların, kaynak ülkedeki yaşam deneyimleri ve karar verme süreciyle başlayan göç deneyimleri birlikte düşünüldüğünde bazı kadınların daha hassas grupta olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü göç öncesi, sonrası ya da göç sırasında yaşanan olaylar ve deneyimlerin şiddeti bireye ve kişilik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Göçmenler içerisinde, diğer hemcinslerine kıyasla daha fazla korumaya ihtiyaç duyan, yüksek risk grubunu oluşturan kadınlar bulunmaktadır. Hassas grup; cinsel şiddet mağduru kadınlar, hane halkının korumasını yalnız üstlenen aile reisi kadınlar, refakatsiz ve tecrit edilmiş yalnız kadınlar, cinsel şiddet mağduru kadınlar, travmatik geçmişi olan kadınlar, işkence ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kadınlar gibi bireylerden oluşmaktadır (Yılmaz, 2019:12).

Ulusal mevzuatta söz konusu hassas bireyler özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlanmaktadır. 6548 sayılı YUKK “hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne, işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi”leri özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlamaktadır. Kanun kapsamında bu kişilerin durumlarına göre değerlendirmeler yapılmakta ve kişiye özel psikososyal destek hizmetleri sunulmaktadır.

2.7. YOLCULUK SIRASINDA KARŞILAŞILAN ZORLUKLAR VE RİSK FAKTÖRLERİ

Göç deneyimi genellikle zorluklarla doludur ve kadınlar için birçok sosyal ve psikolojik sonuçları olduğu görülmüştür. Kadınlar, yalnız ya da göç partneriyle birlikte yeni bir yere hareket etmenin getirdiği stresin yanında ekonomik veya ailevi birçok rol üstlenmektedirler. Bu durum, kadınları daha dezavantajlı konuma itmektedir. Yapılan araştırmalarda göçmen kadınlar, travma sonrası stres, çoklu kayıplar, adaptasyon sorunu, izolasyon, olumsuz kimlik değişiklikleri, bilişsel aşırı yük, ayrımcılık ve şiddet yaşadıklarını bildirmişlerdir (Yakushko, Morgan ve Consoli, 2014). Tüm bu problemlerin kaynağı, menşe ülkede başlayıp göç yolunda devam eden şiddet ve ayrımcılık gibi risk unsurlarıdır. Göç, karar vermeden itibaren hedef/transit ülkeye varıncaya kadar geçen tehlikeli yolculuklar, kaçakçılar tarafından istismar ve

sömürülme, cinsel saldırı, temel ihtiyaçlardan yoksun uzun yolculuklar, ölüm riski gibi birçok zorlukluğı içeren bir süreçtir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:3).

Göç sürecinde kadınlar, erkeklerden farklı olarak toplumsal cinsiyet kimliğı yüzünden daha büyük zorluklar ve daha ciddi problemlerle karşılaşmaktadırlar. Yolculuk sırasında ve sonrasında cinsel taciz ve saldırıya veya başka türlü şiddete maruz kalabilmektedirler. Kötü ve güvencesiz iş koşulları, düşük ücretlere rağmen uzun mesai saatleri, sigortasız çalışma, cinsel ve fiziksel şiddete uğrama, hak ve hizmetlere erişimde kısıtlılık gibi birçok faktör, göç sürecinde kadın yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. Eğitim hakkı, sağlık hakkı gibi temel insani ihtiyaçlara ulaşmada engellerle karşılaşmakta, hayatlarını idame ettirmekte zorlanmaktadırlar. Bu da ruhsal sağlık sorunları, ekonomik sorunlar, sosyal dışlanma sorununu doğurmakla birlikte yeni bir kültüre uyumu da zorlaştırmaktadır (Cenkci ve Nazik, 2018:7). Göçmen kadınlar menşе ülkelerinde kaçış öncesinde olabildiğı gibi kaçış sırasında da her türlü fiziksel ve cinsel saldırı/istismara açık haldedirler. Burada failler sınır güvenliğınden sorumlu kişiler, haydutlar, insan ticareti ya da göçmen kaçakçılığı yapan kişiler ya da yetki ve kontrolü elinde bulunduran herhangi biri olabilirken, yolculuk sırasında kadınlar bu faillerce yüksek riskli fiziksel ve cinsel saldırı ve istismara uğrama riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğı; Yılmaz, 2019). Sonuç olarak travmatik yolculuk deneyimleri, dil engeli, sosyal destek ağından yoksun olma, statü kazanmak için uzun yıllar beklemek zorunda olmak, kültürel adaptasyon sorunu, istihdam, güvencesiz ve kötü iş koşulları çalışma gibi birçok sorunla baş etmeye çalışmak, kadını göç sürecinde erkekten daha dezavantajlı konuma itmektedir. Göç sürecinde cinsel kimliğı nedeniyle kadınlar yüksek risk grubunda yer almaktadırlar. Göçmen kadınların ruh ve beden sağlığını olumsuz yönden etkileyen, başta dil engeli olmak üzere, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişim, sosyal destek ağlarından yoksunluk, sosyal dışlanma sorunu gibi pek çok faktörün varlığından söz edilebilir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:62).

2.8. TRANSİT/HEDEF ÜLKEDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Kadınların göç deneyimleri gelinen ülkelerdeki toplumun cinsiyete bakış açılarından ve göç politikalarından doğrudan etkilenmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011:21). Sosyal, ekonomik ya da politik nedenlerle göç eden kadınlar, menşе

lkelerinde yaşadıkları sorunları g ettikleri ülkelerde de yaşayabilmektedirler. zbek ve Köşk (2018:49) savaş, doğal afet gibi zorunlu nedenler dışında daha iyi bir refah düzeyine ulaşabilmek adına ve çoğunlukla ekonomik nedenlerle yapılan glerin gönüllü olarak tanımlanmasının, göçmenler açısından pek çok sorunu da beraberinde getirdiğini ileri sürmüştür. En başta, çoğu küresel sermayenin düşük ücretli işgücü talebini karşılayan göçmen kadınlar, gönüllü olarak kendi iradeleriyle g etmelerine rağmen yasal yükümlülükleri yerine getiremedikleri için kaçak durumuna düşmektedirler. Böylece çalışmak için gittikleri ülkelerde hem yabancı hem de kaçak konumunda yer alan bu göçmenlerin, toplum tarafından ayrımcılığın ve sömürünün en sert biçimlerine maruz bırakıldıkları bildirilmektedir. Vatandaşı olunan ülkeden yabancı bir ülkeye göç etmenin, dil engeli, dini farklılık, yasal statüden yoksun olmak, kültürel farklılıklar nedeniyle kadının konumunu daha savunmasız ve kırılgan hale getirdiği bilinmektedir. Kadınlar için zorlu ve tehlikelerle dolu yolculuklar sonrası varış ülkesinde de hak ve hizmetlere erişim, dil engeli, çeşitli sağlık sorunları, güvencesiz ve ağır işlerde çalışma, topluma entegre olamama, ayrımcılığa maruz kalma ve sosyal dışlanma gibi sorunlar baş gösterdiğinden, nedenleri ve g etme stratejileri erkeklere göre daha farklı olan kadınlar tüm bu ayrımcılığı daha derinden yaşamaktadırlar (zbek ve Köşk, 2018:49). Dünyanın pek çok ülkesinde kadın düşük statüde konumlandırılmaktadır. Kadının göçmen olma durumu bu statüyü daha da derinleştirmekte, kadın için daha fazla problem yaratmaktadır. Düşük nitelikte, sağlıksız, güvencesiz koşullarda, fiziksel, psikolojik ve cinsel sömürüye açık işlerde çalışma, başta dil engeli olmak üzere parasızlık, sınırdışı edilme korkusu, farklı bir kültüre yabancı olma gibi birçok nedenle şiddet karşısında çekinik ve sessiz kalma gibi risk faktörleri kadını g sürecinde daha kırılgan hale dönüştürmektedir (Yılmaz, 2019). Din ve kültürel benzerliklere rağmen ülkemiz gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin kabul görmediği toplumlarda benzer nitelikte sorunlardan kaçınan kadınlar, yeni yerleşim ülkesinde yine cinsiyet eşitsizliğine bağlı sorunlarla baş etme çabasına devam etmektedirler. Böylece göçmenlik statüsü zorluğun şiddetini daha da arttırmaktadır. Cinsiyet eşitliğinin nisbeten kabul gördüğü Avrupa lkelerinde bile göçmen kadınlar etnisite, din veya kültürel farklılıktan kaynaklı sorunlarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Örneğin, Avrupa lkelerinde yaşanan İslamofobik tutumlar, göçmenlere saldırılara ve insan hakları ihlallerine varan olaylara neden olmaktadır. Bu

olaylar karşısında müslüman erkeklere oranla en savunmasız olanların müslüman göçmen kadınlar olduğu görülmektedir. Verilere göre, müslüman bir göçmen kadının sokakta saldırıya uğrama oranı, müslüman bir göçmen erkeğe oranla %70 daha yüksektir. Göçmen kadınlar cinsiyet farklılığına bağlı olarak daha ciddi problemlerle yüzleşmekte, çoklu baskı ve zorluklarla baş etmek zorunda kalmaktadırlar ve göçü erkeklerden daha farklı biçimde deneyimlemektedirler. Ayrıca müslüman göçmen kadınlar erkeklere göre daha fazla sosyal dışlanmaya maruz kalmakta, eğitim ve istihdam gibi birçok alanda ayrımcılığa uğramaktadırlar (Bayraklı ve Hafez, 2018). Farklı kültüre entegre olma sürecinin getirdiği zorlukların yanında ailenin ihtiyaçlarının karşılanması beklentisi, işsizlik, hak ve hizmetlere erişimin kısıtlı olması gibi ruh sağlığına etkileri son derece olumsuz olan stres faktörleriyle baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca kadın sağlığına fizyolojik etkilerin ortaya çıkabildiği cinsel istismar, seks işçiliğine zorlanma gibi sorunlarla da yüzyüze kalmaktadırlar. Bu durum kadınları istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve HIV enfeksiyonu riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Örneğin, Avrupa’da yapılan enfeksiyon hastalıklarına ilişkin sosyoekonomik göstergelerin neler olabileceğinin saptanmaya çalışıldığı bir araştırmada enfeksiyon hastalıklarının çoğunluğunun alt sosyo-ekonomik seviyedeki göçmenlerden oluştuğu görülmüştür. Bir başka çalışmada ise sağlık durumları zayıf olarak belirtilenlerin oranı %65 olmakla birlikte en sık görülen sağlık sorunlarının psikolojik ve jinekolojik şikayetler olduğu belirtilmiştir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:4).

Nereye başvuracağını bilememek ya da sınırdışı edilme korkusu da kadınları varış ülkesinde şiddete karşı daha savunmasız ve çekingen bir hale getirmektedir.

Kaynak ülkesinde mağdur olan kadın için sığınma ülkesinde de şiddet bir risk faktörü olabilmektedir. 2017 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Yunan Ege adalarında 622 göçmenin cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet mağduru olduğunu ve bunların en az %28'inin Yunanistan'a girer girmez şiddet gördüğünü bildirmiştir. Kadınlar uygunsuz davranış, cinsel taciz ve cinsel saldırı girişimlerinin, cinsel ve cinsiyete dayalı şiddetin en yaygın yansıma biçimi olduğunu ifade etmişlerdir. Sığınma kamplarındaki güvenliksiz koşullar nedeniyle tuvaletle banyo ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını belirtmişlerdir (United Nations High Commisioner For Refugees, 2018). Ayrıca Yunanistan başta olmak üzere Avrupa

Birliğı (AB) ölklerinde göçün güvenlileştirilmesi kapsamında, sınır güvenliğı koruması adı altında, sığınma başvurusu yapmak üzere sınırı geçmiş düzensiz göçmenlerin, insan haklarına aykırı bir biçimde geldikleri ölk sınırlarına “geri itme” politikası da göçmenler için bir risk unsuru haline dönüşmüştür (Köksal, 2020).

Görüldüğü gibi her ne şekilde olursa olsun, kaynak ölkedeki baskı ve zulümden kaçınmak, göçmen kadını daha fazla sorunla mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Yeni ve eşitlikçi bir yaşam arayışıyla çıkılan yolculuk, kadınlık kimliğini ve göçmenliği bir tek özneye birleştirmesiyle rol ve sorumluluklarda artışa neden olmuştur. Yeni yerleşim ölkesinde de cinsiyete dayalı problemlerle baş etmek zorunda kalmak, kadın göçmenlerin ruh ve beden sağlığını olumsuz yönden etkilemiştir. Bu nedenle göçün karar sürecinden itibaren hedef ölkeye varışa kadar göç sürecinin her aşaması dikkatle araştırmaya değerdir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kadına yönelik şiddet ve türleri ele alınarak, mağduru oldukları şiddet olgusu göçmen kadınlar açısından incelenecektir.

2.9. GÖÇLE BİRLİKTE KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET KİMLİKLERİNDE MEYDANA GELEN DÖNÜŞÜMLER

Yakushko ve diğerleri (2014)’ne göre, göç, kadınlara alışık oldukları toplumsal cinsiyet rollerini yeniden inşa etme şansı sunar. Örneğin, Latin göçmenlerin hem kendi algılarını hem de aile ilişkilerini göç öncesi döneme göre daha büyük bir güçlendirme duygusuna kaydardıkları ifade edilmiştir. Göçmen kadınların göçü kültürel olarak belirlenmiş heteronormativiteyi aşmak için bir fırsat olarak görebileceğı değerlendirilmiştir. Ayrıca, göçün özgürleştirici veya boyun eğdirici bir süreç olup olmadığını tespit etmenin genellikle zor olduğu ileri sürölmüştür. Örneğin göç eden kadınların bir yandan göç ettiği ölkede işgücüne katılarak ekonomik bağımsızlıklarını elde ettikleri söylenebilirse de öte yandan düşük ücretli, fazla mesai ve ağır koşullarda çalışan bireyler arasında yer aldıkları görölmektedir (Yakushko ve diğerleri, 2014). Ayrıca göçle birlikte kaynak ölkede elde ettikleri eğitim ve kültürel birikimin göçmenlik kimliği nedeniyle göz ardı edilmesine bağılı olarak eğitim ve niteliklerinin altındaki işlerde çalışmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011:24).

Savaş ortamında eşini veya çocuklarını kaybeden kadınlar göçe yalnız devam etmek zorunda kalmış, beraberinde çocuğu olan yalnız anneler, geldikleri ülkede emek sömürüsüne maruz kaldıkları çalışma ortamlarında, aileden sorumlu yalnız birey rolünü de üstlenmişlerdir. Göç sürecinin herhangi bir aşamasında yaşanan sosyal ya da ekonomik kayıplar kadının, aile içindeki rolünü ve konumunu da etkilemektedir. Boşanmayla birlikte üstlenilen sosyal ve ekonomik sorunlar, aile içi şiddet, cinsel istismar, cinsiyete dayalı şiddet gibi sorunlarla baş etme stratejisinin sonucu olarak, göçle birlikte kadınlar farklı kültürlerde var olma ve hayatta kalma sorumluluğu gibi yeni roller üstlenmişlerdir. Beraberinde eşi ya da partneri olan göçmen kadınların ise sosyal dışlanma korkusu, dil engeli, göç edilen yere yabancı olmanın getirdiği kaygılar nedeniyle kendilerini eve hapsedtikleri belirlenmiştir. İsrail’de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ülkelerinden gelen göçmenlerle yapılan bir araştırmada, erkek sorunlarının işle ilgili konularda olduğu görülürken kadınların sorunlarının büyük çoğunluğunun ailevi konularda olduğu görülmüştür. Ayrıca kadınların psikolojik sorunlarının erkeklere oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015:7). Bahse konu araştırmadan da anlaşılacağı üzere göçle artan aile içi ve dış faktörlerden doğan sorumluluklar kadınları erkeklere oranla daha fazla ve olumsuz etkilemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE GENEL BİR BAKIŞ

3.1. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETE İLİŞKİN KAVRAMLAR

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, dünya çapında önemli bir halk sağlığı sorunu, insan hakları ihlali ve insanlığa karşı bir suçtur. Cinsel şiddet, duygusal (psikolojik) şiddet, fiziksel şiddet, zararlı kültürel uygulamalar ve sosyo-ekonomik şiddeti kapsar. Bundan en çok etkilenen grup kadınlardır, yalnız ya da düşük ekonomik koşullarda yaşayan aile üyesi kız çocukları ve göçmen topluluklarıdır (Keygnaert, Vettenburg ve Temmerman, 2012:2). Nitekim kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet bugün dünyamızdaki en yaygın, tekrarlanan ve yıkıcı insan hakları ihlallerinden biri haline gelmiştir. Ancak caydırıcı yaptırımların eksikliği, damgalanma ve utanç nedeniyle bu ihlallere mağdurları tarafından sessizlik kalınmaktadır. Şiddetin genellikle fiziksel, cinsel ve psikolojik biçimlerde kendini gösterdiği bildirilmektedir (Birleşmiş Milletler). BM, şiddetin ortaya çıkış biçimini şu şekilde sıralamaktadır:

- Yakın partner şiddeti (dayak, psikolojik taciz, evlilik içi cinsel şiddet, kadın cinayeti)
- Cinsel şiddet ve taciz (nitelikli cinsel saldırı, zorla cinsel eylemler, istenmeyen cinsel girişimler, çocuğa yönelik cinsel istismar, zorla evlendirme, sokakta taciz, cinsel taciz, siber taciz)
- İnsan ticareti (kölelik, cinsel istismar)
- Kadın sünneti
- Çocuk yaşta evlilik

BMMYK ise şiddeti, baskı ve fiziksel zararı içeren duygusal, sosyal ya da ekonomik zorlama biçiminde de ortaya çıkabilecek bir kontrol ve baskı aracı olarak tanımlamaktadır. Şiddet, fiziksel saldırı ya da bir silah ya da başka türlü bir şiddet aracı ile tehdit etme gibi açık bir biçimde meydana gelebileceği gibi kandırma, korkutma, tehdit etme gibi kapalı olarak da ortaya çıkabilmektedir (BMMYK, 2003).

Şiddet karmaşık ve çok yönlü bir olgu olması nedeniyle farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Şiddet olgusunun karmaşık yapısını daha anlaşılır kılabilmek için şiddetle ilişkili bazı kavramlara göz atmak gerekmektedir.

Toplumsal cinsiyet, bir toplumda veya kültürde erkek veya kadın olmaya yüklenen anlama karşılık gelmektedir. Yani bir bakıma kadın ve erkeğin rolünü sorumluluklarını ve ayrıcalıklarını belirleyen, bir toplumsal cinsiyet kimliği meydana getirilir. Kadın veya erkekten beklenen tutum, davranış ya da roller toplum tarafından belirlenmektedir. Cinsiyete özgü belirlenen bu roller, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik ve orantısız güç dengesini derinleştirmektedir. Kadına yönelik şiddet bu oransızlığın en önemli göstergelerindendir (BMMYK, 2003). **Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet** ise cinsiyetleri nedeniyle insanlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veren veya bunlarla sonuçlanması muhtemel olan herhangi bir zararlı eylem için kullanılan genel bir terimdir. Genellikle cinsiyet eşitsizliğinin ve gücün kötüye kullanılmasının bir yansımasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet; cinsel şiddet, aile içi şiddet, kaçakçılık, zorla veya erken evlilik, zorla fuhuş ve cinsel istismar ve tacizi içerir ancak bunlarla sınırlı değildir (International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, 2018:5). Kadına yöneltilen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet ise ‘bir kadına cinsiyetinden dolayı yöneltilen veya kadını orantısız bir şekilde etkileyen cinsiyet temelli şiddet’ olarak tanımlanabilir (Başar ve Demirci, 2015:2). Şiddet veya toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin ortaya çıkması için fail ya da failler tarafından bir kişiye ya da gruba karşı gerçekleştirilen eylemlerin varlığından söz etmek gerekir.

Mağdur, şiddet veya toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete maruz bırakılan kişi ya da kişileri ifade etmektedir. Ulusal mevzuatta özel ihtiyaç sahibi kategorisine dâhil edilen mağdur kişiler ruhsal, psikolojik ve fizyolojik olarak zarar görmüş, hassas risk grubunda bulunan bireylerdir. **Fail**, bir kişiye yönelik şiddet ya da her türlü istismarı destekleyen, hoşgörü gösteren ya da direkt olarak şiddeti yönelten kişi veya kişilerdir. Failin genelde yabancı bir kişi olduğu düşünülür ancak şiddet genellikle mağdurun tanıdığı ya da yakın çevresinden kimseler tarafından yöneltilir. Bu kişiler yakın partnerler, aile fertleri, akrabalar, güç ve etki sahibi topluluk üyesi kişiler, güvenlikten sorumlu kolluk kuvvetleri veya devletin yetkili organlarından oluşabilmektedir. (BMMYK, 2003)

Şiddete en çok maruz kalan gruplar kadın, çocuk ve yaşlılardır. Bu çalışmada şiddet toplumsal cinsiyete dayalı boyutlarıyla ele alınarak göçmen kadın perspektifinden incelenecektir.

Kadın göçmenler, şiddetin her türlüsüne karşı daha açık ve korunmasız olduklarından yüksek risk grubunda yer almaktadırlar. Cinsel istismar, saldırı, taciz ve her türlü şiddet eylemlerine karşı oldukça savunmasız olan göçmen kadınlar dil engeli, haklara erişim konusunda yeterli bilgiye sahip olmama, bir ülkede bilinmeyenle karşılaşma korkusu gibi daha birçok nedenle şiddete sessiz kalmakta ve bunların tekrarlanması riskini doğurmaktadır. İstanbul Sözleşmesi'nde sığınmacı ve hukuki durumu farketmeksizin göçmen kadınlar, şiddete açık durumdaki kadın grubu olarak sınıflandırılmışlardır. Bu gruptaki kadınlar kendi ülkelerinden ayrılma nedenleri ve yaşam koşullarındaki farklılıklara rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet eylemlerine maruz kalmaya daha açık ve baş etme konusunda engellerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle sözleşme hukuki durumu farketmeksizin göçmen kadınlara ilişkin özel düzenlemelere yer vermektedir (Bakırcı, 2015:8-9).

3.2. TOPLUMSAL CİNSİYETE DAYALI ŞİDDETİN TÜRLERİ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şiddeti, “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” durumu olarak tanımlamıştır. WHO şiddeti maruz kalan bireyler ve gruplar açısından üç farklı tipolojide sınıflandırmıştır;

- Kişinin kendisine yönelik şiddet:
- Kişilerarası şiddet
- Kolektif şiddet

Bu tanıma göre şiddet bir kişinin kendisine uyguladığı şiddet, başka bir bireyin veya küçük bir grubun uyguladığı şiddet veya devletler, örgütlü siyasi gruplar, milis grupları ve terör örgütleri gibi daha büyük grupların uyguladığı şiddet olarak sınıflandırılır. (Dahlberg ve Krug, 2006:5-6).

- **Kişinin kendisine yönelik şiddet:** Kendini yaralama, kendine zarar verme, intihar düşüncesi ya da intihara teşebbüs gibi eylemleri içeren genel bir terimdir (World Health Organization).
- **Kişilerarası şiddet:** Aile üyeleri arasında ya da yakın partnerler arasında meydana gelen şiddet ve sindirme eylemleridir. Bu kategori çocuklara kötü muameleyi,

gençlere yönelik şiddeti, bazı cinsel şiddet türleri, cinsel saldırı ve tacizi içermektedir (Rutherford, Zwi, Grove ve Butchart, 2007:1).

- **Kolektif şiddet:** Kendilerini bir topluluğun üyesi olarak tanımlayan kişiler tarafından başka bir gruba veya bir grup kişiye karşı, politik, ekonomik veya sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla şiddet uygulanmasıdır. Savaş, terörizm ve şiddetli siyasi çatışmayı, faillerin devletler olabildiği soykırım, sistematik işkence ve insan hakları ihlalleri, iç çatışma durumları, organize şiddet suçları gibi şiddet yöntemleri, kolektif şiddetin göstergelerindendir (Rutherford ve diğerleri 2007:2).

Çalışmanın eksenine uygun olarak ilerleyen bölümde kadına yönelik şiddet ve türleri incelenecektir. Kadınlara yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet ve şiddet genellikle birbirlerinin yerine kullanılsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet, içerisine LGBTİ bireyleri ve kadına yönelik her türlü şiddeti içine alan kapsayıcı bir terimdir. Cinsiyet, temeline bakıldığında toplumsal bir statü haline dönüşmüştür. Bu statü sonucunda kadınlar ve erkekler toplumun belirlediği cinsiyet kalıpları içinde yaşamaya zorlanmaktadır. Bu noktada, söz konusu kalıplar ve biçilen rollere göre yaşamaya zorlanan bireyler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet sonucu temel insan hakları ihlallerine maruz kalmaktadırlar. Toplumun belirlediği cinsiyet kimliğinin sınırlarının dışına çıkan bireyler çok çeşitli tepkilere maruz kalmaktadırlar. Bahse konu tepki; dışlanma, ayrımcılık, hak ve hizmetlere erişimin yadsınması gibi sosyal şiddet biçiminde ortaya çıkabildiği gibi genellikle fiziksel ya da psikolojik şiddet biçiminde görülmektedir.

BMMYK toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddeti şu şekilde tanımlamıştır:

“Kadına Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine İlişkin BM Genel Kurul Bildirisi ve BM Genel Kurul Bildirisi’nin (1993) 1. ve 2. maddelerine ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme Komitesi’nin 11.Oturumundaki 19 sayılı Tavsiyesinin 6. bendine göre;”..... Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet bir kişiye toplumsal cinsiyeti ya da cinsiyetinden dolayı yöneltilmiş olan şiddettir. Fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ya da ıstırap veren veya verebilecek olan eylemleri ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir. Kadınlar, erkekler, erkek ve kız çocukları toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin mağdurları olabilmektedir ancak mağdurlar çoğunlukla kadın ve kız çocuklarıdır.

...aşağıdaki halleri içerecek şekilde anlaşılır, fakat bu hallerle sınırlı değildir;

a) *Aile içinde çocuklara dayak atma, cinsel sömürü ve cinsel istismar uygulamak; başlık parası ile ilgili şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın sünneti ve kadınlar açısından zararlı diğer geleneksel uygulamalar, eş olmayanlar arasında şiddet ve sömürü amaçlı şiddet de dâhil olmak üzere fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet uygulanması;*

b) *Tecavüz, cinsel istismar, cinsel taciz ve göz dağı dahil olmak üzere; iş yerinde, eğitim kurumlarında ya da herhangi bir yerde genel toplum içerisinde meydana gelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet, kadın ticareti ve zorla fuhuş*

c) *Meydana geldiği yerden bağımsız olarak, devlet ve kurumları tarafından uygulanan ya da göz yumulan fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet.” (BMMYK, 2003)*

Kadına yönelik şiddet kavramı ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin bir türüdür ve ister özel alanda ister kamusal alanda olsun, nerede meydana gelirse gelsin, kadına yönelik fizyolojik, psikolojik ya da cinsel acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan bir eylem ya da cinsiyet temelli tehdit, göz dağı verme, zorlama veya özgürlüğünden alıkoyma olarak tanımlanmaktadır (BMMYK, 1993). BMMYK, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin neden olduğu kadına yönelik uygulanan şiddetin tipine göre şiddet olgusunu;

- Cinsel Şiddet
- Fiziksel Şiddet
- Duygusal ve Psikolojik Şiddet
- Aile içi Şiddet
- Zararlı Geleneksel Uygulamalar
- Sosyo-Ekonomik Şiddet olarak sınıflandırmıştır (UNHCR).

Erkekler ve erkek çocukları için de göç sürecinin herhangi bir aşamasında şiddete maruz kalma riski olsa da kadınlar ve kız çocukları dezavantajlı konumları itibariyle çatışma ve yerinden edilme sonucunda, cinsel istismar, zorunlu ve erken yaşta evlilik, cinsel şiddet ve aile içi şiddet de dahil olmak üzere birçok risk faktörü ve şiddet türüyle karşılaşmaktadır. Kadın mülteciler genellikle erkeklerden farklı biçimde zulüm görmektedirler. Göçmen kadınlar, göçmen işçiler, öğrenciler, kayıtsız göçmenler, aile birleşimi bağlamında göç edenler, insan ticareti mağduru kadınlar gibi farklı katgorilerde sınıflandırılabilirler. Bu kategorilerin birbirleri arasında geçişken olduğu söylenebilir. Kadın olmanın yanı sıra göçmen kadın olmak, şiddetin

duyarlılığını arttıran bir durumdur. Çünkü göçmen kadınlar, göç sürecinde hem menşee ülkelerinde, hem de hedef/transit ülkelerde cinsiyet ve fırsat eşitsizlikleri nedeniyle göçmen erkeklere oranla şiddete karşı daha savunmasızdırlar.

3.2.1. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, kadınların fiziksel, zihinsel ve cinsel sağlık ve üreme sağlığı üzerinde hem kısa hem de uzun vadeli sonuçları olan ciddi bir kamu sağlığı ve insan hakları sorunudur. Cinsel şiddet, ister yakın bir birliktelik ya da evlilik bağlamında, ister daha geniş aile veya topluluk yapısı içinde veya çatışma zamanlarında meydana gelsin, tecavüz mağdurunu derinden etkileyen ve acı verici bir deneyimdir. Dünyanın pek çok ülkesinde cinsel şiddet yaşanmaktadır. Bu konuya ilişkin çok az ülkede araştırma yapılmasına rağmen eldeki verilere göre, her dört kadından biri yakın partnerinden cinsel şiddet görmekte ve her üç kadından biri ilk cinsel deneyime zorlanmaktadır. DSÖ cinsel şiddeti, herhangi bir cinsel saldırı, cinsel saldırıya teşebbüs, istenmeyen sözler ya da herhangi bir biçimde bir kişinin cinselliğe zorlaması olarak tanımlamaktadır. Cinsel şiddet eylemi, fiziksel kuvvet kullanılarak gerçekleştirilebileceği gibi psikolojik sindirme, şantaj, tehdit ya da işten çıkartma gibi güç ve yetkiyi elinde bulunduran tarafından korkutma yoluyla da gerçekleştirilmektedir. Cinsel şiddet ayrıca nitelikli cinsel saldırıyı da içermektedir. Farklı koşul ve ortamlarda çok çeşitli cinsel şiddet eylemleri meydana gelebilmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; evlilik içi tecavüz veya yakın partner tarafından cinsel saldırı, yabancı bir kişi tarafından cinsel saldırı, silahlı çatışma ortamlarında sistematik cinsel saldırı, istenmeyen cinsel yaklaşımlar veya cinsel taciz, zihinsel veya fiziksel engelli bireylerin cinsel istismarı, çocuklara yönelik cinsel istismar, zorla evlilik veya birlikte yaşamaya zorlama, çocuk yaşta evlilik, cinsel hastalıklarından korunma veya doğum kontrolü kullanma hakkının reddi, kürtaja zorlama, kadın sünneti dahil bekarete ilişkin zorunlu denetimler, cinsel bütünlüğe karşı şiddet içeren eylemler, cinsel sömürü amacıyla zorla fuhuş ve insan ticareti. Borçlandırma yoluyla esir tutma, aldatma, fiziksel kuvvet kullanma yoluyla yapılan insan ticareti, cinsel şiddetin en yaygın göstergelerindendir. Seks işçiliğine zorlanan göçmen kadınlar, cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Cinsel bir eyleme zorlanan kadınlar, insan tacirleri tarafından göç sürecine dahil edilmektedirler. Genellikle çalışma vaadiyle kandırılan kadınlar insan

tacirleri tarafından pasaport, kimlik ya da tanıtıcı belgelerine el konularak genelevlere götürülmektedirler. Bu yerlerde, kilitli kapılar arkasında cinsel ve fiziksel şiddete maruz bırakılmakta ve fuhuş karşılığı seyahat masrafları ödeninceye kadar özgürlüklerinden alıkonulmaktadırlar (WHO, 2002).

Tüm şiddet eylemlerinde olduğu gibi cinsel şiddet de genellikle cinsiyet eşitsizliğinin ve gücün kötüye kullanılmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Yapılan bir araştırmada, Orta Amerika'dan Meksika'ya yapılan göçlerde birlikte hareket eden aynı göçmen grubundan erkek göçmenlerin sınırdan geçişleri kolaylaştırmak ya da geçişi garanti etmek için kadın göçmenleri cinsel ilişkiye zorladıkları belirlenmiştir. Yine benzer biçimde, Sahra-altı Afrika ülkelerinden göç eden kadınların kaçış sırasında erkek göçmenler ya da güvenlik güçleri tarafından cinsel şiddete maruz aldıkları bildirilmektedir (Çaman ve Özvarış, 2010:7). Sosyal destek ağlarından yoksun olduklarından ve sınır dışı edilme korkusuyla genellikle şiddete sessiz kalmaktadırlar. Yasal statüden yoksunluk, kültür ve dil engeli de hak ve hizmetlere erişimlerini sınırlandırmaktadır. BMMYK cinsel şiddeti, savaş durumlarında işkence silahı olarak sınıflandırmış, cinsel sömürü ve cinsel istismarı da içeren ruhsal ve bedensel etkileri olan cinsel nitelikteki her türlü eylem olarak tanımlamıştır. Bu tasnife göre cinsel şiddet; nitelikli cinsel saldırı, zorla hamile bırakma, seks köleliği, zorla kürtaj veya kısırlaştırma ya da başka türlü doğum engelleme gibi eylemleri içeren, cinsel nitelikli insanlık suçu olarak nitelendirilmiştir.

Tablo 1'de belirtildiği gibi BMMYK, cinsel şiddet mağduru göçmen kadınların, göç sürecinde ne tür risklerle karşı karşıya kaldıklarını dönemsel olarak beş farklı kategoride sıralamıştır (BMMYK, 2003).

Tablo 1: Cinsel Şiddetin Ortaya Çıktığı Dönemsel Sürece Göre Faillerin Sınıflandırılması

i. Çatışma sırasında/Kaçıştan önce	• İktidarda bulunan kişiler tarafından taciz edilme • Kadınların cinsel olarak işkence görmesi • “Askerler” tarafından cinsel şiddet uygulanması • Toplu tecavüz ve hamile bırakılma • Çatışma halindeki tarafların silahlı mensupları tarafından kaçırılma
ii. Kaçış sırasında	• Haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı • İnsan tacirleri, köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma
iii. Sığınma Ülkesinde	• Otorite sahibi kişiler tarafından cinsel saldırı, • Ailelerinden ayrı düşmüş kız çocuklara, bakıcı aile yanında cinsel taciz • Aile içi şiddet • Yakacak toplarken, su almaya giderken cinsel saldırı • Hayatta kalabilmek için cinsel ilişkiye zorlanmak/ zorla fuhuş • Sığınma ülkesinde yasal bir statü beklerken ya da yardım ve kaynaklara erişmeyi beklerken cinsel taciz
iv. Geri Dönüş Sırasında	• Kadınlara yönelik zararlı geleneksel uygulamaların tekrar başlatılması • Ailelerinden ayrı düşmüş kadın ve çocuklara yönelik cinsel taciz • İktidarda bulunan kişiler tarafından cinsel istismar

Kaynak: BMMYK, 2003

	• Haydutlar, sınır muhafızları tarafından cinsel saldırı, geri dönüşe zorlanma
v. Yeniden Bütünleşme	• Geri dönenlere bir çeşit ceza olarak cinsel tacizde bulunmak • Yasal statüyü düzene sokmak için cinsel zorbalık • Kadınların karar alma süreci haricinde bırakılması • Kaynaklara erişiminin engellenmesi

Tablodan anlaşılacağı üzere kadınlar kaçış öncesinde, kaçış sırasında, sığınma ülkesinde, geri dönüş sırasında veya yeniden bütünleşme sürecinde cinsel saldırı veya istismara uğramak açısından daha fazla risk altındadırlar. Göçmen kadınlar kaynak ülkede maruz kaldıkları şiddet olaylarından kaçınmak amacıyla göçe karar vermelerine rağmen kaçış sırasında ve sonrasında da cinsiyet kimliğine dayalı şiddete maruz kalmaya devam etmektedirler. Failler ve şiddetin yöntemi değişse de her durumda kadın şiddete uğramakta, mağdur ve korumasız kalmaktadır.

3.2.2. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, bir kimseye kuvvet kullanma yoluyla korkutma, göz dağı verme ve sindirme olarak kullanılan bir şiddet türüdür. Fiziksel şiddet; kaba kuvvet kullanarak vurmak, tokat atmak, ısırarak, yumruklamak, sakatlama, tekmelemek, silah ya da bıçak gibi zarar verici aletle yaralamak, bir şey fırlatmak gibi fiziksel güç kullanarak bir kişiye zarar veren eylemleri içerir (Yetim ve Şahin , 2008:3). Kadına yönelik fiziksel şiddet, kadına istemediği bir şeyi yapmaya zorlama ya da bir şey yapmaktan alıkoymak amacıyla, kadının iradesi dışında vücut bütünlüğüne yönelik gerçekleşen fiziksel zarar verici eylemleri içermektedir. Şiddetin bu türünde bedene zarar vermek amacıyla bendensel güç kullanımı söz konusudur. Fiziksel şiddet en yaygın ve görünür olan şiddet biçimidir. Fiziksel şiddet basit yaralanmalardan ölümle

sonuçlanmaya gidebilecek boyutlarda sonuçlar doğurmaktadır (Akkaş ve Uyanık, 2016:7).

Tablo 2: Fiziksel Şiddet Türlerinin Tanımı Ve Faillerine Göre Sınıflandırılması

Eylemin Türü	Tanım	Eylemi Gerçekleştirebilecekler
i. Fiziksel Saldırı	Silahla veya silah olmaksızın; Dövme, yumruklama, tekmeleme, ısırma, yakma, sakatlama veya öldürme; genellikle cinsel ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin diğer türleri ile birlikte kullanılır.	Eş, partner, aile ferdi, arkadaş, tanıdık, yabancı, güçlü bir pozisyonda bulunan herkes, bir çatışmaya taraf olanlar
ii. Kaçırma ve Kölelik	Zorla cinsel faaliyetlerde bulundurmak, Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, Esarete veya benzeri uygulamalara tâbi kılmak, Vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla insanların satılması ve/veya ticaretinin yapılması	Güçlü bir pozisyonda bulunan veya kontrolü elinde tutan herkes tarafından gerçekleştirilebilir

Kaynak: BMMYK, 2003

BMMYK, fiziksel şiddeti; fiziksel saldırı ve kaçırma/kölelik olarak iki grupta kategorize etmiştir. DSÖ'ne göre fiziksel şiddet, orta derece ve ağır derece olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre örneğin; tokat atma, itme, tartaklama gibi eylemler orta dereceli fiziksel şiddet kategorisinde yer alırken, bunların dışındaki daha ağır yaralama ve fiziksel zarar verme ağır fiziksel şiddet kategorisinde değerlendirilmiştir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009:51).

Fiziksel saldırı aile bireyi, eş, arkadaş, partner, tanıdık bir kimse veya yabancı birçok farklı kişi tarafından yöneltilebilir. Şiddeti yöneltten kişi eğer güç sahibiyse ya da herhangi bir çatışmaya taraf bir kimseyse, fail olabilir. Kaçırma ve kölelik ise ikinci fiziksel şiddet türüdür ki insan ticaretini de içine alan bu tür şiddeti uygulayan failler güç ve iktidar sahibi herhangi bir kişi olabilir. Göç sürecinde en fazla kadın ve çocuklara yönelik bir risk faktörüdür.

3.2.3. Duygusal (Psikolojik) Şiddet

Kadına yönelik şiddet türleri arasında gündelik hayatta en sık karşılaşılan ancak somut göstergeleri bulunmadığından göz ardı edilen bir diğer şiddet türü psikolojik ya da duygusal şiddettir. Psikolojik şiddet, duyguların karşı tarafı ruhsal zorlama yoluyla, aşağılayarak, öfkeyle, gerginlikle, baskı uygulayarak, sürekli bir biçimde olarak istismar edilmesinin bir yaptırım yöntemi olarak kullanılmasıdır. Psikolojik şiddette, sevgi, ilgi gibi insani duyguların gözardı edilerek karşı tarafın duygularını küçümseme, değerleri aşağılama gibi tutum ve davranışlar söz konusudur. Terketmeyle tehdit, evden kovma, özgüvenini yıkıcı ithamlarda bulunma, lakap takma, davranışlarını sürekli olarak eleştirme, iş ya da sosyal yaşamda elde ettiği fırsatları değerlendirmesine engel olma, yaşam alanının sürekli olarak denetim altında bulunması, emir verme, davranışlarını sürekli olarak kontrol etme, temel ihtiyaçlarını karşılamayı reddetme gibi tutum ve davranışlar da psikolojik şiddet yöntemlerindendir. Kadının maddi ve manevi destek alabileceği kurum ve kişilerden soyutlanmasına yönelik olarak arkadaş ve aile bireylerinin sürekli aşağılanması, görüşmenin denetlenmesi veya engellenmesi, yalnızlaştırma, yıldırma, kendi çıkarları doğrultusunda kullanma, kişinin yapabileceğinden fazlasını beklemek ve aşırı sorumluluk yüklemek, evden kovulma veya evden ayrılmakla tehdit edilmesi şeklinde sıralanabilir (Yetim ve Şahin, 2008:2; Akkaş ve Uyanık, 2016:7). Duygusal ya da psikolojik şiddeti diğer şiddet türlerinden ayıran en önemli özellik, şiddete ilişkin somut bulguların olmamasıdır. Ayrıca psikolojik şiddet diğer şiddet türleriyle eş zamanlı olarak gerçekleşebilmektedir. Örneğin, cinsel şiddet mağduru hem beden sağlığı hem de ruh sağlığı yönünden zarar görmektedir (Polat, 2016:7).

BMMYK psikolojik şiddeti küçük düşürme ve alıkonulma olarak iki farklı şekilde sınırlandırmıştır. Bireye ister toplum önünde olsun, ister özel alanda olsun

sözle kötü muamele, azarlama, baskıcı tutum ve davranışlarla küçük düşürmek ya da bireyin özgürlük alanının kısıtlanarak hayatının denetlenmesi, sosyal çevresine müdahale şeklinde ortaya çıkabilmektedir (BMMYK, 2003).

Tablo 3: Duygusal (Psikolojik) Şiddet Türlerinin Tanımı ve Faillerine Göre Sınıflandırılması

Eylemin Türü	Tanım	Eylemi Gerçekleştirebilecekler
i. İstismar / Küçük Düşürme	- Cinsel niteliği olmayan onur kırıcı küçük düşürücü, alçaltıcı sözlü istismar; - Kamusal veya özel alanda mağdurun küçük düşürücü eylemlerde bulunmaya zorlanması; - Ailenin hayatta kalması için gereken temel masraflarının yadsınması.	Güçlü bir pozisyonda bulunan veya kontrolü elinde tutan herkes; genellikle de eşler, partnerler veya aile fertleri tarafından gerçekleştirilebilir
ii. Hapsedilme/Alıkonulma	- Kişinin arkadaşlarından, ailesinden ayrılması, hareketlerinin sınırlandırılması, - Özgürlüğünden mahrum edilmesi ve serbest dolaşım hakkının engellenmesi/kısıtlanması	Güçlü bir pozisyonda bulunan veya kontrolü elinde tutan herkes; genellikle de eşler, partnerler veya aile fertleri tarafından gerçekleştirilebilir

Kaynak: BMMYK, 2003

3.2.4. Zararlı Geleneksel Uygulamalar

Farklı toplumlara ait bir takım geleneksel uygulamalar kadın için bir şiddet unsuru haline dönüşebilmektedir. Çocuk yaşta evlilik, zorla evlendirme, kadın sünneti, kız çocuklarının öldürülmesi, eğitim hakkının engellenmesi, töre ve namus cinayetleri gibi her birinin bir diğeriyle ilişkili olabildiği, bazı toplumlar tarafından kabul gören

zararlı uygulamalardır. Kız çocuklarının, ayrımcılık ve şiddete ilişkin birçok risk unsuruyla yüzleşme olasılığı, erkek çocuklarına göre daha fazladır. Çünkü kız çocuklarının toplumsal cinsiyet kimliğine uygun birer kadın olarak yetiştirilmesi sırasında kültürel ve sosyal normlar en yoğun biçimde kendini göstermektedir. Bu bölümde anne karnından başlayarak yetişkin bir kadın olmaya kadar uzanan süreçte cinsiyet kimliğinin karşı karşıya bıraktığı risk faktörlerinin neler olduğu açıklanmaya çalışılacaktır:

- **Kadın Sünneti:** Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete ilişkin zararlı geleneksel uygulamaların en bilineni ve insan hakkı ihlalidir. Her ne kadar uygulandığı toplumda yaygın bir biçimde kabul görse de suç olarak yaptırım uygulanması gereken bir eylemdir. Cinsel sağlık hakkını ihlal eden bir şiddet ve işkence yöntemi olmasına rağmen, hala dünya üzerinde bazı toplumlar ve devletler tarafından desteklenen ve kabul gören yasal bir uygulamadır. Birleşmiş Milletler de kadın sünnetini bir insan hakkı ihlali ve kamusal sağlık sorunu olarak tanımlamıştır. Cinsel organların tıbbi olmayan sebeplerle, tedavi amacı gütmeyen, kısmen ya da tamamen kesilerek çıkarılması yöntemiyle uygulanan ve kadın genitaline zarar veren bir şiddet unsurudur. Bazı toplumlarda genç kadınlara hatta bebeklere uygulanmaktadır ancak genellikle 4 ile 12 yaş arasındaki kız çocuklarına yaygın biçimde uygulanmaktadır. Uygulamanın en sık görüldüğü ülkeler, Afrika başta olmak üzere Orta Doğu ve Asya ülkeleridir. En çok uygulanan ülkeler sıralamasında ise ilk sırada %98 ile Somali, sonrasında %97 oranında Gine, Gine'yi ise %90 ile Sierra Leone, %89 Mali, %87 ile Mısır ve Sudan takip etmektedir. Genel anlamda, müslüman toplumlarda süregelen bir uygulama olduğu bilinmekle birlikte, Çad' daki bazı Hristiyan topluluklarında %96 oranında kadın sünneti görüldüğü bildirilmektedir. Bazı Asya ülkelerinde ise sağlık profesyonelleri tarafından hijyenik koşullarda yapılan bir uygulama olsa da özellikle Afrika ülkelerinde genellikle hijyensiz ortamlarda bıçak, makas, jilet gibi kesici aletlerle anestezisiz bir biçimde uygulandığı bilinmektedir. Onurlu bir evliliğin ön koşulu olarak bekarete kanıt niteliğinde anlam atfedilmesi, sünnetli kadının temiz ve namuslu olduğu inancıyla evlilikte tercih edilmesi, dini inanıştan ötürü bir zorunluluk olarak görülmesi, kadını farklı cinsel deneyimlerden uzak tutma düşüncesi, kadınlığa geçişin statüsü olma özelliği gibi bazı toplumsal ve

kültürel inanışların kadın sünnetine dayanak oluşturduğu bilinmektedir (Erin, 2019:150). Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verilerine göre, dünyada 650 milyon kadın çocuk yaşta evlendirilmiş ve 200 milyondan fazla kadın ise kadın sünnetine maruz bırakılmıştır. Kadın sünneti, kanama riskini arttıran, enfeksiyon riski ve kısırlık, hatta ölüme varan ciddi sağlık sorunlarına neden olabilmektedir. Kadın sünneti geçiren kızların doğum sırasında komplikasyon yaşama riskinin de arttığı bilinmektedir. Bazı toplumlarda kadın sünneti, çocuk evlilikleri ile eklenmiştir. Çocukken evlenen kızların, hamilelik veya doğum sırasında ölme riskinin artmasıyla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Eğitim hakkını da engelleyen bir uygulama olan erken yaşta evlilik sonucu genç annelerden doğan bebeklerin de ölü doğma veya yaşamın ilk ayında ölme olasılığı daha yüksektir. Nerede uygulanırsa uygulansın, zararlı geleneksel uygulamalar kız çocuklarının çocuk olma deneyimine ket vurmakta, kendi geleceklerini belirleme şanslarını ellerinden almaktadır. Aynı zamanda bireylerin, ailelerin ve toplumların gelecek refahına tehdit unsuru oluşturmaktadır. Dünya çapında yüz milyonlarca çocuk kız ya da erkek fark etmeksizin bir çeşit şiddet, sömürü veya zararlı uygulamayla karşılaşmıştır, ancak her risk içeren durumda olduğu gibi bu durumda da kız çocukları çok daha büyük risk altındadır. Çocuk evlilikleri ve kadın sünneti, kıtaları ve kültürleri kapsayan, ancak uygulandıkları her toplumda, kadınlığın onurunu zedeleyen bir uygulamadır (United Nations International Children's Emergency Fund).

- **Erken Yaşta Evlilik:** Kadına yönelik bir diğer zararlı geleneksel uygulama ise erken yaşta evliliğidir. Yasal olarak uygun görülmeceği kadar küçük yaşta kız çocuklarının evlendirilmesi geleneğidir. Kız çocukları ergenlik çağının başlangıcından itibaren kimi zaman daha da erken yaşlarda, eğitim hakları engellenerek çocuk yaşta evlendirilmekte ve yüksek riskli hamilelikler yaşamaktadırlar. Dünya çapında 60 milyondan fazla kız çocuğu, özellikle Güney Asya'da 31,1 milyon, Sahra Altı Afrika 14.1 milyon civarında erken yaşta evlilik yapılmıştır. Erken yaşta evlendirilen bu kız çocukları, çocuk yaşlardan itibaren aile evinden uzaklaştırılmış ve ev hanımı rolünü üstlenmeye zorlanmışlardır. Silahlı çatışma durumları, savaş ve kaos ortamlarında ise bazen erken yaşta evlilik silahlı örgütler tarafından kaçırılmayı önlemek, cinsel saldırıdan korumak

ya da ailelerin hayatta kalması için ihtiyaç duyulan geliri karşılamak amacıyla da yaptırılmaktadır. Kız çocuklarının erken yaşta evlilikten kaçınmak için göçe zorlandıkları, hatta bazı durumlarda seks ticareti ya da emek köleliği mağduru oldukları bilinmektedir (Rafferty, 2013:6).

- **Zorla Evlendirme:** Aile ve bazı toplumlar tarafından kabul gören geleneksel uygulamalardan bir diğeri ise çocuk yaşta evlilikle eklemlenmiş olan zorla evlendirmedir. Zorla evlendirme de kadınının şiddet ve kötü muamele görmesine neden olabilecek türden bir uygulamadır. Dünyanın birçok bölgesinde bazen yaşları 6'ya kadar düşebilen küçük yaşta kız çocukları aileleri ya da yaşadıkları çevre tarafından gelenek ya da dini inanışların bir gereği olarak kendilerinden yaşça büyük erkeklerle evlenmeye zorlanmaktadır (Rafferty, 2013:6). Burada dikkat çeken nokta ise erken yaşta evliliğe zorlamayla iki türlü ihlal söz konusudur; kız çocuklarının eğitim hakları engellenerek çocuklukları reddedilmekte ve uygun olmayan şartlarda evlenmeye zorlanmaktadır. Böylece kadınlar ve kız çocukları kendilerini insan haklarından ve eğitim hakkından yoksun bırakan ilişkilere hapsolmaktadırlar. Ayrıca sosyal ve ekonomik özgürlüklerinin kısıtlanması, aile içi şiddet riskinin artması, psikolojik ve fiziksel olarak son derece olumsuz etkiler ortaya çıkabileceği bilinmektedir.
- **Töre ve Namus Cinayetleri:** Hiç şüphesiz kadının yaşam hakkını elinden alan en temel insan hakkı ihlali sayılan, en zararlı geleneksel uygulama töre ve namus cinayetleridir. Failler; eşler, yakın partnerler, aile üyeleri ya da topluluğun herhangi bir üyesi olabilmektedir. Ölümle sonuçlanan bu uygulamada toplumun biçtiği rollerin dışına çıktığı düşünülen kadınların hayat ya da vücut bütünlüğüne saldırılması söz konusudur. Namus cinayetlerinin kabul gördüğü toplumlarda töre kurallarının çiğnendiğinin düşünülmesi, sosyal normların dışına çıkılması ya da ailenin onurunu etkileyecek olumsuz bir davranışın varlığından şüphe edilmesi durumunda kadın eş, yakın partner, bir aile üyesi ya da topluluğun üyesi fail tarafından öldürülmektedir. Bunlar arasında evlilik öncesi cinsel ilişki, cinsel saldırı veya tecavüz mağduru olmak, görücü usulü evliliği reddetme, zinadan şüphelenme, boşanma talep etme, aile içi şiddetten kaçmak, kendi hayat arkadaşını, kariyerini ve hatta giyim tarzını

seçme hakkı talep etme veya toplumlarının kültürel normlarının ötesine geçmek, namus cinayetlerinin gerekçelerinden bazılarını oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) dünya çapında yılda 5000 kadar kadının aile üyeleri atarından töre cinayetine kurban gittiğini tahmin etmektedir. Bu oranın Orta Doğu ve Asya ülkelerinde yaklaşık 20.000'e yükseldiği tahmin edilmektedir. Hindistan başta olmak üzere Afganistan, Bangladeş, Brezilya, Ekvador, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, Uganda'nın yanı sıra Türkiye gibi ülkelerde de görülmektedir (Rafferty, 2013:7).

- **Kız Çocuklarının Öldürülmesi:** Kız çocuklarına yönelik cinsiyete dayalı ayrımcılık daha doğmadan başlamaktadır. Toplumsal değerler gereği erkek çocuğunun kız çocuğundan daha değerli olarak görülmesi ve buna dayanarak kız çocuklarının öldürülmesi, aile ve toplum tarafından uygulanan zararlı geleneksel uygulamardan biridir. Ebeveynler veya diğer aile fertleri tarafından doğum sonrası kız çocuğunun öldürülmesi, ihmal edilmesi veya aç bırakılması şeklinde uygulanabilir (Rafferty, 2013:7).
- **Kız Çocuklarının Ve Kadınların Eğitim Haklarının Yadsınması:** Geleneksel değerler gereği aile, topluluk üyeleri ya da devletler tarafından kız çocuklarının okuldan alınması, temel bilgi ve eğitime erişimlerinin yasaklanmasıdır. UNICEF dünya genelinde 34,3 milyonu ilköğretim çağında, 30 milyonu ortaokul çağında ve 67,4 milyonda lise çağında olmak üzere toplam 132 milyon kız çocuğunun okula gidemediğini bildirmektedir. Çatışma ve savaş ortamında bulunan ülkelerdeki kızların okula gitmeme olasılığı, etkilenmeyen ülkelerde yaşayan kızlara göre iki kat daha fazladır. Eğitimde cinsiyet eşitliğini sağlayabilen ülkelerin ilköğretim düzeyindeki oranı %66 iken, bu uçurum ileri öğretim seviyelerinde giderek derinleşmektedir. Kız çocuklarının eğitiminin önündeki engeller, ülkeler ve topluluklar arasında farklılık gösterse de yoksulluk, erken yaşta evlilik ve cinsiyete dayalı şiddet gibi birçok nedene dayanmaktadır. Örneğin, yoksul aileler, eğitime yatırım yaparken genellikle erkek çocukları tercih etmektedirler (UNICEF).

3.2.5. Sosyo-ekonomik Şiddet

Sosyo-ekonomik şiddet, paranın ve ekonomik gücün kadın üzerinde bir şiddet unsuru olarak kullanılmasıdır. Sosyo-ekonomik şiddette ekonomik kaynaklar kadın üzerinde bir tehdit ve denetim mekanizması haline gelmiştir. Sosyo-ekonomik şiddet; ailenin ihtiyaçlarını karşılamada sorun çıkartmak, kadının işgücüne katılmasını engellemek ya da çalışan kadının gelirine el koymak, kadının çalışma yaşamında ilerlemesine engel olmak, hiç para vermemek veya az para verip çok şey beklemek, verilen paranın muhasebesini tutma, nereye harcadığını denetleme, ortak yaşamı ilgilendiren mali konularda kadını karar sürecine dâhil etmeme, istemediği işte zorla çalıştırma gibi tutum ve davranışları içerir (Polat, 2016:19; Gürkan ve Coşar, 2009:2).

Sahra-Altı Afrika ülkelerde çalışan kadınların nerdeyse tamamı ev harcamalarına ilişkin kararlara dâhil edilmemektedirler. Yine para harcamaları konusunda şiddete uğrayan kadınların büyük çoğunluğu Afrika ülkelerinde görülmektedir. Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Güney Asya’da kadınların para harcayabilme oranı %24 ile %34 arasındayken, Doğu Asya ve Pasifik ülkelerinde bu oran %2 ile %9'lara gerilemektedir. Mülkiyet hakkının kullanılmasının yadsınması da ekonomik şiddetin göstergelerinden biridir. Örneğin, Kamerun’da tarımsal işlerde çalışan kadın oranı %75 iken mülk sahibi olan kadın oranı %10 civarındadır (Gürkan ve Coşar, 2009:3).

Çeşitli nedenlerle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan göçmen kadınlar için ekonomik anlamda eşlerine bağımlı olmak ekonomik şiddeti arttıran bir risk unsurudur. Dini inanç, sosyo kültürel yapı, toplumsal roller bakımından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin olduğu; fırsat eşitsizliğinin ileri boyutlara ulaştığı ülkelerden göç etmek zorunda kalan kadınların, ekonomik şiddet görme riski daha yüksektir. Göçmen kadınlar hayatta kalmak, gereken temel ihtiyaçlarını karşılamak için zor ve uzun süreli ağır işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar, ağır ve güvencesiz işlerde düşük ücretlere işgücü arzı göçmen kadınlarca karşılanmaktadır. Böylece göçmen kadınların özellikle de düzensiz göçmenlerin itaatkar tutumları, toplumsal cinsiyete dayalı işlerde kötü çalışma koşullarına direnememeleri, düşük ücretli işgücünü oluşturmaları işverenler tarafından cazip görülmektedir. Tüm bu ağır koşullara rağmen göçmen kadınların işveren tarafından ücretleri geç ödenmekte, ya da hiç ödenmemektedir. Böylece göçmen kadınlar ekonomik şiddete maruz

bırakılmaktadırlar. Ekonomik şiddetin yanısıra kayıt dışılık ve güvencesizlik nedeniyle sınırdışı edilme korkusu yaşayan göçmen kadınların işverenlerce taciz ve istismara maruz kaldıkları bilinmektedir (Gürkan ve Coşar, 2009:3).

Tablo 4: Sosyo-ekonomik Şiddet Türlerinin Tanımı Ve Faillerine Göre Sınıflandırılması

Eylemin Türü	Tanım	Eylemi Gerçekleştirebilecekler
i. Olanaklara, hizmetlere erişim hakkının yadsınması ve/veya bu konuda ayrımcılık yapılması	Dışlanma; eğitim, tıbbi yardım veya ücretli iş imkânına erişimin yadsınması, mülk edinme hakkının verilmemesi	Aile fertleri, toplum, kurum ve kuruluşlar, hükümet aktörleri
ii. Cinsel yönelime bağlı olarak gerçekleşen sosyal dışlanma/toplum dışına itilme	- Hizmetlere, sosyal yardıma veya uygulamalara ve medeni, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi haklara erişimin yadsınması, - Cezalandırma, ayrımcı uygulamalar veya fiziksel ve psikolojik zarar verme ve ayrımcı uygulamalara hoşgörüyle yaklaşma, - Homoseksüellere, transseksüellere veya travesitlere gösterilen özel veya genel düşmanlık	Aile fertleri, toplum, kurum ve kuruluşlar, hükümet aktörleri
iii. Engelleyici Yasal Uygulamalar	Özellikle kadınların medeni, sosyal, ekonomik ve siyasi haklardan yararlanma imkânının yadsınması	Aile, toplum, kurumlar ve devlet

Kaynak: BMMYK, 2003

Menşee ülkesinde ekonomik şiddet riski yaygın iken başka bir ülkede göçmen olmak beraberinde başka riskleri de doğurmuştur. Kayıt dışılık ve sınır dışı edilme korkusu yüzünden toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilendirilmiş işlerde çalışmak zorunda kalan göçmen kadınlar, genellikle düşük ücretlerle, sigorta ve özlük haklarından yoksun bırakılmaktadırlar. Göçmen ve mülteci kadınlar sadece geldikleri yerde değil yeni bir yaşam için göç ettikleri yerde de şiddetin bambaşka boyutları ile karşı karşıya kalabilmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, öncelikle araştırmanın yöntemi olarak kullanılan nitel yönteme dair bilgiler verilecek, sonrasında araştırmanın öznelere ve araştırmanın yapıldığı yer hakkında ayrıntılı bilgiler sunulacaktır. Son bölümde ise araştırma süreci, veri toplama teknikleri ve verilerin analizi kısımlarına yer verilecektir.

4.1. ARAŞTIRMA MODELİ

Göçteki kadınlık durumlarına bu kadar yakından şahit olmak, onların hikayelerinde yer bulabilmek, göçmen kadınların hayatlarının bir noktasına temas edebilmek, araştırmacıyı, kadınların göç süreci ve sonrasındaki yaşamlarını araştırmaya yöneltmiştir. Bir bakıma onlarla temasta olunan süreçte farkedilmeyi bekleyen, seslerinin duyulmasını istediklerini ifade eden göçmen kadınların sesi olma motivasyonu, hayatlarının kırılma noktası olması bakımından göç, göçmen kadınların deneyimleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu araştırmada, kadın ve göçün nasıl bir araya geldiği toplumsal cinsiyet perspektifinden incelenmeye çalışılmıştır.

Göçün kadınlaştığını ancak kadınların göç deneyimlerinin çalışma ve iş bulma amaçlı ekonomik nedenlere indirgemenin yanlış olacağına vurgu yapan Castles ve Miller (1993) mülteci olarak, eğitim ya da evlilik için veya aile birleşimi yoluyla birçok kadının farklı nedenlerle göç ettiğini belirtmiştir. Literatürün ve ön okumaların ortak paydası göçteki kadın sayısının artmasına rağmen göç çalışmalarında toplumsal cinsiyet kategorisine yeterince önem verilmediği, mevcut araştırmaların cinsiyet körü yaklaşımları, göçmen kadınların özgül koşullarının ve göç deneyimlerinin görünmezliği olmuştur. Bu noktadan hareketle, göçte kadın deneyimlerinin anlaşılması ve görünür kılınması için en uygun yöntem olarak nitel araştırma tercih edilmiştir. Çünkü nitel araştırma, varsayımlarla konusu insan olan ya da herhangi bir sosyal soruna atfedilen anlamlara değinen ve araştırma problemleri incelenirken, yorumlayıcı veya kuramsal çerçevelerin de kullanıldığı bir yöntemdir. Nitel araştırmacılar, bahse konu problemi araştırmak için çalışmadaki insan ve doğal ortamdaki verileri içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar. Nitel araştırma katılımcıların seslerini, vurgu ve

tonlamalarını, jestlerini, mimiklerini, araştırmacının izlenimlerini, problemin açıklama ve yorumlamasını gibi çağrışımları içerir (Creswell, 2013). Berg ve Lune (2019) hayatları anlamlandırmak için nitel araştırmaya ihtiyaç duyulduğunu öne sürmektedir. Nitel araştırma bireyleri, grupları ve sosyal ortamları inceleyerek bunlara cevaplar arar. Böylece nitel araştırma; insanların yaşayışları, tecrübeleri, inanışları, sosyal yapıları vb. nasıl anlamlandırdıklarıyla ilgilenir.

Neuman (2014:130)'a göre, kişilerin hayat deneyimlerini keşfetmek yorumsamacı yaklaşımla mümkündür. Yorumlayıcı araştırma, insanların doğal ortamlarında nasıl anlam oluşturduklarını ve gündelik yaşam deneyimlerini keşfetme amacını taşır. Yorumsamacı yaklaşımda araştırmacı, nitel yöntem kullanarak insanların hayatlarını nasıl anlamlandırıdığını, kişilerin duygularını ve yorumlarını paylaşır, olayları onların gözünden görür, kendi bakış açılarından ve deneyimlerini anlayarak yorumlar. Feminist toplumsal araştırmalar, pozitivizmi eleştirir ve yorumlayıcı sosyal bilimi temel alan alternatifler sunar. Neuman (2014:154) cinsiyetin kültürde her zaman hissedilen bir etkisinin varlığından söz ederek, bilimsel araştırmanın toplumsal süreçlerinden yalıtılamayacak olan temel inançları ve değerleri biçimlendirdiğini öne sürmektedir. Çünkü kadınlar, toplumsal yaşamın öznel, sürece yönelik, empatik ve kapsayıcı yönlerine dikkat çekmektedirler.

Bu çerçeveden hareketle, kadın çalışmalarının doğasına uygun olarak araştırma, yorumlayıcı ve feminist yaklaşımla nitel bir yapıda tasarlanmıştır. Sosyolojik bir inceleme konusu olan göç olgusu ve kadın ilişkisini, göç yaşamlarını anlamlandırmak için Berg ve Lune (2019)'nin de belirttiği gibi en uygun yöntemin nitel olacağı düşünülmüştür. Nitel yöntemi benimseyen feminist kuram, göç alanına işlevsel bir bakış sunacağı düşünüldüğünden tercih edilmiştir. Göçmen kadınlar geldikleri ülkeye, ırklarına, etnik kökenlerine, dinlerine ve toplumsal cinsiyetlerine göre farklılaşabildikleri gibi göç etme nedenlerine, yasal statülerine, emek piyasasındaki konumlarına göre de farklılaşabilmektedirler. Böylece göçü deneyimleme, olası risk unsurlarına tepki verebilme ve sosyal olanaklar çeşitlenmektedir. Böylesine çeşitlilik gösteren bir grubun, kaynak ülkeden hedef/transit ülkeye varıncaya kadar geçen süreçte, gelineen ülkedeki uyum süreci ve deneyimlerinin nitel olarak araştırılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Nitel araştırma, göç araştırmacılarının ele aldıkları vakaların ayrıntılı incelemesine

odaklanmayı ve analiz nesneleriyle doğrudan temas kurmayı sağlayan bir yöntem olduğundan göç alanına en uygun çalışma olarak değerlendirilmiştir (Zapata ve Yalaz, 2019).

4.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın temel sınırlılıklarından biri, farklı kültürlerden katılımcıların olması nedeniyle dil engelidir. Türkçe bilmeyen katılımcılarla görüşme yapmak için tercüman gereksinimi oluşmuştur. Ortak dil kullanılmayan görüşmelerde tercüme köprüsü iletişimin akışında bir sınırlılık oluşturmıştır. Katılımcıların farklı eğitim, sosyo kültürel birikim düzeylerine sahip olmalarından kaynaklı soruları kavrama ve anlama açısından bireysel farklılıklar oluşmuştur. Ayrıca katılımcılara yapılacak olan görüşmenin tamamen araştırma niteliğinde bir görüşme olacağını açıklanıp onam alınmasına rağmen kamusal otoriteye bakış açıları ve araştırmacının otoritenin bir parçası olarak düşünülmesi nedeniyle, sorulan sorulara cevap vermenin ötesinde mali yardım, Geri Gönderme Merkezi'nden çıkarılma, yemek ve temel ihtiyaçlarını karşılamada kolaylık sağlanması vb. farklı taleplerde bulunmalarına neden olmuştur. Özellikle sınır bölgesinde yapılan görüşmelerdeki soğuk hava koşulları, açık alanda ayakta yapılmak zorunda kalınması, bölgedeki yaşanan güvelik sorunları (Yunanistan güvenlik güçleri tarafından gaz bombası atılması, silahlı çatışma sesleri vs) gibi dış faktörler araştırmanın diğer sınırlılıklarını oluşturmıştır.

4.3. VERİLERİN TOPLANMASI

Göç, sosyal bir olgu olduğundan, sosyolojik açıdan ele alınması gerekliliğine işaret etmektedir. Temel unsuru olan insanı; duygu ve düşünceleri, tepkileri, olumlu ve olumsuz etkilenme dinamiklerini anlamlandırmak için araştırma yöntemi olarak nitel sayılara hapsedmekten öte duygularına temas etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Mart 2020 itibarıyla Türkiye'nin Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenleri durdurumama kararı almasının ardından, Türkiye'de yaşayan göçmenlerin Yunanistan sınırında başlayan umut bekleyişi sırasında, sınır kapısında haftalarca zorlu

yaşam koşullarında barınmak zorunda kalan 13 kadının göç deneyimleri ayrıntılı anlatımlarla derlenmiştir. Ancak Covid-19 pandemi salgınından dolayı kamu sağlığı nedeniyle sınırın boşaltılmasının ardından araştırmanın kalan kısmı Edirne Geri Gönderme Merkezi'nde barınan 9 kadınla derinlemesine görüşme yapılarak tamamlanmıştır. Türkçe bilenlerle Türkçe görüşmeler yapılırken Türkçe bilmeyenlerle tercüman eşliğinde görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerin süresi 20 dk. ile 60 dk. arasında değişmiştir. Kayda başlamadan önce görüşmecilerin onayları alınmış ve sonrasında sesli kayıt cihazı ile görüşmeler kaydedilmiştir. Bu kapsamda analiz sürecinde yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen 22 ses kaydı kelimesi kelimesine Microsoft Word belgesine aktarılmıştır.

4.4. VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Bu çalışmada, Türkiye'ye zorunlu ve gönüllü olarak göç eden kadın göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Kümbetoğlu (2005)'na göre nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme, detayları kavrama, görüşmenin temelinde yatan anlamı keşfetme, bireyleri ve grupları kendi ortamlarında gözlemlene olanağı sağlar. Bu noktadan hareketle çalışmada, nitel araştırma yöntemi olan katılımcı gözlem ve derinlemesine görüşme tekniklerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırmaların, önceden kestirilemeyen ve genellikle veri toplama aşamasında fark edilebilen yeni çalışma durumları sunabileceğini öne süren Baltacı (2018), bu yeni çalışma durumlarının göz ardı edilememesi gereken, araştırmacı için önemli bir fırsat olduğunu belirtir. Bu nedenle çalışmada, göç tarihinde son derece önemli bir olay olarak değerlendirilebilecek olan sınıra yönelik göçmen akını bir fırsat olarak değerlendirilmiştir ve veri toplama aşamasında bu fırsatı değerlendirmek için 'fırsatçı/beliren örneklem' tekniği kullanılmıştır. Sınırdaki bekleyiş süresince olayları ve kişileri kendi ortamlarında gözlem fırsatı sunacağına duyulan inanç fırsatçı/beliren örneklem tekniğinin kullanılmasında etkili olmuştur. Ancak Covid-19 tedbirleri kapsamında kamu sağlığı gerekçesi ile sınırdaki göçmenlerin tahliye edilmesinin ardından, araştırmanın tamamlanması için, pandeminin yayılması gibi nedenlere bağlı olarak sağlık ve zaman kaygısı söz konusu olduğundan tamamen mevcut olan, ulaşması hızlı ve kolay olan ögelere dayalı örneklem yöntemi olan 'kolay ulaşılabilir

veya elverişli örneklem' yöntemini kullanılmıştır. Böylece araştırmanın doyuma ulaşması için ihtiyaç duyulan görüşmeler Edirne Geri Gönderme Merkezin'de bulunan kadınlarla gerçekleştirilmiştir.

4.7. ÖZNELER

Araştırmanın öznelere; Türkiye'ye Azerbaycan (3), Özbekistan (4), Afganistan (3), İran (7) ve Suriye (5) 'den göç eden, toplam 22 göçmen kadından oluşmaktadır. Araştırma, kaynak ülkesinden kendi iradeleriyle gönüllü olarak gelen göçmenler ve zulüm ve baskı unsurlarından kaçınmak amacıyla zorunlu olarak gelen göçmenler olarak iki farklı özne grubuyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada isteyerek ya da zorla yerinden edilmiş olsalar bile her iki grubun da göç deneyimlerine odaklanılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların göç öncesi, göç sırasında ve sonrasında yaşadıkları deneyimleri derinlemesine görüşmeler yapılarak görünür kılınması üzerine hazırlanmıştır. Öznelerle görüşmenin tamamı Edirne ilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşülen öznelerin büyük çoğunluğu Edirne ili Pazarkule Kara Hudut Kapısı sınırında olduğundan Bursa, Antalya, İstanbul, Ankara gibi Türkiye'nin farklı illerinde ikamet etmekte iken, sınıra yönelik başlayan göçmen akını ile Pazarkule 'ye gelen ve sınır kapısında oluşturulan çadır alanlarda konuşlanan katılımcılarla yapılmıştır. Araştırmanın geri kalan kısmı ise Edirne Geri Gönderme Merkezi'nde bulunan kadınlarla yapılan görüşmelerle tamamlanmıştır. Bir sonraki bölümde katılımcı kişileri tanımlayan ve araştırmaya yardımcı olacak sosyodemografik (yaş, medeni durum, eğitim) bilgiler paylaşılmıştır.

4.7.1. Katılımcı Kadın Göçmenler

Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan

Özbekistan uyruklu, 38 yaşında bekâr bir annedir. 3 aylık bir oğlu vardır. Özbekistan'da doğmuştur, hayatının bir bölümünü çalışmak için Rusya'da geçirmiştir. Özbekçe, Türkçe ve Rusça dillerini bilmektedir. Lisans eğitimini Bilgisayar Mühendisliği alanında tamamlamıştır. Türkiye'de yaşamak üzere İstanbul'dan yasal olarak giriş yapmış ve Bursa ilinde ikamet etmiştir.

Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan

35 yaşında, evli ve iki çocuk annesidir. Ortaokul mezunudur. Özbekçe, Türkçe, Kazakça ve Rusça bilmektedir. 22 Mart 2017 yılında Türkiye'ye yasal olarak İstanbul ilinden giriş yapmıştır ve İstanbul'da ikamet etmiştir.

Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan

33 yaşındadır ve iki çocuklu, bekâr bir annedir. Ortaokul mezunudur. Özbekçe ve Türkçe bilmektedir. Türkiye'de yaşamak üzere 2014 yılında İstanbul'dan yasal olarak girmiştir. Bakıcılık ve kuaförlük gibi çeşitli mesleklerde çalışmıştır.

Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan

39 yaşında, iki çocuklu, bekâr bir annedir. Özbekistan'da doğmuştur ve üniversite öğrenimini Özbekistan'da tamamlamıştır. Özbekçe dışında Rusça, Tacikçe, İngilizce ve Türkçe konuşabilmektedir. Türkiye'de yaşamak üzere 2017 yılında İstanbul'dan yasal olarak giriş yapmıştır. Ankara ilinde ikamet etmektedir.

Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan

33 yaşında, 1 kız çocuğu olan, bekâr bir annedir. Azerbaycan'da doğmuştur ve lise mezunudur. Azerice ve Türkçe bilmektedir. Türkiye'de yaşamak üzere 1998 yılında İstanbul'dan yasal olarak giriş yapmıştır.

Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan

26 yaşında, bir erkek çocuğu sahibi, bekar bir annedir. Azerbaycan'da doğmuştur. Lise mezunudur. Azerice dışında Türkçe ve Rusça bilmektedir. Türkiye'de yaşamak üzere 2016 yılında İstanbul'dan yasal olarak giriş yapmıştır. Edirne ilinde ikamet etmektedir.

İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan

25 yaşında ve evlidir. Azerbaycan'da doğmuştur ve evleninceye kadar Azerbaycan'da yaşamıştır. Ortaokul mezunudur ve Azerice dışında Türkçe bilmektedir. Ev hanımıdır. Türkiye'de yaşamak üzere 2008 yılında yasal olarak giriş yapmıştır. Edirne'de ikamet etmektedir.

Savaş Mağduru Kadın, Suriye

25 yaşında ve evlidir. 2 çocuk annesi olup, Suriye'nin Halep ilinde doğmuştur. İlkokul mezunu ve ev hanımıdır. Kürtçe ve Arapça dillerini bilmektedir. Türkiye'ye Hatay ilinden kayıt dışı giriş yapmıştır. Önce İstanbul daha sonra Hatay'da ikamet etmiştir. Türkiye'de yaşamak için gelmiş ancak hayat koşullarının ağır gelmesi nedeniyle Avrupa'ya gitmek istediğini söylemektedir.

Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye

24 yaşında ve evlidir. 9 aylık hamiledir ve bir de kızı bulunmaktadır. Suriye'nin Halep ilinde doğmuştur. Ortaokul mezunu bir ev hanımıdır. 6 yıl önce savaştan ve savaşın yarattığı sorunlardan kaçmak amacıyla Türkiye'de yaşamak üzere kayıt dışı olarak Kilis'ten giriş yapmıştır. İstanbul'da ikamet etmiştir.

Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye

42 yaşında ve evlidir. 4 çocuk sahibidir. Suriye'nin Humus kentinde doğmuştur. İlkokul mezunudur. 8 yıl önce Türkiye'de yaşamak üzere kayıt dışı olarak Karkamış Sınır Kapısı'ndan giriş yapmıştır. 5 yıl boyunca Şanlıurfa'da ikamet ettikten sonra Gebze'ye göç etmişlerdir.

Savaş Mağduru Kadın, Suriye

20 yaşında ve evlidir. Suriye'nin Deyrizor kentinde doğmuştur. Türkiye'de yaşamak üzere 3 yıl önce Şanlıurfa ilinden giriş yapmıştır ve orda ikamet etmektedir.

Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye

30 yaşında, evli ve üç çocuk annesidir. Suriye'nin Halep şehrinde doğmuştur. İlkokul birinci sınıftan sonra öğrenimine yoksulluk nedeniyle devam edememiştir. Okuma ve yazma bilmemektedir. Ülkesinde iken aile ekonomisine katkı sunmak için çeşitli işlerde çalışmıştır ancak şu an ev hanımıdır. Türkiye'de yaşamak üzere 5 yıl önce Hatay ilinden illegal olarak giriş yapmıştır. 2,5 ay kadar İstanbul'da yaşamış ancak ekonomik koşullar nedeniyle daha sonra Ankara'ya taşınmıştır.

Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan

23 yaşında ve evlidir. Afgansitan'da doğmuştur ve iki çocuk annesidir. Ayrıca 9 aylık hamiledir. İlkokul mezunu ve ev hanımıdır. 7 ay önce Avrupa'ya gitmek amacıyla İran'dan Türkiye'ye Van ilinden giriş yapmıştır.

Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan

30 yaşında ve evlidir. Afganistan'da doğmuştur ve lisans öğrenimini Afganistan'da tamamlamıştır. Farsça ve İngilizce bilmektedir. 3 yıl önce Avrupa'ya geçebilmek için Van ilinden illegal olarak giriş yapmıştır. Nevşehir ilinde ikamet etmektedir.

Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan

20 yaşında ve bekarıdır. Lise mezunudur, Farsça dışında Türkçe bilmektedir. 1 yıl önce Avrupa'ya geçebilmek için Türkiye'ye gelmiştir.

Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran

30 yaşındadır, bir evlilik yapmış ancak eşinden ayrılmıştır. Üniversite mezunudur. Farsça dışında Türkçe ve İngilizce bilmektedir. 6 yıl önce Avrupa'ya gitmek üzere Türkiye'ye Denizli ilinden legal olarak giriş yapmıştır.

Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran

40 yaşında ve evlidir.1 çocuğu vardır. Yüksek Lisans mezunudur ve mesleği bankacılıktır. 1,5 yıl önce Avrupa'da yaşamak üzere Türkiye'ye Antalya'dan legal olarak giriş yapmıştır. Antalya'da ikamet etmektedir.

Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran

40 yaşındadır ve 1 çocuk sahibi, bekâr bir annedir. Lise mezunudur, Farsça dışında Türkçe bilmektedir. 5 yıl önce Avrupa'ya gitmek üzere Türkiye'ye İstanbul'dan giriş yapmıştır. Antalya'da ikamet etmektedir.

Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran

26 yaşındadır, evlidir ve bir çocuk annesidir. Mimarlık alanında yüksek lisans mezunudur. Farsça dışında Türkçe ve İngilizce bilmektedir. 2016 yılında Avrupa'ya geçmek üzere Türkiye'ye Ankara'dan legal olarak giriş yapmıştır. Ankara'da ikamet etmektedir.

Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran

25 yaşında ve bekârdır. Ülkesinde lisans öğrenimine devam ederken yarıda kesip Türkiye'ye gelmiştir. Farsça dışında Türkçe ve İngilizce konuşabilmektedir. 6 yıl önce Avrupa'ya gitmek üzere Türkiye'ye İstanbul'dan giriş yapmıştır. Bir süre Ankara'da daha sonra ise Antalya'da ikamet etmiştir.

Sınırdaki Genç Kadın,İran

18 yaşında ve bekârdır. Ülkesinde lise öğrenimine devam ederken yarıda kesip Türkiye'ye gelmiştir. Farsça dışında Türkçe ve İngilizce bilmektedir. 8 ay önce Türkiye'de yaşamak üzere Ankara'dan legal olarak giriş yapmıştır. Ankara'da ikamet etmektedir.

Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran

35 yaşındadır ve evlidir. Lisans öğrenimini Bilgisayar Mühendisliği alanında İran'da tamamlamıştır. Ülkesinde akademisyendir. Farsça dışında Türkçe ve İngilizce konuşabilmektedir. 2014 yılında İstanbul'dan legal olarak giriş yapmıştır. Bir süre Ankara'da ikamet etmiş daha sonra Antalya'da yaşamıştır.

4.8. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE SÜRESİ

Araştırma katılımcı göçmen kadınlarla Edirne ilinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 2020 Mart ayında Yunanistan sınırını geçmek üzere Pazarkule sınır kapısında umut bekleyişinde olan kadın göçmenlerden oluşmaktadır. Diğer bir grup göçmen ise 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gereğince idari gözetim altına alınmak üzere Edirne İl Göç İdaresi Müdürlüğü Geri Gönderme Merkezine getirilen düzensiz göçmenlerden oluşmaktadır. Araştırma 2020 Şubat ayının sonunda Türkiye'nin Avrupa'ya gitmek isteyen mültecileri durdurumama yönünde karar aldığı haberlerinin hemen ardından Pazarkule sınır kapısında başlayan umut bekleyişiyle başlamıştır. Araştırma devam ederken başlayan Covid-19 önlemleri kapsamında Nisan 2020 başlarında sınır kapısındaki bekleyiş yetkili makamlarca sonlandırıldığından araştırmaya Geri Gönderme Merkezi çatısında devam edilmiştir.

4.9. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELERİN ANALİZİ

Toplumsal cinsiyet temelli şiddetin dinamikleri, hedef ve kaynak ülke bağlamında ele alınmıştır. Göçmen kadınların kaynak ülkelerindeki sosyal ve kültürel yaşam özellikleri, şiddetin temel sebepleri, uluslararası bir perspektiften ele alınarak farklı kadınlık durumları analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca göç süreci ve sonrasında kadınlık rollerinin ve cinsiyet kimliğinin yeni bir yaşam deneyimi içinde nasıl şekillendiğine odaklanılmıştır. Araştırmada, göç öncesi ve sonrasında yaşamalarının hangi yöne eğildiği, yaşadıkları güçlükler, kolaylıklar, travmalar ve bunlarla baş etme yöntemleri nitel araştırma tekniğine uygun sorularla derinlemesine irdelenmiştir. Derinlemesine görüşmeler sürecinde yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen 22 ses kaydı, kelimesi kelimesine Microsoft Word belgesine aktarılmıştır. Yazılı olarak çözümlenen metinler tekrarlı bir biçimde okunarak öne çıkan temalar belirlenmiştir. Sonrasında ise temaların alt kategorileri oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan alt kategoriler de kuramsal çerçeveye ilintili olarak sınıflandırılmış ve ileri düzeyde kategori edilmiştir. Böylece nitel araştırmanın doğasına uygun bir biçimde kodlamalar yapılarak temaların alt kategorisi ve kategorinin de alt kategorileri oluşturularak analiz yapılmıştır. Bir sonraki bölümde bahse konu temalar ayrıntılı olarak incelenecektir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANALİZ VE BULGULAR

Verilerin analizi, yorumlar ve bulguların değerlendirildiği bu bölümde araştırma; kavramlarla göç ve kadın olmak, kaynak ülkeye ilişkin deneyimler, göç öncesi deneyimleri, göç sırasındaki deneyimleri ve göç sonrası deneyimleri olarak beş ana tema üzerinden yapılmıştır.

5.1. KAVRAMLARLA GÖÇ VE KADIN

Araştırmanın bu bölümünde farklı coğrafyalardan göç eden kadınların çeşitli kültürel kodlarının göç, şiddet ve kadınlık kavramlarının algısında yarattığı olumlu ve olumsuz etkilerin neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

5.1.1. Kadın Olmayı Tanımlayabilmek

3.1.'de tanımlandığı gibi toplumsal cinsiyet kadın ve erkeğin rolünü sorumluluklarını ve ayrıcalıklarını belirleyen toplumsal kurallara dayalı bir kimlik inşasıdır. Bu kimliğin bir parçası olan kadınlara kendi cinsiyetlerini nasıl tanımladıklarını anlamaya yönelik görüşmeler yapılmıştır. Kadınlık kavramı incelediğinde kadına yükletilen toplumsal cinsiyet rollerinin, coğrafi bağlamdaki farklılığına bakılmaksızın öne çıkan ifadenin kadın olmanın zorluğu olduğu görülmüştür. Akçıl, Uzuner ve Gedik (2020) çalışmasında, kadınların cinsiyet algısının zorluk ve güzellik gibi iki tezat kavram etrafında şekillendiğine dikkat çekmiştir. Bu görüşü destekleyen anlatılar şöyledir:

“Çok zor, hiç bi hak vermiyolar.” (Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Çok zor bişey.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)”

“Ağlamak istiyorum (Acılı bir tebessümle). Bence, her şey çok kötüydü, çünkü her şey çok zor. Çünkü, kadınlar için tecavüz var burda.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

Kadın olmanın zorluğu aynı zamanda dini kurallarla da ilişkilendirilmektedir:

“Kadınlar çok şeriat var orda, kadınlar için. Hmmm çalışma, üniversite, her yerde çok kötü, bişey yapamıyolar. Özgür değil. Çok zor.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

Kadın olmanın zorluğu ve aile içindeki sorumlulukların (ortak sorumluluk olan çocuk bakımının bile kadına yükletildiği) bu zorluğu derinleştirdiği biçiminde tanımlanmaktadır:

*“Kadın olmak zor, çocuklarım hasta olduğunda bile tüm mesuliyeti, sorumluluğu bana ait.”***(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)**

*“Kadın olmak da zor diil da, ama men hep iş yaptığımda erkek işini yaptığım için, men oyle düşünüyom yani. Eşim yardım ediyo da, o çok yavaş yanı sakın, ben hızlı olduğum için (Gülümseyerek). Hep erkek olmak istedim. Çünkü kadınlar çok zor. Zaten evlenmezden önce de, ben zaten erkek gibi kendim çalışıyodum, evde hep kendim bakıyodum. Evlendikten sonra da aynı. Hep kendim bişe yok mu, onu hep var olmaya çalıştırıyorum. Aylemi oyle bırakmak istemiyorum, hep çalışıyorum, çalışıyorum.”***(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)**

*“Eşim komşumuzdu (Ağlayarak). Maddi açıdan çok kötüydü durumumuz, abim çalışıyordu para veriyordu, abim evlenip evden ayrıldı. Eve para getirecek kimse kalmadığı için sürekli ben çalışmak zorunda kalıyordum. Çok zor bir durumdu, o yüzden evlenip çıkmak istedim evden. Ben kocamı sadece komşu olarak biliyordum, tanıımıyordum. Bu zor durumdan dolayı, severek değil de mecburiyetten evlendim. Ben isterdim ki birini severek, isteyerek evlenmek isterdim...”***(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)**

Kadınlık kavramının zorluğu hayatın güzelliklerini yaşamamanın önünde bir engel ve erkeklığe kıyasla rahatsız edici ve özgürlüğü kısıtlayıcı bir unsur olarak ifade edilmektedir:

*“Yaşam iyi bir şey ama bizim için kadın olarak yaşam çok zor. Kadın hakları yok bizde.”***(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

*“Hiç azad (özgür) değil.”***(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)**

*“Erkeklerden daha rahatsız edici, erkekler her istediğini yapar. Kadınlar her istediği davranamaz.”***(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

*“Erkek olmaktan daha zor. Davranışların, hareketlerin uygun olmak zorunda. Yargılanırken ona göre yargılanıyorsun. Bir erkek, gece kulübünde eğlenirken sorun olmuyo ama bir kadın olarak gece kulübünde eğlendiğimiz için şu an sınır dışı ediliyoruz.”***(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)**

Göçmen kadınlarca kadınlık kavramı annelik, namus ve güç kavramlarıyla da ilişkilendirilmektedir. Bireylerce güç kavramı kadın olmanın beraberinde getirdiği zorluklarla bir başetme stratejisi olarak görülmektedir:

“Kadın olmak ar namuslu olcek. Ar, namusda çok dikkatli olcek bence. Bir anne hmmm...” (Kocası Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Kadınların göçe adaptasyonunun sağlamasında annelik rollerini sürdürme ve aileyi geride bıraktıkları için güçlü olma zorunluluğunun etkisi olduğu ileri sürülmüştür (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Güç ve kadınlık kavramının illiyeti bu görüşü destekleyen şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Nasıl desem, hayatta en çok güzel kazandığım şey anne olmak. Hayatta sıkıntı problem olabilir ama ben nasıl savaşıyorum, ıki tane cocugum var. Yanlışlıklar olabilir, tek şukurlugum, benim tek şey anneyim, güçlüyüm, çucuklarım var. Oyla ben kendi kendimde psikoloğumu iyi yere koyacak.” (Kocasından Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

“İyi, güzel (Gülümseyerek). Kadın olmak iyi de mesela, insanlar zorluk çıkmasa, anlaşmalı yaşansa, işçi olsun, adam olsun karşıdaki insan gibi davransa, her zaman için iyidir. Hiç alakası yok erkek mi kadın mı? Ama biliyorum ki kadınlar güçlüdür, her zaman için(gülümseyerek). Ben çünkü, doğrusu çalıştığım insanlar hep mesela, ne için siz iyi davransanız karışındaki insan neden kötü davransın ki... Normal insan hiçbir zaman anormal davranmaz. Ruslar bir söz var: “ Kim bu dünya da korksa bu sofrada bizimle şampanya içmiyor” (Gülümseyerek). Onun için hiç korkmak gerek yok, kadınlar çok güçlüdür (Kahkahayla). Her zaman için ama onlara hep eziyolar ki sen yapamazsın, yapamazsın! O, o psikolojiyi bozuyor biraz. Eee kadın hep deseniz ki sen güzelsin, sen yapabilirsin deseniz, dünyaları güzel edermiş kadın (Gülümseyerek).” (Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

Kadınlığı güçlü olmanın aksine zayıflıkla bağdaştıran bir başka katılımcıya göre korumasızlık, çaresizlik, zaafları mecburiyete ve esarete dönüştüren bir olgudur:

“Kadın olmak çok güzel bir şey, iyi bişey, ama onun kıymetini bilmesi lazım, bilene anlatman lazım. Kadının bi zayıf yeri var, kadının zayıf yerini tuttu mu yakaladı mı bi insan, o, bi yere kıpırdıyamıyor. O, orda canlan çabalaşiyor, canlan uğraşiyor. Bana kalsa kadın gerçekten çok iyi bir şey ama biz kadınlar

hep ezilir, hep itiliriz, hep kakılırız maalesef ne bilim canımızdan da oluruz, sokaklara dökülürüz, köpeklere, kurtlara yem oluruz, ziyan oluruz, başımıza gelmeyen işkence, bela, kaza pislik, olmuyo maalesef biz bunu neden yaşıyoruz, niye yaşıyoruz ama bi türlü ben nedenini bulamıyorum. Sağıma dönüyorum, soluma dönüyorum, düşünüyorum, etrafımda eşime dostuma, akrabama, komşuma soruyorum, biz kadınlar tamam zayıfız, illa bizim zayıf yerimize faydalanıp illa biz hakarete mi uğramamız lazım, illa bizden faydalanacaklar. Bizim başımıza her belalar gelecek, her işkence, her hakaret bizim mi başımıza gelecek? Kimin arkası sağlam olsa da olmasa da hep eziliriz, hep itiliriz, hep kakılırız... Ama ne bilim, derler dünya bozuldu, hayır dünya bozulmadı, dünya yerinde duruyo insanlar bozuldu. Kimseye güven kalmadı, sırtından vuruyu, aldatıyü, asıyı kesiyi, aç bırakıyü, sussuz bırakıyü....Öyle bi sınıra geliy ki kendini intihar etmek istiycek, bıçak kemiğe dayanıyü. Herşey biz kadınların elinde, yuvamız diyip, evimiz diyip, golluyoz, sahip çıkıyoz, napsak ne etsek bir türlü yaranamıyoz. Hep kötülük bizi buluyo, hep canımız yanıyo, hep biz ülüyoruz.”(**İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25**)

Görüldüğü gibi gelinen coğrafyadan bağımsız olarak görüşmecilerin ortak paydası kadın olmanın zorluğudur. Erkeklerle kıyasla daha sınırlı özgürlük alanı sağlayan bir olgu olmasına ve cinsiyet temelli engellere karşın her durumda güç ve fedakarlıkla eklemlenen bir kavramdır.

5.1.2. Sınırların Ötesine Geçmek

Göç etmek, sınırların ötesine geçmek kültürel benzerlikler ile (dil, din ve etnik köken, soy bağı gibi) ilişkilendirildiği ve bu kültürel yakınlık duygusunun bireyleri göçmenlik algısının dışına ittiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye’deki kültürel benzerliğin göç sürecini bir nebze olsa kolaylaştırıcı etkisinin olduğu göze çarpmıştır:

“Kendimizi göçmen olarak görmüyoruz. Kendi adıma söyliyim, ben kendimi göçmen olarak görmüyorum. Ben sadece zaten Türk milletiym. Bir sürü Türk vatandaşı bile olan akrbam var. Benim için Türkiye başka bir memleket değil. İki saatlik bir yol, gidiyorum geliyorum. Dilimden de belli oluyor. Göç etmiş

göçmen gibi hissetmiyorum kendimi.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Ben kendimi göçmen olarak görmüyorum. Ülkemde bir sürü sıkıntı olabilir, kadına bakış açısı, yaşam koşulları zor olabilir ama buna ben göç adını vermiyorum. Bir millet iki devlet diyoruz ya...”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Kendi memleketim ben çok sevdiğim. Mesela Rusya’ya gittim ben, çok farklı şeyler. Buraya geldim, oncadan sizler bizden gelmişler, kaç asırlar önce. Geldim Türkiye her yerde azan sesini duyuyorum. Sonra kardeş ülkemiz gibi. Yok oyle sadece çocuklar özliyorsun. Baba özliyorsun, anne özliyorsun, aile özliyorsun. Yani, bu kadın için çok önemli şeyler. Çok önemli demek diil çok zor şey yanı özlemek. Çocukları mesela, bir gün goremesen nasıl ozlicak. Yani bunu anlatabilmiyorum.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Cankurtaran ve Albayrak (2019), zorunlu göçün savaş koşullarından kurtulmanın verdiği rahatlamanın yanında üzüntü kaynağı olduğunu öne sürmüştür. Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın’nın anlatısındaki ifadeler bu görüşü destekler niteliktedir. Sınırların ötesine geçmenin yarattığı üzüntü, arkalarında bıraktıkları, vatanından gitmek zorunda kalmak, hayatta olanlar ve kaybedilenlere duyulan özlem dile getirilmiş, değişen hayat deneyimlerinin duygusal olarak yıpratıcı olduğu vurgulanmıştır:

“Gurbetlik çok zor. Hem Türkiye’de biz gurbetteyiz. Ölüye de hasretiz diriye de hasretiz. Babamı kaybettim yine göremedim. İdlip’te öldü babam. Hem biz burdayız hem onlar bazı illerde oluyor. Bazı ülkelere gidenler oldu. Kendi ülkemize de hasretiz. Çok zor bir duygu, kötü bir duygu.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“Ordan buraya ben gelmek istemiyordum, geldiğime de çok üzüldüm. Bilmiyum, o kendi insanlarımı, kardeşlerimi, kendi memleketimi, bi türlü aylar geçti, yıllar geçti unutamadım. Aklıma geldikçe fena oluyodum, kötü oluydum. Sora sora, yavaş yavaş bana herkes teselli verdi.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

“Çok fark oluyor tabi. Sonuçta özliyorum, herşey değişti burda, özliyorum çok özliyorum. “(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

Göç kavramının umut yolculuğu olarak mevcut koşulları iyileştirici ve geçici bir durum olduğunu düşünenler de olmuştur:

“Ben Türkiye’ne kopple taşınıp yaşıycam diye düşünmedim ama şöyle bişe, ben Türkiye’nin ekmeğini yedim, yemedim değil, kötü insanlarla karşılaşmadım. Buraya bir umitle geldim.” (Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Öte yandan göç olgusu , göçmen kadınlarca kaynak ülkede bırakılanların, vazgeçmek zorunda kalınan değerlerden ayrılmanın yarattığı zorluklarla tanımlanmakta ve özlem duygusuyla vurgulanmaktadır. Ayrıca kaynak ülkeden farklı yabancı bir ülkede yaşamının, göçmenliğin insan hakları yoksunluğuna varan eksiklik duygusuna işaret ettiği görülmüştür.

“Tabi ki bizim ülkemiz daha rahat yaşıyorduk. Dilimiz aynı, bize yabancı olarak bakmıyordular ama burda hiç hakkımız yok, hatta insan hakkı bile yok.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

Türkiye’yi transit ülke , Avrupa’ya bir geçiş rotası olarak gören İranlı bir göçmen kadın Türkiye’den beklentilerini karşılayamadığından kendisi için göç sürecinin devam ettiğini, hala yolculuğun kendisi için süregeldiğini şu sözlerle aktarmıştır:

“Ben hakkımı, hala istediğim gibi şeyleri kazanamadım. Hala yoldayım, geçmek istiyorum.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

Bir başka kadın cinsiyet kimliğinin göçmenliğin zorluklarını pekiştirdiğini ifade etmiş ve göçü, kadın olmanın getirdiği zorlukla ilişkili olarak tanımlanmıştır:

“Çok zor bi durum, çünkü biz üç tane kız kardeşiz, o yüzden çok zor için bize geldi.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

Sınırların ötesinde olmanın anlamı, içine doğup büyüdüğü kültür ve değerler tarafından ötekileştirme ve kabul görmeme, vatandaşı olduğu ülkeye ait hissedememeyi, göçü bir yuva arayışı ve keline yer edinme olarak ifade eden bir diğer katılımcının ifadelerine şu şekilde yansımıştır:.

“Kendi vatanımda bir yer bir bulamadığım için, sorunlar yaşadığım için Türkiye’ye geldim.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Göç kavramı bazen umut yolculuğu, bazen zorunlu çıkılan bir yolculuk olarak tanımlansa da gelineen ülkenin kültürel benzerliği süreci kolaylaştıran yanıyken arkada bıraktıklarının yarattığı üzüntü ve özlem duygusunun sürecin zorlayan yanı olduğu görülmüştür.

5.1.3. Şiddet Algısı

Bölüm 3.2.'de daha önce bahsedildiği gibi BM, kadına yönelik şiddeti kamusal ya da özel alan farketmeksizin kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma olarak tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet temelli şiddet, fiziksel olarak ortaya çıkabileceği gibi psikolojik veya ekonomik olarak da ortaya çıkabilmektedir. İnci (2019), kadının şiddete bakış açısını etkileyen değişkenlerin yaşanılan toplumun kültürel değerleri, yasal düzenlemeler, kadının eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyi olduğunu ileri sürmüştür. Akçıl, Uzuner ve Gedik (2020) çalışmasında, eğitilmiş ve ekonomik bağımsızlığı olan kadınların şiddet farkındalığının bulunduğunu ve şiddeti cesurca ifade edebildiklerini vurgulamaktadır. Bu çalışmada, görüşmecilerin büyük çoğunluğunun şiddeti tanımlamada güçlük yaşadıkları ve şiddet algısına yönelik soruları cevaplamakta zorlandıkları görülmüştür. Yanıtlayanların ise şiddeti algılama biçimlerinin farklı olduğu, çoğunlukla şiddetin fiziksel ve psikolojik türlerinden söz ettikleri görülmüştür. Anlatılarda göçmen kadınların şiddet olgusunu tanımlamada öne çıkan tür, fiziksel şiddet olsa da psikolojik şekilde de ortaya çıkabileceği vurgulanmıştır:

“Şiddet, hatta 1,5 ay önce bir şiddete maruz kaldım burnumu kırdılar. Şiddet tek bu değil. Kelimedir, bakıştır.” (Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Normal bir darbeye şiddet olmuyo. Sözle de şiddet oluyo, tavırla da şiddet oluyo, bakışla da şiddet oluyo.” (Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

Şiddetin fiziksel bir eylem olmanın yanı sıra hak ihlali olduğu konusunda ortak noktada birşelen ifadeler olmuştur. Şiddeti savunmasız kalma durumu olarak tanımlayanların aksine bir baş etme stratejisi olarak gören farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Başkale ve Sözer (2015) çalışmasında, şiddet görenin karşısındakine benzer şekilde davranabildiğini ortaya koymuştur. Zorunlu göçmen kategorisindeki zulüm ve baskı nedeniyle yerinden edilmiş bir göçmen kadın için şiddet, hak ihlali ve savunmasızlık olarak ifade edilirken:

“Erkeklerin kadınları dövmesi, haklarını gaspetmesi ve kadının kendisini müdafaa edememesidir.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Gönüllü olarak göç eden bir diğer göçmen için cinsiyete özgü olmayan, haksız bir eylem olmasının yanında, şiddet görenin karşısındakine benzer şekilde davranabileceği bir müdafaa biçimi olarak tanımlanmıştır:

“Kim olursa olsun, kimsi kimseye hakkı yok şiddet etmek. Erkek erkeğe olsun, erkek kadına yoksa kadın erkeğe etmek hiç kimsenin hakkı değil. Mesela, bena birisi şiddet uygulasa ben kendimi himaye alır, ben de dövecem mesela. Ben hiç bi zaman beni döverken, bakıp korkup oturacak halim yok. Çoğ geldi benim başıma mesela. Neden korkeyim ki, kendisi de insan himaye edebilmesi lazım. Biz zaten spor da gidiyoruz, her taraf bu hakkında da biliyorum. Yani bizi annemiz, babamız niye sporda gönderiyor? Kendini himaye edebilsin diye (Gülümseyerek). Bizi önceden tekvandoya koydular, evde de erkek kardeşim boksör, kendisi boks yapardı. Onları evde çalışıyoduk, çocukluktan, gençlikten giderdik.”(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

Başkale ve Sözer (2015) çalışmasında, mağdur tarafından haklı bir nedene dayanması halinde şiddetin kabul edilebilir görüldüğü ileri sürülmüştür. Şiddetin ortaya çıkmasında haklı bir gerekçenin aranması, sadece akıl sağlığı bozuk olan bir kimse tarafından ortaya çıkabileceği, neden sonuç ilişkisine bağlı bir eylem olarak tanımlayan aşağıdaki anlatı bu görüşü destekler niteliktedir:

“Bence akli başında olan bi insan bunu yapmaz. Sebepsiz yere de şiddet uygular. Mesela, sebepsiz yere kırar ,döker, kavga çıkartır, sopa, dayak atar, sokağa atar seni, üstüne başına almaz, ekmeğini getirmez. Ekmek istersin dayak yersin, para istersin dayak yersin, fuhuşa da zorlar. Sonra da kendini haklı çıkartır.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

İnsan Ticareti Mağduru Kadın'nın (Azerbaycan, 25) fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet gördüğü ifadelerinden anlaşılırken, gördüğü haksız muameleye ve failin akıl sağlığının yerinde olmadığına dayandırmıştır.

Görüldüğü gibi, göçmen kadınların şiddeti algılama biçimlerinde farklılık bulunmakla birlikte, ifadelerde öne çıkan fiziksel şiddet türüdür. Ancak ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet türlerinden de söz edilmektedir.

5.2. KAYNAK ÜLKEYE İLİŞKİN BİLGİLER

5.2.1. Kaynak Ülkede Kadın Olmak

Bu bölümde, göç eden kadınların deneyimlerinden hareketle gelinen ülkedeki farklı kadınlık durumları anlaşılmasına çalışılmıştır. Şeker ve Uçan (2016:18)'a göre kadınları göç etmeye iten faktörlerden biri de toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet veya sosyo-kültürel nedenlere dayalı baskı görmeleridir. Şeker ve Uçan (2016)'ın belirttiği gibi katılımcı göçmen kadınlar erkeklere kıyasla kadınlığın daha sınırlayıcı olduğunu, toplumsal cinsiyet temelli değerlere dayalı baskı ve zulüm yaşadıklarını, toplumda ikincil konuma itildiklerini, damgalandıklarını dile getirmişlerdir:

“Çok kötü. Orda bu var, hani boşandın artık başka biriyle de evlenemezsin, artık senin bir çıkar yolun yok. Boşanmışsın, gece saat 00.00’da da dışarı çıksan dıcekler ki :” Aa! Bu kadın boşanmış, nere gidiyo aceba!” ki değil gece akşam 7’ de bile çıksan öyle derler. Çok kötü bişey. Belki benim başıma gelenlerdendir bilmiyorum ama iyi bir şey değil benim için. İnsanların verdiği değer, bakış açısı biraz farklı. Rahat olamıyosun.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Biz de de evlenmek durumu pek mümkün olmuyo, evelenip boşandıktan sonra damgalı oluyosun. Bu, evlenip boşanmış! Ne düğünün oluyo... Bizde bekarlık hala önemli. Bakire değilsen, düğün müğün olmuyo. Hiç evlenmemiş biriyle evlenemezsin. 20 Yaşındasın, belki 45 yaşında, sorunlu birisiyle evlenirsin. Belkiiii!!!! O da, resmi değil. O yüzden, o dönem, çok kötü geçti.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve dengesiz güç dağılımının, fırsat eşitsizliği yarattığı, hak ve hizmetlere erişimi etkilediği, kadın olmanın toplumsal ön yargıları beraberinde getirdiği ifade edilmiştir:

“Sizinle sohbet ettiğim gibi ben hiçbir kurumda, hiçkimseyle konuşamam. Azerbaycan’da bu var sadece bir ailede bir kız çocuğu varsa, mağdur durumda olduysa bunu saklarlar. Dışarıya yansıtmazlar. İster bu kocası olsun. Kimsenin haberi olmasın, aman dedikodu olmasın. Kimse arkamızdan konuşmasın. Sessizce çözelim. Mesela, Türkiye’den geldiğimi taksiciye söyleme utanırım.

Çünkü, fuhuştan gelen çoğu insan olduğu için. Rusya'dan geldim söylüyorum... "Baksana minik etek giymiş!" mini etek giymesen bile o etek ucu biraz kalksın, baksana bu adamın kızı nasıl giyinmiş der. Baya bi yargılanırsın. Mesela, kızımın adını dövme yaptırdım ben ama gittiğimde kapatıyorum. Toplum için de yargılanırsın. Ben Nahcivan'dan geliyorum, hele ki orda daha sıkı, el ele kimse yürüyemez. Mesela sevgilinle yürüymezsın. Biri seni alı götürür, ya o emniyette evlenirsin ya da adamı atarlar içeriye. Senin de artık bi mühürün olur yani "bu erkekle yakalandı dışarda!". Erkekler baskısı olduğu için o önde gider, kadın arkada. El elele tutuşana da şey derler: "Kılıbık, yumuşak işte, hemen tuttu elini." 2020 yılındayız hala evlenirken bakirelik şu bu çok önemli bizde." **(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

Kanuni olarak kadınlara erkeklere oranla daha az hak tanındığını dile getiren İranlı görüşmeciler erkek tahakkümüne mecbur bırakıldıklarını belirtmişlerdir:

"Kadınlara bi oynacı gibi bakıyorlar. Ben diğer kültürler, diğer ülkeler Avrupa, Kanada kadınlara oyle bakmıyorlar. Biz uzakte görüyoruz, anlıyoruz, filmlere bakıyoruz. Televizyonde herşeyi görebiliyoruz, internette falan biliyoruz. Yani bu taraf Asya ülkeler maalesef çok kötü. Erkekler çok kötü. Yani kullanıyolar kadınları. Hem de İran'da şey eeee kanun kadınlara yarım bakıyor, yani erkeklere hakkı daha çok. İran kadınları yarım bakıyo, yani herşey evlenmekte "İrs"(miras) biliyo musunuz? Mesela, bi erkek oluyo, miras konuda herşeyi çok altında." **(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)**

"Immm...İran'da kadınlar hakkı yok, erkekler hakkı çok ama kadınlar hakkı çok az. Erkeğin altında, yani o ne dese biz mecbur yapmak zorundayız yani." **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)**

"Kadınların erkeklere göre hakları daha azdır." **(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)**

Biehl ve Danış (2020:150), kaynak ülkesinin korumasından uzaklaşan mültecilerin gerekli yasal ve siyasal korumadan yararlanamadıklarını, başkalarının korumasına muhtaç olmalarından kaynaklı kırılgan olarak addedilebileceklerini öne sürmüştür. Aşağıdaki anlatıda Biehl ve Danış'ın bahsettiği gibi kaynak ülkeyi geride bırakarak hedef veya transit ülkede de kendine yer bulamayan Afganistanlı göçmen kadın, göç sonrası konumunun daha da kırılganlaştığını, İran'da kadının

ikincilleştirildiğini, göçmen olarak ise bu ikincilliğin daha da derinleştiğini ifade etmiştir. Bir yere ait olamama ve korunmasızlığın, göçmen kadınları risk unsurlarına daha açık bir konuma getirdiği görülmektedir:

“Ora kadın hiç önemsenmiyor. Afganistan’da kadının önemi yoktur. İran’da da yalnız İranlıları düşünüyorlar. Afganları o kadar fazla düşünmüyorlar. İran’ın bir kanunu var, hiç kimseye kimlik vermiyorlar ki evlenebilelim. Yabancı olan kimseye kimlik vermiyorlar. Çocuklara da vermiyorlar. Eskiden bu kanun farklı bir kanundu. Devrimden önce. İran’a giren herkese 3 sene, 4 sene kimlik çıkarıyorlardı. Ama devrimden sonra böyle bişey yok. Geçici bir kimlik veriyorlar, aynen burdaki gibi.”(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

Güç ve kontrol sahibi erkler tarafından toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı duygusal ve psikolojik şiddet uygulanabilmektedir (BM, 1993). Kadına yönelik şiddetin farklı toplum ve kültürlerde kabul görmesi bu eşitsizliğin göstergelerinden biridir. Bu şiddetin tarafı kimi zaman aile fertleri, eşler, partnerler olabildiği gibi ordu, polis, devletin diğer yetkili organları, örgütler ya da silahlı gruplar olabilmektedir.

“Bakire çıkmadığın zaman başını kazırlar, öyle gönderirler seni babanın evine. Bütün komşulara rezil olursun, kavgalar çıkar ölüm olur. O baskı hala var. Rezil oluyosun herkeze.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Kıyafetlerimizin Türkiye’deki gibi giyinebiliyorduk. Ama çoğunluğu kapalıdır. Başları kapalı ya da çarşafı geziyorlar. DAEŞ geldikten sonra yere kadar örtünmek zorunda kaldık. Hatta ben (Başındaki şalı göstererek) bunu takmayı bile bilmiyordum, küçük olduğum için. Daha sonra öğrendim. Mesela, kadınların renkli ayakkabı dahi giymelerine izin vermezlerdi. Giydiğimiz her şey siyah olmalıydı, ayakkabılarımız botlarımız dahi ya da çok koyu bir renk olmalıydı.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Bildiğiniz gibi Afganistan’da kadınlar için yaşam biraz zordur. Taliban ve DAEŞ yüzünden okula ve üniversiteye gidemiyorduk. Tek ben değilim tabi, bütün kadınlar Afganistan’da çok zor bir durumda yaşıyorlar. Bizi Taliban uyarırdı sizi kovduracağız diye, neden pantolon giyiyorsunuz bizi tehdit ediyordu, biz işe gidemiyorduk o yüzden.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Normal kapalı ama o kadar çok kapalı yok, arap çok kapalı. İran o kadar kapalı yok. Ama devlet kötü. Her şey yasak. Mesela, ben bir erkek geziyorum, onlar kötü bişeyler diyorlar. O yüzden çok zor, devlet çok zor. Mesela, neden bu mont boyle, neden pantolon boyle. Zindan, ceza felan hergün boyle boyle boyle...” **(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)**

“Kadınlar heyvan gibi hiç izin yok. Herşey erkekler izin var, kadınlar hayat çok zor.” Hatta çocuğumla bir gün tatile gitmek istedim, yanımda kimlik pasaport ve kocam olmadığı için hiçbir otel kabul etmedi. Denize arabayla gittim ve mecburen arabada uyduk. Ailem zorla evlendirdi. Çünkü ailem diyordu sen okumak, üniversiteye gitmek istiyorsan, evlenmek zorundasın. Okula gitmem için evlenmemi şart koydular. Kız kardeşim ”Sinkornayz bölümü” (suda dansı) sporcusu ünvanı aldı ama devam etmek için izin ailem izin vermedi. Ona da izin vermediler. Evlenirsen okula devam edebilirsin dedi ailem. O da evlendikten sonra spora ve okula devam edebildi.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

“İran çok iyi bir şehir ama herşey yasak polisler çok kötü yapıyorlar. Böyle gezemem kapalı olmam gerek. Polis böyle yakalarsa hapis gidiyoruz.” **(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)**

Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Suriyeli Kadının, savaşın yarattığı kaos ve güvensizlik ortamının kadın için hayatı ne kadar zorlaştırdığını dile getiren anlatısında, ülkesinde kadın olmanın eğitim ve çalışma hakkına olan etkilerinin ip uçları göze çarpmaktadır:

“Savaştan önce kadın olarak rahat yaşıyorduk, bir sıkıntımız yoktu. Savaştan sonra açlık, yokluk, sefalet içinde yaşıyoruz, o yüzden çok zor. Bazıları okula gidiyorlardı, okuyorlardı. Bazıları evde oturuyordu, evleniyordu, ev hanımı oluyordu. Bazıları, kız çocuklarının okula gitmesine müsaade etmiyorlardı. Bazıları, bu sıkıntıları yaşamıyorlardı. Bazıları, kendi işini kendi evlerinde yapıyorlardı, dikiş dikiyordu. Bir şekilde çalışmak isteyen çalışıyordu.” **(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)**

“Afganistan herkes kapatıyor, taliban çok var kızler kurs yok, okul yok izin yok, çok sikinti var çok poroblem. Hepsi harp okul yok immm izin yok dışarı, çok zarar evli çok zor yani mecbur mecbur. Bir tane büyük erkek kız küçük evli.

Yani 10 yaşında küçük kız büyük adam evli mecbur.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin fırsat eşitsizliğini pekiştirdiği görülmektedir. Örneğin, istihdama katılma, ailevi konularda karar alma konusunda kadın, karar alma sürecine ya hiç dahil edilmemekte ya da sınırlı koşullarda dahil edilmektedir. Örneğin, Suriye’de kadının iş yaşamındaki yeri, memur olması şartıyla sınırlandırılmıştır. Bu durum, aşağıdaki ifadelerle şu şekilde aktarılmaktadır:

“Bizde kadınlar kötü yaşamıyor. Şu an kadınlar nasıl yaşıyorlar, ama bizde ilk önce sizden farklı şeyimiz mesela, bizde koca ilk önce ne dediyse dediği olacak aylede.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

“Deyrizor için konuşacak olursam, bizim oturduğumuz muntıkada erkekler eşlerine değer verir. Fakat kadınlar çalışmaz. Eğer öğretmense, herhangi bir mesleği varsa elinde o şekilde çalışır. Diğerleri hep ev hanımıdır.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Vallahi, genel olarak Suriye’de kadınlar çalışmıyor. Eşleri çalışıyor. Sadece memur olan kadınlar, onlar çalışırlar. Normaldi, herkesin kendi ailesi vardı, herkes kendi sorumluluğunu bilirdi. O kadar da kadınlara baskı yoktu. Özgürlük de yoktur. Her kadın kendini bilir zaten.” (Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

Eşitsizliğin kaynağı, toplumun bir parçası olan, zorunlu olarak göç sürecine dahil edilmiş Suriyeli göçmen katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı toplumsal ve kültürel kabulle birlikte kadının konumu, baskı ve özgürlük, değer görme ve değersizlik arasında muğlak bir kararsızlığa bırakılarak, en nihayetinde yine kadının kendi bilincine hapsedilmektedir.

5.2.2. Kaynak Ülkede Şiddetin Mağduru Olmak

BM, faili; şiddeti uygulayan, destekleyen ya da görmezden gelen ya da bir kimseye yönelik her türlü istismarı uygulayan, destekleyen ya da hoş gören karar yapıcı otorite, iktidar sahibi kişi, kişiler, gruplar, aile bireyleri ya da topluluk üyesi kişiler olarak tanımlamaktadır. Freedman ve Jamal (2008:12), kadına yönelik şiddeti, erkekler tarafından kadınların ilerlemesinin engellenerek, kadın üzerinde ayrımcılık ve

tahakküme neden olan, tarihten beri süregelen, orantısız gücün bir tezahürü olarak tanımlamıştır. Kadına yönelik şiddetin birden çok biçimde gerçekleştiğini ve aile içinde, işyerinde ya da devlet kurumları gibi çok çeşitli ve farklı bağlamlarda ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Hayatlarının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalan kadınların anlatılarından şiddetin türü, faili ve aktörleri değişse de göçmenlik olgusundan önce şiddet olgusuyla yüz yüze kaldıkları anlaşılmaktadır. Cankurtaran ve Albayrak (2019:61)'ın da belirttiği üzere eş şiddeti fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olarak her yönüyle görülebilen, kayıncı, eşin kız kardeşleri veya anne şiddeti, kadının kadını kontrol altında tutması, kendisinin kadın üzerinden güç ve tahakküm kurmaya çalıştığı psikolojik şiddet olarak kendini göstermeye devam etmektedir. Kimin tarafından yöneltildiği farketmeksizin şiddetin her türlüşünün kadın üzerinde ruhsal ve bedensel olarak olumsuz etkiler bıraktığı görülmektedir:

“Şiddet ve işkence gördüm. Hem devlet yetkilileri tarafından, hem ailem tarafından tehdit aldım.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

“Annem küçükken bi kaç kere yapmıştı, bikaç kere yaptığı var idi benim annemin. Hatta evin bi çocuğu olduğum için babam beni çok koruyup kollardı. İlk çocuk ben olduğum için, annem bana çok şiddet yaptı, yapmadı değil, taa küçüklüğümde 18 yaşına gelene kadar hep şiddet uyguladı. Annem bana çok baskı yapardı, çok canımı yakardı, dayak, sopa atardı, babam hep beni kollardı, ölene kadar (Ağlayarak). Belki babam sağ olsaydı, ben buraya kadar gelmezdim, bunları yaşamazdım belki. Zaten küçüklükten hiç yüzüm gülmedi, hep baskı, hep şiddet altında yaşadım bu saate kadar. Benim hiç erkek arkadaşım olmadı doğruyu söylemek gerekirse. Beni evlendirecek insan kim dedim? Karşında dediler bana komşular, annemin akrabası. Bi baktım, dondum kaldım. Babasıyla yanyana duruyodu, babası ondan genç görünüyordu. Dedim siz şaka mı yapıyorsunuz? Beni getire getire, yaşlı adama mı getirdiniz? Memlekette karı mı bulamadınız? dedim. Beni mal gibi, hayvan gibi pazarladınız.” (İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

“Evliken oldu. Fiziksel oldu. Cinsel bir şiddet oldu, onu da annem, babam aradı çözmeye çalıştı, sonra da zaten boşanma oldu. Sonrasında sözlü şiddet babası, annesi falan. Ekonomik şiddet vardı, kurtuluşu da evlilik olarak

gördüm. Yeni bi hayat. Zaten ülkede kime sorsanız, ekonomik şiddet var.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Tecavüz sonucu evlendim ben. Evlenmesen de karnında çocuklu napıcaksın? Kimden dicesin? İnsanların kadınlara bakış açısı farklı. Mecburi evlendik, sonra da boşandık. 19 Yaşımdaydım, 6 yıllık sevgilimdi. Ben Şiddeti boşanırken yeterince yaşadım zaten: ”Evlatlıkımışım, ben de bir kız çocuğu doğurmuşum, sülalelerinde herkes erkekmiş. Ondan dolayı soyu soppu bilinmeyen bir kadınla evli kalamazmış.” (Ağlayarak). Evliyken de, çocuğa da şiddet yaptı. Annem geldi, çocuğu aldı, tamam ben bakarım dedi.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Kocam vurdular. Kocam çok yapıyordu.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

Kocadaş ve Kılıç (2012), kadının şiddet algısının yaşanılan toplumun kültüründen, eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyinden, ülke içindeki mevcut yasal düzenlemelerden etkilendiğine işaret etmektedir. Birçok toplumda kadına yönelik şiddet evliliğin bir parçası olarak ve kabul gören bir davranış biçimidir. Eşinin aile üyeleri tarafından psikolojik şiddete maruz kalan göçmen kadının ifadelerinde şiddeti kanıksamanın yansımaları görülmektedir:

“Tartışma oluyo, mesela her aylede olabilir burda. Mesela, kaynana oluyo, kızı olabilir, tartışıyoruz, kusuyoruz birbirimize. Dedim ya az önce de, öyle tartışma her yerde var, yanı kaynana oluyor, ablasının kızı oluyo, her yerde tartışma oyle falan oluyor. Her şey yapıyorum, meleso kızlar biraz kıskançlık yapıyo. Kavga çıktı, bağırdı çağırdı bana. Devamlı yapıyodu. Ondan sonra ben kafamı yedim, sinir oldum.”(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

Sınırdaki 9 Aylık Hamile Kadının anlatısında, çocuk yaşlardan itibaren tanık olunan şiddet olgusunun failleri değişse de şiddet eyleminin yaşam boyunca süregeldiği görülmektedir:

“Babam Afyon kullanıyor, 20 sene belki fazla. Babam, afyonlu olarak bağımlıdır. O yüzden anneme çok zulüm yaptı, şiddet yaptı. Çocuklarına hiç düşünmedi. Ama annemi çok döverdi. Benim kaynanam, eşimin annesi her gün

beni döverdi. Bizde çok yaparlar, kaynanalar yapar. Kocam da yapıyor.”
(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

“Kocam “metat”(esrar) kullanıyordu. Mesela çok her zaman. Hergün vuruyo, kavga kavga çok. O normal değil, hasta. Başka koca istemiyorum, çünkü oğlum büyük, ben hayatım sadece oğlum. Ben, koca ayrı resmi.”
(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

Evliliğin ilk dönemlerinden itibaren şiddet olgusunun mağduru olan Eşi Tarafından Aldatılan Kadının anlatısında; şiddetin sebep sonuç ilişkisine bağlı olarak ortaya çıkabileceği, ilgi beklentisi, güven ilişkisinin kurulamaması, iletişim sırasında failin yorgunluk ve stres durumuyla ilişkilendirildiği, şiddetin algı düzeyinde normalleştirildiği, şiddetin kabullenildiği görülmektedir:

“Yeni gelinliğim zamanda, kocamdan telefon kurcaladığım için bırıyla gördüm ya, sağ solda kadınlarla, o zaman olmuştu yıllar önce. Biz kadınlar, tabiki kocamızı kıskanıcaz, bu kadınla ne işin var, neden geziyosun, o gezdiğin yere beni götür falan sırılarında oldu. Arada oluyodu, mesela yorgun halda bişiler diyosam, fırında çalışıyo ya, yorgun falan, arada oldu o yüzden.”
(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Aile içi şiddete ve geçimsizliğe rağmen toplumsal normlar nedeniyle annelik duygusunu şiddete dayanmada bir sığınak haline dönüştüren bir diğer görüşmeci, boşanmayı hak etmek için uzun yıllar şiddete boyun eğmek zorunda kaldığını, sessiz kalma zorunluluğunu, boşanma sonrası yaşama ümidini kaybedeceğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Aslında beni hayatımda bole çok bu şeler oldu. Kocam yuzesten, zamanı geldi birbirimizi anlamadık, mesela dogdı(dövdü), beni takıt (darp) etti. Ama her zaman ben umit yaptım ki, iyi olcek, iyi olcek çocuklarının babası. Ama sonuçta olmadı. Kocam beni takrit (darp) eder, dögerdi. Anlaşamadık. Bizde boşanma hemen olmaz, biraz zor olur. Ben on sene yaşadım, bu küçük zaman diil. İlk once başka affetmecem, sonre hiç zaman gelmecem ve eve gelmecem deye çıktım yanı. Belki, dedim onu da hayatı güzel olabilir. Belki, beniki de olabilir. Kocam ile ayrılırkan, o kapıdan çıkarken, o umit yoktu, sadece bu umit, yaşamak umidi yoktu. Once bekliyordum, iyi olcek, çocuklar buyur, iyi olcek,

iyi olcek, iyi olcek ... Sonra sonuçta, songı kararım, yok.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Birden fazla şiddet türünün tek bir faili olabildiğı görölmektedir. Aile içinde fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet gören Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, kadınlık kimliğı nedeniyle yasal olarak boşanma hakkı elde edemediğinden göçü şiddetten bir kaçınma yolu olarak gördüğünü dile getirmiştir:

“Çok kavga ederdik, eşim çok kötü davranırdı, döverdi beni. Parmağım kırıldı, yüzümde hala yara izi var (Alnındaki yara izini göstererek). Bana böyle yaşamak çok zor geldi, boşanmak istedim ama kocam izin vermedi. İran’da kanunlara göre boşanma hakkı erkeğindir. Ondan sonra avukata gittim, zorla boşandım ama çocuğumu almakla tehdit etti. Bu yüzden çocuğumu da alıp kaçtım İran’dan. Kocamın psikolojik sorunları vardı. Kendini çok üstün görürdü. Beni köle olarak görürdü. Cinsel birliktelik konusunda bile sen benimsin, istediğim her şeyi yaparım sana diyordu, benim istediğimi yapmak zorundasın. Alkol kullanırdı. Para vermezdi, ben istediğim kadar sana para veririm diyordu. Pasaportum kocamın elindeydi, yurtdışına gitmeme izin vermiyordu. Çok zorluk çektim.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

Muhafazakar güçlerin iktidarı ve kontrolü ele geçmesi, kadınları baskı ortamında yaşamaya zorlamaktadır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Kılık kıyafet konusunda gönülsüz de olsa kanun gereğı başını örttüğünü söyleyen Sınırdaki Sığınmacı İranlı Kadın, erkekler tarafından rahatsız edildiğini, buna bir şekilde dayandığını ancak bir yandan cinsiyet kimliğine bağılı olarak toplum tarafından baskı ve şiddetle mücadele ederken öte yandan dini inançları nedeniyle devlet yetkilileri tarafından başka türlü bir şiddete maruz bırakıldığını ve işkence gördüğünü, inancı nedeniyle gözaltına alındıktan sonra bu durumun dayanılmaz bir hal aldığını, bu nedenle ülkesiden kaçtığını şu şekilde ifade etmiştir:

“İran’da da oyle. Mesela, sokaktaki insanlar. Mesela, ben açık gezmek istiyorum ama mecbur İran’da uzun bir elbise giymemiz gerekiyor, bir şal falan biz o kadar kapalı yapmıyoruz, çünkü biz gönüllü oyle değıl. Ama oyle görünce kadınları kullanmak istiyorlar. O mesela sokaktaki insanlar, bakışlar başka. İşte mesela iş arkadaşı, mesela başka çok şeyler geçirdik ama hep kendimizi uzaklaştırdık. Yani o yüzden çok zor, girmedik o eee ... gibilere. Çektik yani,

hissettik onları. O yüzden o onu dayaniyorduk bir şekilde ama hiristiyan konuda, artık çok buyuklendi, o yuzden dayanamadık, yani canımız tehtideydi, o yuzden çıktık. İki kere aldılar bizi hapiste, yakalandılar, çok işkence falan ettiler. Çok tehdit ettiler. Kimden bu kitapları alıyorsunuz? Niye alıyorsunuz? Sizin başbakanınız kim? Hangi ülkelerle irtibatınız var? diye sordular.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Biz üniversitede devletin güvenlikleri var, erkekler kadınlara bakiyolar birbiri konuşmasın, saç belli olmasın takip ediyorlar, çok kısa giymesin, bir kadın erkek birbiriyle konuşsa onları ayırıyolar. Sokakta da oyle, güvenlik var. iki kere beni yakaladılar aldılar bir yere hapis gibi ama götürdüler. Sen neden uzun bot giydin? İran’da yasak. Neden bunu giydin? Ailen gelsin, bi tane normal ayakkabı getirsin. Biz mesela pantolon giyiyoruz, üstüne bi tane elbise giyiyoruz, o, eğer kısaysa aldırıyolar. O sebeple kaç kere aldılar, hapse götürdüler, çok kötü davrandılar. Mesela küfür söylüyorlar falan. Ondan sonra ailem gelip aldı beni.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Çalıştığım yerde 4 kadın intihar etti. Yani içeri giriyorlar (Taliban üyelerini kastederek) burda çalışıyoruz diye poliste izin veriyor girmelerine girince de kendilerini patlatıyorlar. Patlamanın birinde ben de yaralandım kafamda izi var hala gösterebilirim.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Savaş ortamlarında özellikle yalnız kadınlardan göz altına alınanların, cinsel şiddete uğrama risklerinin daha yüksek olduğu bildirilmektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Savaş öncesi olağan akış içinde bir yaşam sürerken, savaşla birlikte ortadan kalkan hukuk düzeni ve savaşın acımasızlığı, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı yaşadıkları şiddet deneyimlerini arttırdığı görülmektedir. Cankurtaran ve Albayrak (2019:36) yapmış olduğu çalışmada, savaş sırasında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik baskıların olduğunu, hicapsız kadının dışarı çıktığında alıkonulduğunu, kırbaçlandığını, kadınların kaçırılma, tecavüz, fiziksel şiddet yaşadıklarını dile getirmiştir. Suriye’de yaşı küçük olmasına rağmen DAESH tarafından düzgün örtünmediği gerekçesiyle baskıya maruz bırakılan katılımcının anlatısı şöyledir:

“Bir gün marketin önünde bekliyorduk; annem, babam ve ben. Oraya arabalarıyla gelip beni gördüklerinde, neden gözleri açık, neden kapalı değil

diye kızdılar. Babamın kimliğini aldılar ve kimliği sana vermeyeceğiz dediler. Kızın buraya gelecek ve biz onu döveceğiz, ondan sonra kimliği alabilirsin diye babamı tehdit ettiler. Babam gidip DAEŞ'le görüştü, kızım çok küçük, ondan gözlerini kapatmamıştık. Bu kadar küçük bir kıza vuramazsınız, dövülmez! Orda bize yardımcı olan bir adam vardı. Anneme, babama ve bana okula geleceksin dedi. Okula gidip, üç günlük Kuran ve muhafaza eğitimi aldılar. Bu eğitim sonrasında, ben dayak yemekten kurtuldum, babam da kimliğini geri aldı. DAEŞ'in yanına gittiğimizde benim dışımda bir sürü kadın vardı orda, o kadınlar da küçük küçük bahanelerle, sebeplerle orda kadınlar dövülüyordu. Oraya alıp kadınları dövüyorlardı. Bir kadının sesi dahi çıkmamalı, bir kadın sesi duyduklarında hemen o kadını alıp hapse atıyorlar. Onlar için herşey haram.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

DSÖ, doğum kontrolünün reddini cinsel şiddet unsuru olarak tanımlamaktadır. Hamile kalmaya zorlanan ancak cinsel şiddeti yoksulluk, açlık ve hayatta kalma mücadelesinin gerisine iten göçmen kadının şu ifadeleri bu tanıma doğrulamaktadır:

“Bizim yaşadığımız mntıkada görüşler farklı, kocam Halep'te yaşıyordu, oradaki görüşler farklı. Onun için her şey, yaptığın her şey ayıp. Bizim ailemizle uyuşmayan bir yapısı vardı. Zorluk yaşadığım durumlar bunlardı. Her konu bizim için problemdi, her şeye tartışır, kavga ederdik. Bu, benim kaderim diyerek ve kabullenerek evlendim, o yüzden eşimle münasebetim sıkıntı olmadı ama ilk hamile kaldığımda çocuğu istemedim. Tamamen zorlama oldu bu konuda. Eşimle aram iyi, fiziksel olarak bir şiddet, kötü muamele görmedim, eşimle aram iyi. Benim için en büyük zorluk, açlık ve yokluk. Beni tek kamçıl原因an şey bu.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

Yukarıdaki anlatıda, aynı ülke sınırları içinde olsa bile aşına olunan kültürün değerlerinden koparak, farklı bir bölgeye göç etmenin, yerleşilen bölgenin değerlerine uyum sürecinin kadın için zorlayıcı olduğu görülmektedir.

5.2.3. Şiddete Ses Çıkarabilmek/Sessiz Kalmak

Yapılan bir araştırmada, mülteci kadınların yaşadıkları şiddeti bildirmeme nedenlerinin şiddeti kabul etme, duyulması halinde olacaklara duyulan endişe, sosyal

destek ağlarının yoksunluğu, kadınların kendilerini güçsüz hissetmeleri olduğu belirtilmiştir. Ayrıca “mahremiyet öğretisi” nedeniyle mağdur kadınlar tarafından şiddet kabul gören bir olgu olarak öne sürülmektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019:63). Başkale ve Sözer (2015) de kadınların şiddet karşısında sessiz kalmasının nedenlerini; geleneksel değerlere bağlı olarak kabul edilebilir görülmesi, destek alamamaya duyulan endişe, annelerin çocuklarını düşünmeleri olarak sıralamıştır. Öte yandan şiddet karşısında ses çıkarabilmek ya da sessiz kalmanın şiddeti uygulayan aktörün güç, kontrol ve etki alanına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Yapılan görüşmelerde fail, aile bireyi ya da yakın partnerse mağduru tarafından şiddetin nadiren de olsa ifade edildiği ancak şavaşı, baskıcı rejim ve çatışma ortamlarından kaçan göçmenlere yönelen şiddetin faileri, çoğunlukla silahlı örgütler ya da yetkili kolluk kuvvetleri olması nedeniyle, şiddetin ifade edilemediği, çoğunlukla şiddete sessiz kalındığı görülmüştür. Gönüllü göçmen kadın katılımcıların şiddet deneyimlerinde genellikle failerin yakın çevreden kişiler olduğu, şiddete ses çıkarabilseler bile geleneksel değerlerin mağduru üstünde tutulduğu ve caydırıcı herhangi bir yaptırımın uygulanmadığı vurgulanmıştır:

“Tecavüze uğradığımda da aileme söyledim, polise ihbar ettik. Geldiler, evleniriz, o olur, bu olur dediler. Ben tecavüze uğradığımda, şikayet ettiğimde polis hiç birşey yapmadı. 2000 \$ ını aldı koydu cebine, konuyu kapattı: “18 yaşını geçmişsin bişey yapamam.” Kocam uyuşturucu kullanmasına rağmen hiçbirşey yapmadı.” (Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Hayır, olmadı, çünkü evlilik birliği içindeydik. O zaman da birşey değişmez. Kocandır deyip barıştırıyorlar. Git! Kocandır, kendi aranızda çözün.” (Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Babam kaç kere gördü, şahit oldu, annemi evden kovalamaya kaktı, boşamaya kaktı, uzaklaştırmaya kaktı. Çok oldu, çok olaylar yaşadım. Annem neden bilmiyorum, küçüklükten beni hiç sevmeydi, kabul etmedi, sanki evlatlık gibi. Öldürmeye kaktı, evden atmaya kaktı. Babam, ben sağ olduğum sürece kılına zarar gelmez derdi (Ağlayarak). Babam gençken öldü, annemin yüzünden, onun kahrından öldü. Hep kavga, gürültü, hakaret ederdi ona aşığıldardı.” (İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

Cankurtaran ve Albayrak (2019:63)'ın belirttiği üzere şiddete sessiz kalmanın nedenlerinden biri “mahremiyet öğretisi” kalıbıdır. Görüşmecilerin mahremiyet öğretisi nedeniyle şiddeti kanıksadığı, toplumsal kabul nedeniyle aile içi ilişkinin olağan bir parçası olarak gördükleri için ya da çocukları için şiddet karşısında sessiz kaldıkları ifadelerinde şu şekilde yer bulmaktadır:

“Karı koca arasında olur oyle.” (Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Polise gitmedim, dedim ne de olsa iki tane çocuğumun babasıdır. Çocuklarım, yarın çocukların babası, boyle kotı yanı zamande boyle polise ver, oyle şeyler anlamasın bilmesin diye, çocuklar bilmesin diye yanı.” (Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

“Sonra kendi kendime içime yutuyorum. Bir şey diyemiyorum. Eşim napsın koruyo ama biri ablası biri ben. Ortada bişey yapamıyor. O da dışarı hava almaya çıkıyo gidiyo. Ben de kendi kendime kıızıyom, ben teraftı alamıyo. Ama o da haklı. Ablası bir terefte bir terefte benim. Anneme gittim, annem git diyo buruyu ayrılma, çocukların var diyo, bizde ne diyo ayrılarseniz babasız çocuk büyüktürsün çok zor.” (Kaynanasından şiddet gören Kadın, Özbekistan, 35)

“Afganlar da böyle bir şey kötü bilinir, kimseye söylemeyiz. Ama benim küçük kızımı kaynanam merdivenlerden itti, onu da döverdi. Üç yaşında kızım. Ama bizim içimizdeki böyle bir şeyi, kimseye söyleyemeyiz, kötü bir şeydir.” (Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

Zorla yerinden edilmiş kadınlar, şiddete sessiz kalmalarının nedenini; şiddetin karar yapıcı otorite, iktidar sahibi kişi ya da kişiler, silahlı gruplar tarafından yöneltilmesi, caydırıcı yaptırımların, sosyal destek ağlarının ve devlet korumasının yoksunluğuna dayandırmışlardır:

“DAEŞ zaten bir bölgeye gelirse orayı işgal ediyorlar. Artık o bölgenin sorumlusu onlar oluyor. O yüzden, gideceğimiz kimse yok.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Zaten devlet yapıyor hepsi.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Hayır kimseye gidemezsiniz, çünkü Taliban onlar.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Kendi ülkemde kimseye söyleyemezdim. Çünkü onlar benim tarafımda değiller. Ama buraya gelince BM’ye söyledim.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

“Zaten onlar devletten kimseye şikâyet yok.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

5.3. GÖÇ ÖNCESİ DENEYİMLERİ

5.3.1. Göç Etmeyi Düşünmek

Literatür taramasında, kadınların göç etmeye karar verme süreçlerinde eş veya aile üyesi tarafından şiddet görme, politik nedenler (savaş, çatışma, baskı, zulüm), sosyal nedenler, işsizlik, toplumsal normların yarattığı stres gibi pek çok unsurun ekili olduğu görülmüştür. Göç etmeyi düşünme anına kadar hayatlarının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalan kadınlar, göçü, şiddetten kaçınmak için bir baş etme stratejisi olarak görmüşlerdir. Sosyal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak göç etmeyi düşünen kadınların büyük çoğunluğu eş şiddetinden, kendi aile üyesi ya da eşinin aile üyeleri tarafından şiddete maruz kaldıkları için kaçtıklarını ve çocuklarını korumayı amaçladıklarını ifade ederken, aynı zamanda arkada bıraktıklarının (çoğu zaman çocuklar, anne, baba, kardeş) yaşamak için gereken ihtiyaçlarını karşılamak amacını da taşıdıklarını dile getirmişlerdir. Boşanma sonrası eski eşin devam eden tehdit, şiddet ve takip eylemlerinin kadınları, göçü düşünmeye iten unsurlar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, şiddetten ve baskıdan kaçtıkları için tek başlarına göç etmişlerdir. Aşağıdaki anlatılar kadınların göçü düşünmelerini tetikleyen deneyimlerini aktarmaktadır;

“Kocam beni takip edince ben Türkiye’ye geldim.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

“Kocam, çocuğumu almakla tehdit etti. Bu yüzden, çocuğumu da alıp kaçtım İran’dan. Bu yüzden çok bunaldım ve kaçmam gerektiğini düşündüm.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Dedim ya, tartışma her yerde var, yani kaynana oluyor, ablasının kızı oluyo, kavga çıktı, bağırdı çağırdı bana. Psikolojik sınır geldi, bir anda yaşadım.”

(Kaynanasından şiddet gören Kadın, Özbekistan, 35)

“Ölümü gördüm, ölüm şansım olacak düşündüm ki, eğer 1 ay daha kalıcam, ölücem kendimi.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)**

Mali sorumluluklarını reddeden bir babadan çocuğunu korumak ve boşandığı eşinin şiddetinden kaçmak için göç eden yalnız bir anne, göç kararını kuvvetlendiren gerekçeyi şu ifadelerle aktarmıştır:

“Çocuğumun babası nafaka ödediği için beni telefonda aradı. Dedi bana ver, istersen alıp devlet kurumuna vereyim, o baksın. Ben de hayır dedim. Biraz telefonda tartıştık, tartışma sonucu dediği tek kelime: “O zaman, bundan sonra çocuğu bana itersen, yani nafaka ödememesi için, ikinizde karşıma çıktığı anda çocuğa da tecavüz ederim” dediği için. Azerbaycan küçük yer olduğu için biraz tercih etmedim orda kalsın çocuğum. Bu telefon konuşmasının üzerine çocuğu da getirmeye karar verdim.” **(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

Defalarca aldatıldığını dile getiren göçmen kadın, göç sürecinde destek bulmak için aile üyesi bir yakınını, yaşadığı aldatılmanın yıkıcı etkileri konusunda ikna etmek zorunda kaldığını, tüm baskıya rağmen aldatılmayı kabullenmeyi reddedişini ve emzikli bebeğini arkasında bırakarak, tek başına geliş sürecini şu şekilde anlatmıştır:

“Çocuğum büyüdü, halamı aradım. Çocuğum bir yaş yaptım. Halam ayrılma kocenden, ayrılma diyo. Ben dedim hala, bi defa değil, iki defa değil, binlerce defa yakaladım, telefonda, ne bilim gezerken falan ama bunu şunu, men çıplak yakaladım, birbirisinin üstünde binerken yakaladım. Yalvardım, sızladım, sonra babamı koştum araya, üldü ya, dıdım abinin evladım, onun ruhu için şey yap. Sonra ordan burdan borç araştırdım geldim işte.” **(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)**

Aile içi şiddetin boşanma sonrasında da devam ettiği görülmektedir. Kimi zaman boşanma sonrası eski eşin çocukla tehdit etmesi, takip ve/veya korkutma yoluyla olurken kimi zaman toplumsal cinsiyet rollerine dayalı şiddetin aktörü bireyin kendi ailesi olabildiği görülmektedir. Nitekim göçü şiddetin her türlüşünden kaçmak için bir yöntem olarak gördüğünü söyleyen bir katılımcı, göç kararını etkileyen unsurları şu sözlerle açıklamıştır:

“İstanbul’da akrabalarım var. Onlarla devamlı konuşuyodum. İşler daha da kötüleşince, dediğim gibi psikolojik durumlar, konuştum, dedim ben oraya gelmek istiyorum. Kendi anne babamın yanında baskı vardı. İster istemez anne baban da olsa falancanın evladı gibi gidip kalamadın. Şu an yanımızdasınız. Psikolojik baskı da oluyo. Sonuçta onların eline bakıyosun. Tamam tek çocuksun ama davranışlar sana batıyo, sana dedikleri bişey sana batıyo, istiyosun özgür olayım, kendim şey olayım, benim bir ailem olsun ona sığınayım, kocamın lafını duyayım. Anne babadan duyunca daha çok batıyo. “Yad“ (yabancı) biri deyince şey olmuyo, batmıyor.” (Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

İnsan Ticareti Mağduru bir katılımcı ise şiddetle çok küçük yaşlarda tanıştığını ve baş etmek için ölümü bir çare olarak gördüğünü ve intihara teşebbüs ettiğini ifade etmiştir. Cinsiyet kimliği nedeniyle aile üyeleri tarafından dışlandığını, göçe zorlandığını ve karar sürecini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben evin ilk çocuğudum, annemlerin çocuğu olmuyodu, zorla ben dünyaya gelmişim. Babam, beni hep el üstünde tutardı. Annem bizi çekemedi. Babam öldü, gençken bana son sözü: “Kaç bu cehennemden, kurtar hayatını, kendini ezdirme dedi” (Ağlayarak). Ben gittikten sonra sen naparsın? Bunlarla nasıl baş edersin tek başına? Beni, amcamın çocuklarına beni emanet etti. Annem kardeşlerimi bana düşman etti, sopa attırmaya kaktı, evden uzaklaştırmaya kaktı beni. Ben de intihar etmeye kaktım, komşulara, başkalarına da sığındım. Annemin bir akrabası vardı, benim komşum var, bir baba çocuk yaşar dedi. Kardeşim dedi bana resmi bi kağıt imzalaman lazım dediler, ben de pasaportum yenilencek sandım. Dedim tamam, bari pasaportum çıksın giderim bi yerde çalışırım, ev tutarım, bu cehennehden kurtulurum bari dedim. Annemin bir akrabası vardı, seni gezmeye götüreyim mi dedi ama uzak bi yer dedi, benim aklıma Bakü geldi, Moskova geldi, Rusya geldi, bura gelmek hiç aklıma gelmedi. Yemin ederim, oyunla, tuzakla beni kandırıp, para karşılığı satıp, evlendirecekleri hiç aklıma gelmedi. Küçüğüm, cahilim, bişey bilmiyorum. Adamı gözüüm tutmadı zaten. Anneme dedim buraya yakın bi yerde çalışmaya gideyim ben dedim, kuaför olmak istiyodum hayalini kurmuştum. İki üç hafta sonra adam yine geldi. Karşı tarafa haber verdim, benden haber

bekliyomuş, kızı ne zaman getiricen diye annem de dedi, boşver çalışmayı ben yarın bigün ölürsem kardeşlerin evlenir, onlara köle olma dedi, git kendini kurtar dedi. Hiç yoksa evlenirsin, hayatın olur, bir parça ekmek yersin, çocuğun olur, mutlu olursun. Ben de hemen karar vermedim tabi üç ay, altı ay düşündüm, acebe iyi mi olacak dedim.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

Politik nedenlerle göç etmeyi düşünen kadın katılımcılar, tehditle ve zorla genellikle yerlerinden edilmiş kişilerdir. Göç; savaş ve çatışma sonrası dağılan aileler, ölüm tehdidi, baskı ve zulüm görme korkusuyla hayata tutunmak için bir çözüm olarak görülmüştür. Kadınlar, savaş ve buna bağlı göç sürecindeki anlatılarında, birçok kez ülke içinde yer değiştirmelerine rağmen, temel ihtiyaçların karşılanamaması, güvenliğin sağlanamaması, alıkonulma tehlikesi, ölüm korkusu, baskı ve zulüm tehdidi gibi sebeplerden dolayı, koşullar dayanılamayacak duruma gelince göç etmeye karar verdiklerinden bahsetmişlerdir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019):

“Suriye’deki savaş olaylarını biliyorsunuz. Oradaki patlamalar. Sürekli sıkıntılar. Bizim evimiz yıkıldı zaten, evimiz yok. Artık yaşanmayacağını düşündüğümüz için, bu olayların üzerine Türkiye ye gelmek karar verdik. Yaşayacak bir yer kalmadı.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Doğumuma bir ay kalmıştı, hamileydim ve çok fazla bombardıman oluyordu, etrafımıza düşüyordu artık bombalar. Ondan dolayı, gitme kararını verdik.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“DAEŞ gelince, çocuklarımızı kurtarmak için geldik.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“Sürekli bombardıman oluyordu. Evlerimize isabet ediyordu. Yıkıldı evimizin bir kısmı. Kardeşlerim de bizden önce Türkiye’ye gitti, orda çalışmaya başladı. Onlar da artık gelip bizi göremiyorlardı. Biz de bu şekilde karar verdik gitmeye.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

“Orası bizim için güvenli değildi, o yüzden tehditler falan aldık, ondan sonra Türkiye’de yaşamak için karar verdik.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Kurs gitmek istiyorum, çalışıyor kurs, “azad” (özgürlük) istiyor.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

Kaynak ülkeden göç etmesine rağmen kendisi için tehdit unsurlarının hala devam ettiğini belirten İranlı bir göçmen ülke yetkililerinin ölümle tehdit ettiğini belirtmiştir:

“İran’da tehdit aldığım için buraya gelip, burada yaşamak istedim. Buraya geldiğim için ülke yetkilileri tarafından ölüm tehditleri aldım.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Politik nedenlerle savaş, baskı, zulüm tehdidinden kaçarak İran’a yerleşmesinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen, koruma ve yaşam hakkı elde edemediğini belirten Afganistanlı bir göçmen kadın, bu nedenle Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçmek istediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Biz on iki sene önce Afganistan’da savaş olunca, annem, babam hepimiz İran’a kaçtık. Ora kadın hiç önemsenmiyor. Afganistan’da kadının önemi yoktur. İran’da da yalnız İranlıları düşünüyorlar, Afganları o kadar fazla düşünmüyorlar. İran’ın bir kanunu var, hiç kimseye kimlik vermiyorlar ki evlenebilelim. Yabancı olan kimseye kimlik vermiyorlar. Çocuklara da vermiyorlar. Dedim biz Türkiye’ye gidelim, oradan geçelim Fransa’ya. Kocamla beraber Türkiye’ye geldik.”(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

İran’da kadın olmanın başlı başına bir zorluk olduğunu ancak farklı dini gruplara mensup olmanın daha büyük zorluklarla baş etmek anlamına geldiğini söyleyen kadınlar, ölüm tehdidi ve baskı gördükleri için kaçarak Türkiye’ye geldiklerini ifade etmişlerdir:

“Kilise dolayında bizi içeri alınca, sizin hakkınız yok burda hristiyan olmak ve diğerleri paylaşmak yasak dediler. Eğer bi kere daha böyle... yani yazı aldılar bizden, eğer mesela bir daha yaparsanız, siz cezanız ölüm. Biz birden anladık oyle şeyimiz oldu (Ölüm tehdidi). Biz hemen bilet aldık, çıktık. Yani evimizden kaçtık.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“O zaman memur bana istedi. Çünkü ben iki defa gittim kilise Hristiyan. Evet, mecbur, çünkü ben İran Hristiyan idam. Ben kardeşim İran idam, çünkü hristiyan. Çok genç 30 yaş, o idam. Bana istedi, annem dedi sen çık, lütfen çık. Memur bilmiyor ben o kadar hızlı çıkıyorum. Sonra ben kaçtım”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

5.3.2. Vatanından Gitmek Zorunda Kalmak

Çalışmanın bu bölümünde kadınları göçe iten sebeplerin neler olabileceği, geliş nedenlerine bağlı olarak göçü deneyimleme dinamikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Lecaj (2019), kadınları göçe iten sebeplerin çoğunlukla hayatta kalma ve temel ihtiyaçları karşılama ihtiyacı olduğuna işaret ederken buna ek olarak Buz (2006) kadına yönelik şiddetin kadın göçünde önemli bir unsur olduğunu belirtmiştir. Savaş ve çatışma durumlarındaki şiddet hareketlerinin yaygınlığı, cinsiyete özgü sosyal kısıtlamalar, şiddet, boşanma, toplumsal cinsiyete özgü kısıtlayıcı gelenekler, baskı ve zulüm kadınlara özgü göç unsurları olarak sıralanmaktadır (Arabacı, Hasgül ve Serpen, 2016:6; Buz, 2006:21). 2. Bölümde de belirtildiği gibi kadınların erkeklerden farklı olarak toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, baskı, zulüm, fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik şiddet gibi kadın olmaktan kaynaklanan zarar verici uygulamalardan ve tutumlardan kaçmak için vatanlarından gitmek zorunda kaldıkları bilinmektedir. Politik nedenlerle ve sosyal nedenlerle gelmiş olsalar da kadınların her iki durumda da şiddete maruz kaldıkları ve ülkelerinden ayrılma nedenlerinden öne çıkan faktörün şiddet olduğu görülmektedir. Sosyal nedenlerle göç edenlerin en temel gerekçeleri aile içi şiddet, yakın akraba şiddeti, aile bireyleriyle iletişim sorunları özellikle anne-baba baskısı, eşin uyuşturucu madde kullanımı, boşanma ve boşanma sonrası şiddetin devam etmesi, toplumsal baskı, geleneksel kurallar, hak ve hizmetlere erişimde fırsat eşitsizliği, işsizlik ve geçim sıkıntısı oluşturmaktadır. Buz (2006:72), erkek şiddetinin göç öncesinde başladığını ve göçe karar vermede önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bu durum, kendisini ve çocuğunu eski eşinin şiddetinden korumaya çalışan görüşmeci tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

“İlk kez çocukken getirildim Türkiye’ye, evlatlık olduğumu bilmesin diye getirildim ben de. Çok sonra öğrendim. Azerbaycanlı bir aile tarafından yetiştirildim. İyi bi aileydi. Çok güzel büyütüldüm. Çocuğuma da baktılar, büyüttüler.... Çocuğumun babası nafaka ödediği için beni telefonda aradı. Dedi bana ver istersen alıp devlet kurumuna vereyim, o baksın. Ben de hayır dedim. Biraz telefonda tartıştık, tartışma sonucu dediği tek kelime:” O zaman, bundan sonra çocuğu bana itersen, yani nafaka ödememesi için ama, ikinizde karşıma çıktığı anda çocuğa da tecavüz ederim” dediği için. Azerbaycan küçük

yer olduğu için biraz tercih etmedim orda kalsın çocuğum. Ben annesine babasına söyledim. Onlarda dert etme sıkıntı yapma dedi. Ben zaten babamın hastalığı için gelmiştim, bu telefon konuşmasının üzerine çocuğu da getirmeye karar verdim.” (Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Ben memleketim herşey iyiydi, memleketim çok seviyorum. Özbekistan’da doğdum büyüdü. Bizde hayatımızda kötü diil. Bugün igrımı beş igrımı altı sene oldu, bız ayırdık Rusya’dan. Ayrıldıktan son direk, memleketimizde çok kötü zamanlar geçirdik, küçüktük daha, tek ben değil, hep memleket. Ama yavaş yavaş, şu an hala düzeliyor, hemen de düzeliyor ama biraz maaşlar azdı. Yani bayanlar için de, herşey için kanunlarımız çok güzel. Benim sorunum tek kendi sorunlarım yani. Ailevi sebepler. Benim kocam ile oldu. Kocam takip etti beni, zarar vermek için.” (Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Kadınlar açısından bir diğer önemli göç etme nedeni ise toplumsal cinsiyet temelli gelenekselleşmiş toplum yargılarıdır. Bekar bir anne olmanın toplum tarafından suçlayıcı baskı ortamı yaratması sonucu, dedikodulardan kaçmak, yeni bir iş ve hayat kurmak için vatanından gitmek zorunda kalan görüşmeciler kendilerini göç etmeye iten unsurları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“İnsanlar tarafından uygulanan şiddet, çünkü boşandım geldim ve bir çocuğum var. Yaşadığım yer küçük yer. Çocuk ve kendime baskı vardı. Çocuk yaşta evlendiğim için, aileler anlaşılamadığı için ayrıldık. Sonra çocuk oldu. Ailemin yanında oldum. Şimdi sorsanız ülke çok kötü halde. Diktatörlük var. Ne kanun var, ne bişey var, ne iş var. Ne insanlar, hiçbir insanın yüzü gülmüyor. Şu an gitseniz Azerbaycanın çoğu okur yazarlığı vardır, Rusça bilir, ama buna rağmen insanlar gider pazarda patates satar. Burdan çok çok düşük. Mesela, insanlar sözlerimizi ifade edemiyoruz diyorlar. Mesela, şu parti kazandı, bu parti kazandı. Bizde öyle bir sorun yok, çünkü biz seçim yapamıyoruz. Ben bu yaşma kadar seçki hakkı kullanmadım. Babamın 67 yaşı var bugüne kadar oy kullanmadı. Ülke bu durumda, şu an daha da kötü...Orda bakışlar olsun, falancanın kızı ayrıldı boşandı, bir çocukla döndü, bakışlar olsun. Orda bir geleceğim yoktu, burda en azından kurslara gittim, halk eğitim kurslarına gittim, dil öğrendim vs. yetiştirdim. Meslek öğrendim. Ülkemde bunlara ulaşma imkanı yok. Orda üniversite bile paraya bakıyo. Gelip burda

en azından bir mesleğim olsun istedim ileriye dönük ve evlenmekti. Temel neden, normal bir hayat kurup, evlenip, burda yaşamak. Oğlumu da buraya getirip daha iyi eğitim alsın, çünkü orda yaşantı yok orası bitti. Üç ayda bir gidiyorum, oğlumu görüyorum. Hatta yazın okulu bitince getirmeyi düşünüyorum, daha önce babası izin vermedi, imzası lazımdı babasının ülkenden çıkartması için. Ben niye geldim, dediğim gibi seçme şansım olur, kocamla evlensem, seçme şansım olur. Bizde öyle bi şans yok şu an.

“(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Neden macbur kaldıyımı anlatım, ilk önemlisi o benim için. Neden men Uzbekistandan çıkıp geldim ve de emzikli bebeğimi bırakıp. Bir yaşlı bebeğimi bırakıp. Çünkü ben hamileyken, oğluma hamileyken 8.5 aylıkdı karnımda. Ben kocamı kendi yatağında yakaladım. Hamlam yüksüldikten sonra ben kuaför bıraktım, firinimiz vardı, ban kocama yardım ediyodum. Dükkanda üç odaydı, karı koca üçün dinlenme üçün oda yapmıştım. Ben hamlam büyüdüğe ben zorlandım, yardım edemedim. Ayağım şiş başladı. Ben baya ağır şeyler yaşadım. Baya bir dövdüm kadınla kocamı. Anlıyorsunuz oyle şeyleri....Baya bır kotü oldum. Beni ezmek, aşağılamak ona değildi. Çünkü, bız sevgili olarak evlendik, sevdik birbirimizi. Kızımda da aynısını yaptı, büyük kızımda. Kaç defa kocamdan boşıycam deyip geldim, gittim, geldim, gittim... Oğlum oldu, işte oğlumdan sonra ben hamile yakaladığım için ve de pis halde yakaladığım için ikisini, onu hazmedemedim, çünkü oyle böyle diil, sevdiğin kocen, çocukların babası. Kendi gözlerimle gördüm, anlatabiliyorum demı. Ğatırlasam, titiyorum yanı (öfkeyle). Hamlam burnum kadar, kızım elimdeydi, hastanede buldular beni. Beni tepti, ben bayılmışım. Sonra demişler anneyi mi kurturalım bebeği mi? Abim demiş bana kardeş lazım, bebek falan lazım değil. Bir hafta sonra doğum yaptım. Allah sizi inandırısın o kadar fakirdik ki benim ailem, babam öldükten sonra bız baya yıkıldık. Durumum o kadar yok ki Türk parasıyla anlatayım size 10 lira lazım mama almaya, 10 lira param yok. Ben annemle gece poğaça, yağlı hamur yapıyodum sabaha kadar sabah 4,5- 5 gibi uzak yere, leğene koyuyodum satıyodum. Yani mama almak için. Bir annenin yapecegi şeyi yaptım(Ağlayarak). Hatırlamak istemiyorum. En azından bır yaş yapım de, süt gelmese de. Üzüntüden süt gelmiyo. Bir yıl geçirdim. Gelmem

sebebi o oldu. Kocamdan kaçmaktı, yanı kocemden kaçmaktı derken “Isnat”. Isnat ne demek, yanı milletin dedikodusundan, yanı şunun kocası böyle yaptı. Utanıyodum. İkide bir okul arkadaşlarım noldu? Kocen unla mı yaşıyo? Napceksın iki tane çocukla? Artık psikolojik olarak ben kefayı yiebilirdim, yanı deli olabilirdim. Ondan, dedim ben deli olsam, çocuklarımı alır, benim ayakta durmam gerekiyor. Ben güçlü kadın olmam gerekiyor. Kendi kendime psikolog olarak namaz kıldım, Allah sen beni kullarine muhtaç etme! İşte öyle geldim ben Türkiye’ye.”(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Ailem bırakıp gelmek, burda ablam vardı, o beni çağırdı. Dedim ya az önce de öyle tartışma her yerde var, yanı kaynana oluyor ablasının kızı oluyo her yerde tartışma öyle falan oluyor. Her şey yapıyorum meles a kızlar biraz kıskançlık yapıyo. Kavga çıktı bağırdı çağırdı bana. Devamlı yapıyodu. Ondan sonra ben kafamı yedim, sinir oldum. Anneme gittim, annem git diyo, buruyu ayrılma, çocukların var diyo, bizde ne diyo ayrılarseniz babasız çocuk büyüktürsün çok zor. Ondan ayrılmadım, yaşıyorum şu anda iyi hepsi. Ben yaşamak istemiyodum, öyle bişeyler dedim sonra kendimi öldürmüyü çalıştım. Ondan sonra annem dedi iki tane çocuğun var, onlara bak. Psikolojiktir, sinirdir, parasızlık yetişmiyo ondan sıkılmıştım. Sonra ablam dedi gel burda hava al, kandine gellersin biraz. Şu an da durum çok kötü, kayınpederim hasta, eli ayak çalışmıyor, konuşamıyor, kaynanam yaşlı, bişey yapamıyor, kocam çalışmıyor. Onun yüzünden gelmiş, bir ay oldu zaten geldim. Hem gezeyim hem bakım dedim. İş olsa çalışırım.”(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

Kadınları göçe zorlayan bir diğer temel nedenin ise politik unsurlar olduğu görülmektedir. Bölüm 2’de de bahsedildiği gibi kaynak ülkedeki savaş, iç savaş ve çatışma durumları, yaşam bütünlüğünü tehdit eden silahlı çatışma ve terör grupları, zorla evlendirme ve eğitim hakkının yadsınması gibi zararlı geleneksel uygulamalar, dini baskı ve ayrımcılık gibi politik nedenler, kadınların zorunlu olarak yerlerinden edilmesine neden olmuştur. Bu durum, eğitim hakkının yadsınarak ailesi tarafından evlenmeye zorlanan görüşmecî İranlı kadın tarafından şu şekilde dile getirilmiştir:

“İran’da kötü bir evlilik yaptım. Eşim çok kötüydü. Ailem zorla evlendirdi. Çünkü ailem diyordu sen okumak, üniversiteye gitmek istiyorsan evlenmek

zorundasın. Okula gitmem için evlenmemi şart koydular. Ailem dedi tanıyoruz, bu iyi bir çocuk, evlen. Bana böyle yaşamak çok zor geldi, boşanmak istedim ama kocam izin vermedi. İran'da kanunlara göre boşanma hakkı erkeğindir. Ondan sonra avukata gittim, zorla boşandım ama çocuğumu almakla tehdit etti. Bu yüzden çocuğumu da alıp kaçtım İran'dan.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

“Mecbur evlendim, istemeden, anne babalar evlendiriyorlar ya. 20 yaşında evlendim. Kocam dövdü, o için burda geldim. Dövüyordu, bakmıyodu bana. Ölümü gördüm, ölüm şansım olacak düşündüm ki eğer 1 ay daha kalıcam, ölücem kendimi.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)**

Cankurtaran ve Albayrak (2019:39) yaptığı bir çalışmada, her dört aileden birinde, çocuklarına yiyecek ve barınma sağlamak için kadınlar tek başlarına kaldığını ve her üç kadından birinin ise yeterli beslenemediğini vurgulamıştır. Savaş ortamından kaçanların, bombardımanda evlerinin zarar görmesi dolayısıyla barınma, beslenme, elektrik, su, sağlık hizmeti, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları yaşamlarını oldukça zor bir hale getirdiğinden göç, bir anlamda zorunluluk haline gelmiştir. Aşağıdaki anlatılar bu görüşü destekler niteliktedir:

“Ama daha sonra bu sıkıntılar, savaş durumları, patlamalar başladığı zaman ben de korkmaya başladım. Ben kardeşlerimin en büyüğüyüm. Ben de küçüktüm, kardeşlerim de küçüktü. Olaylardan önce biz okula gidiyorduk. Okulumuza gidip, evimize geliyorduk. En çok hissettiğim şey, korku ama küçük olduğum için çok algılayamıyordum. Çok farkında değildim, sadece korkuyordum. Deyrizor’ da asker var, ülkenin askeri ama orda 7 ay boyunca kıtlık oldu. Yemek bulamadık, yiyecek bulamadık 7 ay boyunca. Bu duruma dayanamadığımız için biz diğer tarafa geçmek zorunda kaldık. Yolları kapattılar, iki bölgeye ayrıldı. DAEŞ’in yaşadığı bölge genelde gıdanın olduğu bölge, askerlerin bulunduğu bölgede yiyecek çok fazla yoktu. Bazı insanlar karşı tarafa gidip ordan gıda getirmek zorunda kalıyorlardı ve bu çok zor oluyor ve tehlikeli oluyor. Zaten çok da pahalı. En ucuz şey ekmektir. 7 ay boyunca bir ekmek ve suyla yaşadık biz. Savaş ve baskı nedeniyle zorlu yaşam koşulları altında kalan bireyler, öncelikle Suriye içinde yer değiştirme yolunu seçmişlerdir. Ancak gidilen başka yerlerde de yaşam koşullarının

değişmemesi, son çare olarak bireyi bir başka ülkeye göç etmek zorunda bırakmıştır (Cankurtaran ve Albayrak, 2019:41):”*Ailemle beraber sürekli bir yerden başka bir yere gitmek zorunda kalıyorduk. Olay olmayan bir yere gidiyorduk, orda birşey yaşanınca başka bir yere gidiyorduk. Başka bir yere, başka bir yere, derken sonunda Türkiye’ye geldik. DAEŞ’in olduğu bölgede yaşıyorduk. Biz onlardan korkarak çıktık ordan. Bütün hepimiz kız çocuğuyduk. O yüzden oradan korkarak ailemle beraber ayrıldık. Siz DAEŞ’in ne yapacağını daha iyi biliyorsunuz, bir kadın olarak neden DAEŞ’ten korkarız. Biz de küçüktük, gördüğümüz herşey bizi korkutuyordu. Sürekli yaşadığımız yere ateşler açılıyordu, bombalar yağıyordu. Mesela, böyle giyinemem (üzerinde pantolon, dizlerine kadar uzayan bir mont, başında eşarp). Orda tamamen kapalı olmam gerekir, siyah burka giymem gerekir.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)*

“Artık iş yoktu, yemek yoktu, yaşadığımız yer Özgür Suriye Ordusunun olduğu yerdi. Çok fazla bombardıman oluyordu, etrafımıza düşüyordu artık bombalar. Ondan dolayı gitme kararını verdik.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“Savaş vardı, yanımızda insanlar ölüyordu. Şu an orda olsaydık, ben de ölmüş olabilirdim. O sebepten dolayı geldik. Su yok, ekmek yok, elektrik yok, iş yok.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

“Halep’in bir köyünde kalıyorduk. Bombardıman oldu, savaş iyice patlak verdi orda. Ondan sonra başka bir köye taşındık. Köyden köye yürüyerek sürekli naklolduk. Ondan sonra kardeşlerim Türkiye’ye geldiler, çalışmaya başladılar. Özgür Suriye ile devletin askerleri arasında olan çatışmalar ve bombardıman yüzünden, 9 ay boyunca sürekli yer değiştirdik. Bir köyden bir köye gittik. Ondan sonra, 9 ayın sonunda Türkiye’ye geçtik. Bu 9 aylık süreç, Halep’in içindeki köylerde oldu ...“(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

Mezhep ve dini inanışları nedeniyle öldürülme, baskı ve zulüm görme korkusu nedeniyle yerlerinden edilen görüşmeciler, göç etme nedenlerinin şu şekilde aktarmışlardır:

“Suriye’de Havle ilçesinde yaşadım ben. Havle ilçesini zaten bir çoğunuz duymuşsunuzdur. Orda alevi olarak, genel olarak, rejim olarak resmen kadın çocuk demeden, erkek demeden, keserek boğazlayarak geçti o mahalleleri, mecbur olduk kaçtık ordan, canımızı kurtardık.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“Canımız tehtideydi, o yüzden çıktık. Ben ve ailem İran’da çok sıkıntı yaşadık. Ben, annem, babam, iki tane daha kardeşim vardı, o zaman bekardım. Şu an, iki senedir evlendim. Immm... Bereber, çünkü hristiyanız, orada çok sorunlar yaşadık. Yani Hristiyan olduğunuz zamanda İran’da onler baskı yapıyorlar, idam ve sonuna kadar hapis yapıyorlar. O yüzden oyle bizde yaşadık, dayandık yani ama sonunda çünkü hep biz kilise yapıyoruz, evde kilise faaliyetleri var bizde. O yüzden anladılar, ikinci sefer iki kere onler eğer oyle bir faaliyet görse İran’da bizi hapiste ve idam yapıyorlar. O yüzden biz eeee... orda “ertadat “diyorlar. O yüzden biz de “murted” olduk kaçtık. Yani evimizden kaçtık. Ondan sonra evimize yakaladılar, herşeyimizi aldılar, kitaplar mesela...”
(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran,35)

“Mecbur, çünkü ben İran Hristiyan idam. Ben kardeşim İran idam, çünkü hristiyan. Çok genç 30 yaş o idam. Bana istedi, annem dedi sen çık, lütfen çık. Memur bilmiyor ben o kadar hızlı çıkıyorum. Sonra ben kaçtim.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

“Biz hristiyanız da orda bu şeyler yasak yani. Biz “kafer”(kafir) oluyoruz, o yüzden orda yaşamak çok zor. Hatta hapis de olabilir.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

İranlı görüşmecilerden bir diğeri ise hem dini inanışları nedeniyle ölüm tehdidi aldığını hem de evlilik tecihi nedeniyle aile üyeleri ve devlet yetkilileri tarafından tehdit edildiğini, ölüm korkusu yaşadığını bu nedenle, göç etme kararı verdiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Benim kendi can güvenliğimle alakalı sorunlarım vardı. Kendimle alakalı sorunlarım vardı. Hem ailemle, hem devletle, hem de yaşadığım dinle alakalı sorunlar yaşıyorum. Ülkemde ölüm tehdidi alıyordum. Çok uzun olduğu için şu an hepsini anlatamam. Eşimle evlenmek istediğimi söylediğimde, ailem izin vermedi. Çünkü eşimin babası daha önce birisini öldürdü orda. Hapse girdi.

Daha sonra çıktı hapisten. Eğer onla evlenirsen seni öldürürüz gibi tehditler etti ailem. Hem bana, hem de eşime şiddet uyguladılar. Türkçe konuşarak: "Eşimin babası öldürdü, İran onlar kı boyle yaptı, onlar hapis gönderdi, hapis gitti tekrar geldi, bizi tehdit etti. Sizi oldurecem. Tehdit yapan hepsi polis zaten. Devlet. Şah eskiden, şimdi bu devlet değişti. Beni annem, babam dedi sıkıntı var, onlarla evlenme, hayır dedi, izin vermedi. Ama biz sevdik, evlenmek istedik. O yüzden kaçtık. Immm... sonra benim abem, İran O da tehdit etti beni. Çok kötü oldu. Çünkü o da devlette çalışıyor." **(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)**

Göç etme nedenini ülkesinde yaşadığı zorluklara dayandıran genç sığınmacı, akrabalarından kaçtığını ancak kaçma nedenini özel olduğu gerekçesiyle örtük ifadelerle şu şekilde açıklamıştır:

"Çok iyi hayatım vardı ama çok iyi değil biraz zor. Bize biraz zor, herşey kapalı, herşey yasak. Okula gitmek sebebs...eeee..., geldim ama boyle oldu. Hayatımda biraz sıkıntı var, sorun, biraz sorun var. Çok özel sorunlar şimdi söyleyemem. Onlar ailem için, o yüzden söylemem. Ailemden, akrabam ondan çok rahatsız oldum o yüzden geldim. İran benim için çok tehlikeli o yüzden geldim buraya. Dedim ki dayım orda vardı, o yüzden çok tehlikeli oldu, ben de rahatsız oldum, o yüzden geldim. Ailem Hristiyan, ben de." **(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)**

Silahlı örgütler tarafından kadınlara yönelik eğitim ve çalışma hakkının yadsınmasının, zorla evlendirmelerin, tehdit ve baskıların itici göç unsurlarından olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumu Taliban üyesi olan akrabalarından kaçtığını, kız çocuklarının yaş farkı olan ileri yaşta erkeklerle evlenmeye zorlandığını bu nedenle Türkiye'ye gelme kararı verdiğini söyleyen Sınırdaki Afganistanlı Genç Kadın şöyle ifade etmiştir:

"Ben ekraba, hepsi Taleban Efgan Kunduz(Afganistan'da bir şehir) kabul yok Kunduz efgan, Afganistan çok zarar, Imm....çok zor ben evli belki büyük adam çok zor, o zaman ben Türkiye geliyor." **(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)**

"Taliban ve DAESH yüzünden okula ve üniversiteye gidemiyorduk, çalışamıyorduk. Orası bizim için güvenli değildi, o yüzden tehditler falan aldık. Ben İngilizce biliyordum. Orda Roşen diye bir firma var, burada Turktelekom

gibi, orda çalışıyordum ama çok zorlanıyordum yani Taliban tarafından tehdit ediliyordum.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Sınırdaki 9 aylık hamile kadın, Afganistan’da başlayan savaş nedeniyle İran’a göç ettiklerini ancak İran devletinin göçmen politikası nedeniyle kimlik alamadıklarını sadece geçici bir tanıtıcı kimlik verildiğini bu nedenle Türkiye üzerinden Avrupa’ya göç etmeye karar verdiklerini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Afganistan’da Savaş olunca annem, babam, kardeşlerim İran’a geçtik. Ben o zaman 12 yaşındaydım. İran’da da yalnız İranlıları düşünüyorlar Afganları o kadar fazla düşünmüyorlar, kimseye kimlik vermiyorlar. İran’ın bir kanunu var hiç kimseye kimlik vermiyorlar ki evlenebilelim. Yabancı olan kimseye kimlik vermiyorlar. Çocuklara da vermiyorlar. Eskiden bu kanun farklı bir kanundu. Devrimden önce. İran’a giren herkese 3 sene 4 sene kimlik çıkarıyorlardı. Ama devrimden sonra böyle bişey yok. Geçici bir kimlik veriyorlar aynen burdaki gibi. Dedim biz Türkiye’ye gidelim oradan geçelim Fransa’ya. Abim vatandaş olarak tanınmadı 5 sene oldu. Ama onu bekliyorum inşallah olursa bize davet de gönderecek. Ondan hariç biz kendimiz de istiyoruz oraya gidip kavuşalım.”(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

5.3.3. Yol ve Mihmandarlık, Arkamda Bıraktıklarım

Göç sürecindeki kadının, bağımlı konumdan yani kadının bağımsız iradesine dayalı bir karar sürecinden daha ziyade ailenin göç eden erkek üysine bağımlı konumundan önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi değişen koşullarla birlikte bağımsız konuma geçtiği görülmektedir. Kaypak (2017:11), aile birleşimi yolu ile eşe bağımlı göçün yanı sıra bağımsız bir birey olarak göç eden kadınların sayısında artış olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğunun daha iyi yaşam koşulları, aile içi anlaşmazlık yaşadıkları ve şiddet gördükleri için çocuklarına daha iyi bir gelecek sunma ümidiyle, boşanma sonrası baskılardan kaçınmak ya da geride bıraktıklarının geçimlerini sağlamak için iş bulmak amacıyla kendi iradeleriyle, bağımsız bir biçimde ve tek başına göç sürecine dahil oldukları görülmüştür. Kendi iradeleriyle bağımsız olarak göç sürecine karar veren katılımcıların sürece yalnız başlarına devam ettikleri görülmektedir. Karar verme aşamasından itibaren yolculuk süresince zorluklarla baş etmeye çalışmışlardır ve bir çoğu bebeğini, öğrenim

çağındaki çocuklarını yakınlarına emanet ederek geride bıraktıkları duygusal yüklerle yola çıkmışlardır. Akraba, tanıdık, arkadaş gibi ilişki ağlarından destek almışlardır. Aşağıdaki anlatılar bu görüşü destekler niteliktedir:

“Tek başıma geldim.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Kendi başıma aldım. Karar verdim, dedim ben gelirsem misafir eder misiniz evinizde? Gelirim dedim. Çalışıyodum, baktım dedim ne zamana kadar böyle olacak anne baba psikolojik şiddet, eşimle aynı şehirde yaşıyoduk onların şeyi oldu. Gelecek bir hayatım, planım olamazdı o sınırlar içinde. Psikolojik birşey gelince dedim ben oraya gelmek istiyorum. Tek başıma çıktım. Annem babam ve oğlum orda. Her ay gittim zaten. Eylül’de geldim Mart’a kadar her ay gittim. Hem çocuk beni şey yapmasın diye hem evdekiler.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Kendi kararımıydı. Ablam dedi gel buraya. Biraz dinlenceksin. Tek başıma geldim. Annem, babam, eşim, çocuklarım orda bıraktım.”(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

“İşte dedim ya poça falan satıyodum diye. O aralar süpermarkette su almak için girdim, iki bayan konuşuyolardı ticarî iş. O arada iki üç kelimesini duydum, sadece Türkiye’den dedi “talar” yani mal alıp satım yapıyomuş. Türkiye dediği için ğalam aklıma geldi. Hıh! ondan sonra ben ğalam numerasını arama başladım. Çocuklarım ve annemi birakıp, tek başıma geldim”(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Kendi başıma karar verdim standart bir ülkeye gideyim ki çocuğum rahat büyüsun. Çocuğum ve ben geldim.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Kendi kendime dedim, küçüklükten anne şiddeti, anne dayaağı, sopası var seni hor gördüler, aşağıladılar, sokağa atmağa kaktılar, bi koruyan babandı, o da öldü gitti. İki gelin gelecek, onlara ezilceğne, şansını dene, bari hiç yoktan bu cehennemden kurtulurum bari, belki iyi insanlar, belki hayatın olur.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

“Ben kendim karar verdim. Oğlumla bereber geldim.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

“Benim kararımı. Çalışmak için Rusya gittim. Hep insan çalışsa mehnat (Mihnet) insanı tarbiya (terbiye) eder. Niye kötülük çıkmaz, sabah gidiyorsunuz akşam artık yorgun gideceksiniz, ödedaşlarla da konuşmak için zaman bulamazsınız. Geliyo işten, uyuyo insan. Bir kenarda parayı toparlar, insan dinlenir, konuşmak için zaman yok (Gülümseyerek). Eee, ben Rusya ’dayken işler biraz kötü, hem hava çok soğuktu, ondan sonra annem dedi ki gel buraya iş başlayacağız.”(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

“Tek kendim kaçırdım İran’dan. Tek kendim. Babam öldü, annem var bi tek.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

“Kendi kararım. Ailem orda.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“Tek başıma, kendi kararım ile geldim. Annem vardı, oldu, 40 gün önce, iki çocuğum, bi de babam var. Bir akrabamız da yardım ediyor. 15 yaşında kızım, 10 yaşında oğlum. Guzel okullarda okuyorlar çocuklarım.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Görüldüğü gibi kadınlar eşlerinden ayrıldıkları, onlardan kaçmak zorunda kaldıkları, ülkelerinde toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağduru oldukları için göç etmeye tek başlarına karar vermişlerdir. Ailelerini, çocuklarını arkalarında bırakarak yalnız başlarına gelenlerin yanısıra şiddet unsurundan korumak için çocuklarını beraberinde getirenler de olmuştur.

Savaş ve çatışma ortamından kaçmak için aile üyeleriyle birlikte göç eden katılımcıların ise karar yapıcısı ailenin erkek üyesi olmakla birlikte kendilerinin de kararın onaylayıcısı olarak karar mekanizmasına dahil edildikleri görülmektedir. Açıklan (2018) çalışmasında, göç kararı eş ya da baba faktörü gibi ailenin erkek üyesi tarafından alınmış gibi görünse de aslında zorunlu olarak aile fertlerinin ortak kararı olduğuna işaret etmiştir:

“Ailemle beraber aldık.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Ailem, annem, babam. Biz babama dedik nolur bizi burdan götür. Annem de kızlarımın güvenliğini istiyorum, onların güvende olacağı bir yere gidelim dedi. Türkiye’ye geldikten sonra da ağırlıklı olarak kararları babam verir ama annemle beraber ortak karar alıyorlar.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Eşimle karar verdim.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

“İkimiz birlikte karar verdik. Ben ve eşim, başka erkek ve kadınlar ve çocuklardan oluşan bir gruptuk.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Ben kendim Türkiye’ye geldim. Dedim biz Türkiye’ye gidelim oradan geçelim Fransa’ya. Kocama dedim.”(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

“Valla çocuklar için ikimiz aynı anda karar verdik.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“Babam karar verdi ama biz de zaten kalmak istemiyorduk.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

Oldukça genç bir yaşta göçe karar veren ve söz konusu kararı cesaretlendiren bir başka kadın (anne) olması, göç kararında kadınların özgür iradelerinin ve mevcut sisteme karşı duruşlarının bir yansıması olduğu görülmüştür:

“Annem izin verdi.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

Karar sürecine dahil olmadan, sadece erkek aile üyesine bağlı olarak göç edenler de bulunmaktadır:

“Eşim bu karara vardı. Şimdi ailem orda savaşın içinde. Annem, babam, abilerim.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

5.4. GÖÇ SIRASI DENEYİMLERİ

5.4.1. Göç Sırasındaki Destek Mekanizmaları

Göçmen ilişkiler ağı, kaynak ülkeleri ile yeni yerleştikleri ülkelerdeki eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında ortak köken, akrabalık, soybağı, arkadaşlık ve dostluk bağlarından oluşan kişiler arası bağlantı olarak tanımlanmaktadır (Güllüpınar, 2012:21). Güllüpınar’ın sözünü ettiği destek ağı, gereksinim duyulması halinde başvurulabilecek, göçe ilişkin destek ve yardım sağlayan sosyal bir sermaye olarak nitelendirilmiştir. Böylece sosyal ağların göçmenler açısından daha güvenli ve kontrol edilebilir bir sürece dönüştüğüne işaret edilmiştir. Yapılan görüşmeler, göçe karar verdikten sonraki uyum ve hayatta kalma sürecinde, destek mekanizmalarının varlığını onaylamış, ancak farklı göç deneyimlerine bağlı olarak, söz konusu destek mekanizmalarının türlerinin

değişebildiğini ortaya koymuştur. Kaypak (2017:8), kadınların bağımsız biçimde karar verici durumda olduklarında akrabalık, arkadaşlık, komşuluk, aile veya hemşehrilik bağlarına istinaden kurdukları ağlara güvenerek göç ettiklerine işaret etmektedir. Genellikle iş bulmak ve çalışma amacıyla gelen gönüllü göçmenler aile, akraba, tanıdık veya daha önce Türkiye'ye yerleşmiş kişilerce desteklenmektedir:

“Ablam, kız arkadaşlarım var burda evli, yani böyle söyleyim hemen hemen onların sayesinde ayakta durmaya çalışıyorum. Pişman da değilim.” **(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

“Ablam yardım etti.” **(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)**

“Teyzemin kızları, yakın akrabalarım destek oldu. Sadece onlar değil, bizim komşular mesela çok var orda evli.” **(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)**

“Ben Türkiye geldiğim zaman ğalam(hala) karşıladı.” **(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)**

“Bir tanıdığım buraya evlenmişti. Bir çocuğu var, kızı var, daha okuldan bir arkadaşım vardı o da evlenmişti. Onlar ile görüşüp geldim.” **(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)**

“Evet bikaç kişi Ankara’da vardı. Birkaç tane arkadaş buldum. Onlar çok iyi bi insan. Ben de yardım ediyö.” **(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)**

“Annemin akrabasıyla geldik, ablasının evine geldik, orda bizi ağırladılar. Düğüne kadar orda kalacaktık ama beni sattıkları adam aradı, dedi ki o kadar para verdim akşam ezanına kalmadan getirmezsün pompalı tüfekte evinizi tararım dedi.” **(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)**

Savaş ve çatışma ortamlarından kaçarak göç edenler ise çoğunlukla göçmen kaçakçılarından yardım almışlardır. Katılımcılar, para karşılığında göçmen kaçakçılarıyla anlaşarak sınırı geçtiklerini, kaçakçıların sahte kimlik veya pasaport hazırladıklarını ifade etmişlerdir:

“Bir kaçakçı yardım etti sınırı geçmemize.” **(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)**

“Bi erkek vardı, o kaçak yapıyordu, onun için o beraber getirdi. O Afgan kaçak İstanbul bana dedi bu kadar para ver bu kadar para ver.” **(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)**

“Birileri vardı, bizi sınırdan geçirdi. Ondan sonrasını biz yürüyerek kendimiz geldik.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

“Kaçakçı yardım etti. “(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Biz bilmiyorduk, bir kaçakçıyla konuştuk çok para verdik, ondan sonra buraya geldik.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Bir kaçakçı bana sahte pasaport verdi, onunla geldim.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

Güllüpınar (2012:21), göç sürecine ilk kez katılan göçmenlerin, özellikle illegal yollardan gitmeleri halinde, destek ağları olmadığından, yüksek meblağdaki masrafları göze almak zorunda kaldıklarını, ancak onları izleyen her yeni göçmen soy bağı, akrabalık, dostluk esasına dayanarak destek görebileceği için, göç masraflarının da azaldığına vurgu yapmaktadır. Güllüpınar, bu durumun, göç hareketlerinin sınırsız bir biçimde sürdürülebilirliğini sağladığını öne sürmektedir.

Sınırı geçinceye kadar geçen süreçte savaş ortamında aynı kaderi paylaşan ülke vatandaşlarının da yolculuk boyunca destek mekanizmasında yer aldıklarını Suriye’deki savaştan kaçan genç kadın, şu sözlerle anlatmıştır:

“....biz yollardayken insanların evlerine geçebiliyoduk, onlar bize müsaade ediyorlardı. Elimizi, yüzümüzü yıkamaya, tuvalete girmeye, yemeğimizi yemeğe ya da arabanın içinde yemeğimizi yiyoduk. Amcamla konuştuk o süreçte, o yardımcı oldu.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

Baskı ve zulüm görme korkusuyla aldıkları ölüm tehditlerinin üzerine, anlık bir kararla kaçanlar ise herhangi bir destek ağı olmadan, kendilerini neyin beklediğini bilmeden, kendi olanaklarıyla göç sürecine katılmışlardır. Aldıkları ölüm tehdidiyle bir anda kaçmaya karar verdiğini söyleyen İranlı sığınmacı kadın, süreci şu sözlerle aktarmaktadır:

“Hayır kaçakçı yoktu, biz birden anladık oyle şeyimiz oldu (Ölüm tehdidi). Biz hemen bilet aldık, çıktık. Pasaport felan aldık, hemen bi mesela 10 gün içerisinde, ama mesela ben ve babam geliyorduk, babam terzi yapıyordu. Model ve başka ürünler getiriyordu Türkiye’den İran’a çalışıyordu. Atölyesi vardı, o yüzden geldik, hemen çıktı birden oldu, kaçak falan yoktu bizde. Ben dedim belki burda UNCHR var. Ya da bir kimse var, bize sadece, biz orda İran’da hemen bir avukatla görüştük. Mesela durumumuz şu anda ne

yapabiliriz? Dedi bi banka gidin hesap açın ya da üniversiteye gidin devlete bi kayıt yapsanız sizi buluyorlar. O yüzden İran'dan çıkmanız gerekiyor. Zaten oyleydi. Ondan sonra biz mecbur en rahat yol Türkiye.”(**Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35**)

“Hiç kimse. Burda geldim, parasız geldim. Yani Türkçe de bilemedim, burda geldim sadece.”(**Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30**)

5.4.2. Kaynak Ülkeden Hedef Ülkeye Göç Rotası

Kaynak ülkeden hedef ülkeye yolculuk havayolu ve kara yolu ile yapılmıştır. Sınırı legal yollardan ya da illegal yollardan geçmek, kullanılan yöntemler arasındadır. Hava yolunu kullananların aksine, illegal olarak, karayolunu kullanarak gelenler, ikinci bölümde de bahsedildiği gibi tehlikeli ve zorluklarla dolu yolculuklar deneyimlemişlerdir. Kimi otobüs, kimi araba, kimi de yaya olarak oldukça zorlu, saatlerce ve günlerce süren tehlikeli yollardan geçerek gelmişlerdir. Uçakla gelenlerden yolculuklarını borç alarak finanse ettiğini belirtenler olmuştur:

“Özbekistan'dan uçakla geldim, İstanbul'a geldim. Sonra ordan burdan borç araştırdım, geldim işte.”(**Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33**)

“Bakü üzerinden uçakla istanbul'a geldim. Ben Nahcivan'da yaşıyodum.”(**Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan,33**)

“Bulunduğum şehirden Bakü'ye, ordan İstanbula geldim.”(**Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26**)

“Atatürk Havalimanına geldim, ordan bir arkadaşım beni aldı, gemiyle Bursa'ya annemin yanına geçtim.”(**Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38**)

“Özbekistan uçakla İstanbul'a geldim.”(**Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35**)

“Özbekistan'dan uçakla İstanbul'a geldim.”(**Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39**)

“İran'dan uçak İstanbul'a geldim.”(**Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35**)

“İran, sonra Ankara geldim uçakla.”(**Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18**)

“İran sonra Denizli. Uçakla geldi.”(**Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30**)

“Uçakla İstanbul’a geldim.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Ankara’ya geldim.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Para karşılığında evliliğe zorlanan insan ticareti mağduru kadın göçmen ise yolculuğunun uzun ve yorucu olduğunu, refakatindeki erkeğe güvenmediğini ve korku dolu bir yolculuk süreci yaşadığını şu sözlerle aktarmıştır:

“Otobüsle geldik. Üç gün, üç gece sürdü. Çok sıkıntılar yaşadım, yorgunluk, başım ağrıdı, vücudum ağrıdı, o adamdan korktum ama bana birşey yapmadı çok şükür. O adama hiç güvenmiyodum, beraber gelirken hep ondan uzak durdum, hep insanların içine karıştım, bana birşey yapar, yanlış birşey yapar, hata birşey yapar diye. Otobüsten inince kalabalığa gidiyodum, o adam bana zarar vermesin diye, otobüse binince yanına gidiyodum. Sadece korktum, dedim belki bana kötü birşey yapar. Çok yorgundum, şurdan şuraya gitmeye halim yoktu.” (İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

İç çatışma ve savaşın hakim olduğu ülkelerden kaçan kadınlar ise hayatta kalmak için ülke içinde devamlı olarak yer değiştirmek zorun kalmışlardır. Cankurtaran ve Albayrak (2019:41) çalışmasında, sürdürülmesi olanaksız yaşam koşulları nedeniyle bireylerin ülke içinde devamlı olarak yer değiştirdiklerine ve en nihayetinde başka bir ülkeye göç etmeye karar verdiklerine dikkat çekmiştir. Ülke içindeki bu yer değişikliği kadınlar için tehlikelerle dolu, aylarca süren bir yaşam mücadelesine dönüşmüştür. Cankurtaran ve Albayrak (2019), yolculuk sırasında özellikle kaçak yollarla gelen kadınlar; uzun süre dağlarda, nehirlerin içinden, dikenli yollardan yürümek zorunda kaldıklarını, kaçakçıya çok yüksek rakamlarda paralar ödediklerini, sınırdan geçmeye çalışan kişilerden vurularak hayatını kaybedenler olduğunu vurgulamıştır:

“DAEŞ’in az olduğu başka bir bölgeye çıktık, orda kim olduğunu bilmediğim gruplar birbirleri arasında çatışıyorlardı. Deyrizor’dan “Tirmukben” diye bir mıntıka var oraya geçtik. Sonra da Rakka’ya gittik. Her gittiğimiz yerde bir hafta falan kalma süreci oldu, yol süreci de sıkıntılı, devamlı aktarmalı araçlarla gidiyoduk. Ondan sonra Azez’e geçtik. Azez’de bir gün kaldık, ordan Türkiye’ye araçla geçmeye çalıştık ama geçemedik. Ondan sonra adını şu an hatırlayamıyorum bir bölgeye gittik. O bölgede 3 ay bekledik. Otobüslerle bir yerden bir yere gidiyoduk. Türkiye’ye gelebilmek için bir kayıt yaptırдық ve onu bekledik. Burası sınır kapısına yakın bir bölgeydi ama orda da sıkıntılar,

olaylar vardı. Açılıcak kapı, geçicez geçemiycez gibi söylentiler vardı ve 3 ay beklemek zorunda kaldık. 3 ay sonunda otobüsle Türkiye'ye geçtik. Ayarlanan arabalarla bulunduğumuz bölgeden nakledildik. 5 ay sonunda Türkiye'nin bilgisi dahilinde giriş yaptık."**(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)**

"Canımızı kurtardık ve Cerablus'a geldik Halep bölgesine. Yaklaşık 9 ay orda yaşadık. Bir anda, bir gün DAEŞ in geldiğini gördük ve aynı şekilde onlar da aleviler gibi yapmaya başladılar. Bu nedenle bazen arabayla, bazen otobüsle, kimi zaman yürüyerek, kaçmak zorunda kaldık. DAEŞ geldiğinde olaylar baya kötü oldu, herkes sınıra koşmaya başladı. O esnada bize kapıyı açtılar. Hemen Türkiye'ye sığındık. Urfa'ya yerleştik. Kitlesele bir şekilde sınıra doğru geldik. Askerler telleri bize açtılar. Arabalara bindirip Urfa'ya gönderdi."**(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)**

"Bir köyden bir köye gittik, 9 ayın sonunda Türkiye'ye gelişimiz 2 gün sürdü. 2 gün boyunca devamlı yürüdük, 9 ay boyunca sürekli yer değiştirdik. Bir köyden bir köye gittik. 2 gün boyunca devamlı yürüdük. Ondan sonra Türkiye'ye geldik, çoğu yerde yürüyerek geçtik."**(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)**

"İlk Van'a geldik, oradan uçakla Antalya üzerinden aktarmalı bir uçak biletiyle Almanya'ya gidecektim. 5 gün sonunda Antalya'da yakalandık. Ben buraya gelince, Antalya Havalimanı'nda aldılar beni, kaçak geldiğim için. Göç İdaresi de 40 gün kamp gibi bi yere koydular. Hiç bi şeyimiz yoktu, çocukla beraber orda çok rahatsız olduk, hiç bişey yoktu. Sadece küçücük bir yemek vardı, dışarıya çok az çıkıyorduk. Çocuk için hiç oyuncak yoktu. Yemek de kötüydü. 40 gün sonunda mecbur Antalya'da kalmak için iş buldum."**(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

"Afganistan'da Savaş olunca annem, babam, kardeşlerim İran'a geçtik. On sene sonra, ben kocamla Van sınırından geçiş yaptık. Yürüyerek sınırı geçtik. Çocuklarla beraber. Kaçak geldik. 24 saat sürdü. 24 saat yürüdük, yürüyerek geçtik sınırı. Dağlardan geçtik."**(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)**

Şiddet mağduru göçmen kadınların mağduriyeti, yolculuk süresince değişen ve dönüşen aktörlerce devam etmiştir. Bu durumu, Türkiye'ye vardıktan sonra bir

kaçakçıdan yardım alarak çok zor koşullarda Edirne sınırını (Meriç Nehri üzerinden) geçmeyi başaran göçmen kadın, sığınma başvurusu yapmak istediğini ancak Yunanistan yetkili kuvvetleri tarafından sınırdan geri itildiğini şu sözlerle anlatmıştır:

“5 yıl önce geldim, burda kaçak. İstanbul uçakla geldim. Ben üç ay kaldım İstanbul Zeytinburnu’nda, iki defa kaçak geldim gittim. Yunan polis beni geri gönderdi buraya. O Afgan kaçak İstanbul bana dedi bu kadar para ver, bu kadar para ver ben bilmiyorum ki, bana getirdi gece saat getirdi gece iki. Ben 8 saat yürüdüm “piyade(yaya)”. Sonra deniz geçtik (Meriç Nehri), biz 17 insanlar ama hep Afganlar. Sonra gittim kaçak Yunan polis geldi. İki defa hep para verdim. “(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

Göç yolunda kadınlık kimliği nedeniyle daha fazla riskle mücadele etmek zorunda kalan göçmen bir kadın, yolculuk sırasında sağlıksız koşullarda doğum yaptığını ve sınırı geçmek için iyileşmeyi beklediğini, yola yalnız bir anne olarak devam etmek zorunda kaldığını, bebeğiyle birlikte süreci tamamlamanın zorluklarını, şu sözlerle anlatmıştır:

“Bir köye gittik, o köyde doğum yaptım. Bebeğim on günlükken, eşim Türkiye’ye geldi. Oğlum iki aylık olunca erkek kardeşim ve kuzenimle beraber, eşimin yanına Türkiye’ye geçtik. Türk askeriyle karşılaştık. Vurmayacaklar, güvendesiniz deyip bir bölgede tuttular. Ondan sonra yine oraya bombardıman geliyor, çıkmak zorunda kalıyoruz ordan... Biraz saklanıp biraz arabayla çıktık. Türk askeri oğlun ağlamasın, ağlama sesi duyarlarsa burayı bombalamaya başlayabilirler diye uyardı. Kilis’e geçişimiz 3 gün sürdü. Kilis’e geldikten sonra geçiş yerini kaybettik, ondan sonra Antakya tarafına gittik, orda yine kaybettik, tekrar Kilis tarafına gittik. Göç süreci böyle ilerledi.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“Afganistaaaan, İraaaaan sonra Türkiye. Kaçak geldim. Biraz piyade(yaya), biraz araba. Afganistan İran 2 gün, biraz “piyade(yaya)”, biraz araba var, sonra İran Türkiye 3 gün. 5 gün.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Afganistan’dan İran’a geçtik, ordan da Van’a geçtik, orda bir sınır var, ondan sonra da Türkiye’ye girdik. Yürüyerek geçtik 4 gün boyunca. İlk olarak Afganistan’dan Pakistan’a geçtik, 10 gün falan sürdü. Bir sınırda bekledik İran’a geçeriz diye. Pakistan’dan İran’a geçmemiz de bir 10 gün daha sürdü.

İran'dan Türkiye'ye geçmemiz 25 gün sürdü. "(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

5.4.3. Göçü Deneyimlemede Farklı Kadınlık Durumları (Güçlükler, Kolaylıklar, Travmalar, Aile Bölünmesi)

Sosyal bir alan olan göçün ana aktörü insan olduğundan göçü deneyimleme dinamikleri, psikolojik etkileri, çeşitli duygu durumları, güçlükler, kolaylıklar ve travmalar görelidir. Göçün itici unsurlarına bağlı farklılıklar, eğitim düzeyi, sosyokültürel seviye, gelecekte beklenenler gibi bir dizi faktör bireylerin göçü deneyimleme dinamiklerini meydana getirmektedir. Göçün kadınlara olan olumlu ya da olumsuz etkilerini anlamak için farklı kadınlık durumlarını da anlamak önemlidir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde, göçü deneyimleme ve göçteki farklı kadınlık durumları, kadın göçmenlerin gözünden analiz edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal nedenlerle göç eden kadınların ifadelerinde öne çıkan en büyük zorluk; dil engeli, zorluklara bağlı travmalar olmakla birlikte, boşanma sonrası rollerdeki artış da göze çarpmaktadır. Pes etmek ve mücadele etmek arasındaki duygusal kararsızlıklar, çocukları için hayatta kalma motivasyonunun, göçün kadınlar üzerindeki psikolojik etkilerinin bir yansıması olduğu görülmüştür:

"Biz berebar çalıştık, berebar karşılaştık ama ben ayrıldıktan so ben kocamdan yardım istemedim. Şu an ben çalışıyorum, iki çocuğuma da bakıyorum, güzel olmasa da gunum geçiyor."(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

"Dil bilmiyosun. Kayıncası vardı Allah razı olsun o getiriyodu, getiriyodu. Ondan sonra ben de çıktım, dedim öğrenemiyorum. Çünkü dil de bilmiyoruz, çok zor. Ondan sonra dedim olmaz çalışamam, iş yapamam. Sonra yok, öğrendik dil de. Oyle konuşuyorum, o bena öğretiyordu, boyle boyle... "
(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

"Oyle derken, tabi ki geldiğimde Türkçem yoktu. Tabi zorluk olcek. Beni bakıcılığa koydular. O zaman maaş iyiydi. Ben hep aşağılanıyorum sanıyodum, beni eziyolar ama oyle bişey yokmuş. Çünkü dilim yoktu."(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Göç edilen yerde bırakılan yakınlar, vatanından gitmek zorunda kalmak ve gelinen ülkede misafir olmanın üzüntü kaynağı olduğu görülmüştür (Cankurtaran ve Albayrak, 2019). Şiddet mağduru bir başka katılımcının özlem duygusuna vurgu yaparak, yaşadığı travma ve ayakta kalma motivasyonunun psikolojik etkilerini okuyabildiğimiz anlatıda, eski eşinin şiddetinden korktuğu için annesinin ölümünün ardından yas sürecini tamamlayamadan kaçmak zorunda kalmasının ve özlem duygusunun göç sürecinde onun için en zorlayıcı deneyim olduğunu şu sözlerle aktarmıştır:

“Yok oyle, sadece çocuklar ozluyorsun. Baba ozluyorsun, anne ozluyorsun, ayle ozluyorsun. Yani bu kadın için çok önemli şeyler. Çok önemli demek diil, çok zor şey yanı özlemek. Çocukları mesela, bır gun goremesen nasıl ozlicak. Yani bunu anlatabilmiyorum. Şu an fazla diil, yanı o gun gittim ki kocam takibi için kalamadım, hemen geldim. Annemin kırkına da kalamadım, kırkını da geçiremedim, hemen geldim (Sesi titreyerek). Keşkeyda, ben kırkını geçirip... Ama kısmet, ne olsa burda geçen, suyumız burda verilmegi olmuş yanı kadermiş.” **(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)**

Geliş nedenlerine bağlı olarak göçün kadınlık durumlarına etkilerinin ve sonuçlarının da çeşitlilik gösterdiği gözlenmiştir. Savaş nedeniyle zorla yerinden edilen göçmen kadınlar, ailelerin parçalanmasına, ölüm ve şiddet olaylarına tanıklık etmişlerdir:

“Gözümüzün önünde vurulan, paramparça olan bir sürü aile vardı. Sürekli bir ölüm korkusu, akrabalarımızdan ölen çok oldu. Sadece benim için ölüm korkusu var. Binanın üzerine şarapnel düştü, kardeşim üst kattan aşağıya düştü. Binadan kurtulan tek kişi kardeşimdi. Hala sırtında izi var.” **(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)**

Politik nedenlerle, savaş ve çatışma ortamından kaçan göçmen kadınların göç deneyimi sırasında kadın olmaktan dolayı yaşadıkları zorluklar, tehlikeli ve uzun yolculuklar sonucunda düşükler meydana gelmiştir. Yüksek risk grubunda olan hamile göçmen kadınlar yolculuk sırasında hijyensiz ve kötü koşullarda göçü deneyimlemişlerdir:

“Ben hamileyim, çocuklar var, çok zor.” **(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)**

“Tabi ki çok zor oldu. Annem hamileydi. Annem hamile olduğu için buraya gelmek durumunda kaldık. Annem geldiği yollarda çok yorulduğu ve zor durum yaşadığı için Türkiye’ye geldikten sonra düşük yaptı. Hatta, en son 1 aylık süreçte, paramız dahi kalmadı. 1 ay boyunca yollarda kaldık.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Tabi ki biliyorsunuz eşim için o kadar zor değildi ama benim için çok zordu. Hamileydim göç sürecinde. Van’a geldiğimde bayıldım ve çocuğumu düşürdüm. Hamileydim, çok zor durumda Türkiye’ye geldim. Doktora gittim dedi tamam sen çocuğu düşürmüşsün ama onun yanında başka bir şey de var, onu almamız gerekiyor ameliyatla, sonra ameliyat oldum.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle çocukların ve aile içi diğer sorumlulukların kadına yüklenmesi de, göç sürecini kadın açısından zorlaştıran bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kadın olarak kişisel bakım ve ihtiyaçların karşılanması, sağlık ve bakım hizmetlerine erişimin de göç deneyimini erkeklere oranla daha güç hale getirdiği görülmüştür:

“Mesela, sağlık bakım hiç yok. Mesela, tuvalet için mesela, ben peçete istedim beyefendiden, yok dediler orda sıra bekleyin. 6 saat bekliyoruz, belki bir bisküvi, su veriyolar ama başka bişey yok. Eğer şans olursa bir peçete ya da bir ıslak mendil alabiliyorsunuz.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Kadın olarak çok zor oluyordu. Çünkü sonuçta çocukları öncelikli olarak düşünüyoruz. Bir kadın olarak çok zor geldi bize göç. Kadın olarak zor. Şu an burda olduğumuz (Sınırdaki konuşlanma alanından söz ederek) bile zor. Kadın olarak çok zor. Erkeklerin tuvalet olarak bir sıkıntıları yok, istedikleri yere giderler, ama ben kadın olarak mecbur, illa tuvalet olacak, banyo olacak. Elbiseleri ben yıkıyorum. Elimle yıkıyorum. Evimde olsam makineyle yıkardım. Banyo yapamıyoruz, çocukları bakmak erkek işi değil, benim işim, bu da çok zor geliyor bize genel olarak kadın olarak.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

Türkiye’ye geldikten sonra uzun yıllar geçmesine rağmen hak ve hizmetlere erişim, fırsat eşitsizliği, daha iyi yaşam koşulları konsundaki beklentileri karşılayamadıkları, ekonomik sıkıntılar ve işsizlik gerekçesiyle, Avrupa’ya gitmek isteyen göçmen

kadınlar, sahip oldukları herşeyi (kişsel eşyalar dahil) satmak zorunda kalmış, yalnız başlarına ya da çocuklarıyla birlikte sınır kapısına gelmişlerdir. Sınırı geçmeyi başaranlar, şiddet olaylarına şahit olduklarını, ellerindeki herşeyin Yunanistan yetkilileri tarafından alınarak, tekrar Türkiye sınırına geri itildiklerini belirtmişlerdir:

“Suriye’den Türkiye’ye geçerken küçüktüm. 6 sene İstanbul’da yaşadım. İstanbul’dan Pazarkule’ ye geliş biraz sıkıntılı oldu. Buraya gelirken her şeyimizi sattık, eşyalarımızı, kıyafetlerimizi, elimizdeki her şeyi sattık, Yunanistan’a gidebilmek için. Bu bizim için çok zordu. Sonra nehir sınırına gittik, nehir sınırından karşıya geçtik. Yunan tarafına. Yunanlılar bizim bütün eşyalarımızı, kıyafetlerimizi, her şeyimizi aldı, bizi bir süre hapiste tuttu ,ondan sonra bizi botlara bindirip, geri bir daha Türkiye’ye attılar. Türkiye sınırına. Orda şiddet gören, dayak yiyen bir sürü insana şahit oldum, onlara vurdular, dövdüler. Biz her şeyimizi satarak geldik, bizim bütün eşyalarımızı, paralarımızı, telefonlarımızı Yunan aldı, hiçbir şaysız kaldık ve buraya (Pazarkule’yi kastederek) geldik. “(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

Göç etmeye karar verdikten sonra herşeyini satarak gelen sığınmacı, elindeki tüm paranın arkadaşı tarafından çalındığını büyük bir üzüntüyle anlatmıştır:

“Mesela ben İran ev var, bir evim sattım, annem sattı bana, ama arkadaşım hirsiz çaldı gitti onu.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

Sınırdaki umut bekleyişinde hislerini paylaşan göçmen kadınlarda gözlemlenen en belirgin duygu durumu; “korku”, “korumasızlık”ve “yanlızlık”tır. Bekleyiş sırasında yaşadıkları güvenlik sorunları, sözlü taciz, buna bağlı yaşadıkları korku ve travmayı şu ifadelerle aktarmışlardır:

“Rahat değilim, çünkü orda çok Afganlar, bene çok zor.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Bilmiyorum ki, çok iyi ama biraz da zor burda benim için. Tek başınayım, kimsem yok burda, ailem yok, burda yalnızım, o yüzden çok zor benim için.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“Korkiyorum sadece. Çünkü herkes burda (Pazarkule) geldi, hiç belli değil yani nereden geldiler, çok birşeyler duyduk. Yani immm... Türkler, Afganlar, Araplar kadınlara kötü birşeyler soyluyorlar çok var. Herkes kadınlı gelmedi

ki, evli değil ki, bekarlar da var. Laf atıyorlar, yani nasıl bakıyorlar, deniyorlar eğer mesela ben izin verirse, ilişkiye başlasın yani kötü ilişkiye. Hiç kimse bize bakmıyor, görmüyor yani. Polisler de öyle... Şu an da hap kullanıyorum ben yani psikolojik. Korktum.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

Kadınlar için kaynak ülkede başlayan cinsiyet rolleri ve beraberindeki zorluklar, göçle birlikte daha da artmıştır. Göçmenlik statüsünün iş alanında da kadınları risk faktörlerine açık hale getirdiği görülmüştür. Göçmen olmaları sebebiyle güvencesiz, düşük ücretlerle, uzun saatler çalıştıklarını, ancak çalışma karşılığında maaş alamadıklarını belirten kadınlar, iş yaşamındaki zorlu deneyimlerini şu sözlerle dile getirmişlerdir:

“İşe gidiyordum, saat 12 ‘ye kadar çalışıyordum. Çocuğuma bir bakıcı tuttum. Bakıcıya bırakıyordum onu. Bir sene boyunca 24 saatte, sadece 2 saat çocuğumu görüyordum. Hep çalışıyordum. Hem tehlike vardı, hem korkuyordum. O kadar zordu ki. Hatta kendimi de çocuğumu da öldürmeyi düşündüm. Bu hayata son vermek istedim. Yıllarca ben İran’da çalıştım, para kazandım, ama kendim ve çocuğum için hiç şey yapamadım. Hepsi boşa gitti. Çünkü ben yanlış bir evlilik yaptım.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Biz de 6 senedir burdayız ama iş yok, iş de varsa da iş sahibi çok kötü şey yapıyorlar bize. Mesela maaşlarımızı vermiyorlar, mesela ben bi kafede çalıştım, üç ay çalıştım, paramı vermediler. Maaş vermediler, yani sonra kavga ettik, babam geldi çok rica etti, dedi ki bize ev kiramız vardı, mesela 1000 tl 200 tl verdiler o kadar, üç ay için. Oyle şeyler çok var.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

Suriye’den göç eden bir kadın, Türkiye’ye giriş yaptıktan sonraki süreci, “rezillik” olarak tanımlamıştır: “Rezillikti. Geldim buraya, evet, ne kalacak bi ev var, ne eşyam var, o süreç çok zordu.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

Muğlak ifadelerine rağmen yaşadıklarının derin boyutlarına ilişkin ipuçları göze çarpan bir katılımcının, göç sürecindeki deneyimleri aşağıdaki anlatıda yer almaktadır. Katılımcının, güçlü durma çabası, tecrübelerini üstü kapalı ifadelerle paylaşması ve duygusal tepkilerinden ağır travmalara maruz kaldığı tahmin edilmektedir. Bununla

birlikte, insan ticareti mağduru tanımlamasına uyan bir izlenimi olduğu ancak resmi olarak mağdur tanımlaması yapılamadığı bildirilmiştir:

“Her türlü insan gördüğüm, ya her neyse Allah’a bir iyilik tarafım varmış ki ölmedim yani öyle diyeyim (acı bir tebessümle). Çünkü iyi insan hayatta kısmatta varmışsa, yani hayat devam ediyor, yani gördüğünüz gibi karşınızda duruyorum, konuşuyorum(Gülümseyerek). Yani geldiğimden sonra, yani böyle kötü durumlardan çıktım.”(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

Yorucu ve yıpratıcı bir yolculuk sonunda yaşadıklarını ve deneyimlerini aktaran İnsan Ticareti Mağduru katılımcı, henüz yolculuğun şokunu atlatmadan bir de cinsel şiddete maruz bırakıldığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çok sıkıntılar yaşadım, yorgunluk, başım ağrıdı, vücudum ağrıdı, o adamdan korktum ama bana bişey yapmadı çok şükür. O adama hiç güvenmiyodum, beraber gelirken hep ondan uzak durdum, hep insanların içine karıştım bana bişey yapar, yanlış bişey yapar, hata bişey yapar diye. Otobüsten inince kalabalığa gidiyodum, o adam bana zarar vermesin diye, otobüse binince yanına gidiyodum, sadece korktum, dedim belki bana kötü bişey yapar. Yabancı gibi hissettim kendimi, korktum o adama güvenmedim, hep korktum, kalabalıklara girerdim. Çok yorgundum, şurdan şuraya gitmeye halim yoktu. Sonra, beni evlendirecekleri adamın evine getirdiler. Komşulardan biri, kocama bu gece ilişkiye girin demiş, nolur nolmaz kaçır gider demiş, seni yarıyolda bırakır, senle beraber olmaz demiş, paran da boşa gider. Bu gece, o işi amma zorla, amma güzellikle bitir demiş. O da gelir gelmez, kavgaynan, ilk başta bağırdı çağırdı, hatta vurmağa da kaktı beni, ilk gece tanımadığım insanla, iki muhabbet etmeden zorladı.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

5.4.4. Türkiye’ye Vardığımda

Türkiye’ye varışla birlikte en çok dışavurum yapılan duygunun rahatlama hissi olduğu görülmüştür. Cankurtaran ve Albayrak (2019) çalışmasında, göç sonrası gelinen yerdeki savaş ortamından kurtulmanın yarattığı rahatlama, güvende

hissetmenin verdiği rahatlık, uçak ve bomba sesi olmamasından dolayı rahat uyku uyumanın öne çıktığını belirterek, öte yandan vatanını terklemek zorunda olmanın, üzüntü kaynağı olduğuna işaret etmiştir. Sosyal nedenlerle gönüllü olarak gelenler ve zorunlu olarak yerlerinden edilmiş kişiler rahatlama duygusunun ortak payda olduğunu ve kendilerini güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir:

*“Buraya geldiğimde ilk farkettiğim şey, en azından o bombaların sesi yok. Çünkü, hala bi ses geldiğinde, bişey düştüğünde, ben tedirgin oluyorum.”***(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)**

*“Rahat hissettim. Rahatım, yani yaşadığımı hissediyorum.”***(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)**

*“Valla çok rahat hissettim. Bir sene boyunca ablamın evinde kaldım, rahattı, sorun yoktu.”***(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

*“En iyi şey burda bize, Türkiye’de rahat rahat kiliseye gitmek. Kimse bize eziyet etmedi.”***(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)**

*“Rahatladım, bi rahatlama yaşadım. Amcam falan Türkiye’de yaşıyordu, zaten hepsi burdaydı, onları gördüğümüzde, o rahatlama daha çok yaşadık. Akrabalarımız daha önce buraya gelmişlerdi. Beraber çıktık aslında yola, ama onlar daha hızlı gelebildiler. Bizde yol süreci daha zorlu geçti. Bikaç ay önce akrabalarımız ulaşabildi. Biz daha sonra geldik. Türkiye’deki amcam bize para yolladı, telefonla ulaştık. Aslında ülkem için üzülüm ama burdaki hayatın daha kolay olacağını düşündüm, daha çok rahatladım yani.”***(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)**

*“Suriye’de sürekli bir tehlike içindeydik, can korkumuz vardı. Her an üstümüzden geçen bir uçak sesi, uçaktan düşecek bir şarapnel ya da kurşunlanacağımız fikri. Türkiye’ye geldiğimizde öyle bir sıkıntı yoktu, güvende ve rahat hissediyordum.”***(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)**

“Türkiye’ye geldik ama hala Suriye’deki bombardıman kulaklarımızda çnlıyor. Kendimizi güvende hissettik, artık rahat uyuyabiliyorduk. Suriye’deyken, uyurken, her an başımıza bombardıman korkusuyla uyuyorduk, burada artık o rahatlığa vardık. Rahat bir uyku çekebiliyorduk. Kendimizi

güvende hissediyorduk.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“Korkmadım hiç, çok iyi bir şehir orda, çok emin, güvenli.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“Tabiki buraya geldiğimizde rahatladım. Kendimizi çok rahat ve güvende hissettik tabiki.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Sovyetler Birliğinin izlerinin yoğun olarak hissedildiği ülkelerden gelen bir göçmen kadın, Türkiye’deki dini ve kültürel benzerliğin kendisini rahatlattığını şu sözlerle anlatmıştır:

“Ben mi?Ben hayatımda ilk defa denizi gördüm. Bizde yoktu deniz. Küçük şeyler var, Rusya’da ama, ilk önce denizi gördüm, güzel bişeymiş yanı. Diyorum ki, ben tek sevgen azan sesi. Elhamdulillah! Bizim memleket de müsliman ama bizde birbiriga mecidlerimiz (cami, mescid) çok yakın değil, çok önceden, 14. Asırdan, 12. Asırdan kaldı. Mescid falanlar var, ama çok birbiriga yakın diil ama sizde çok birbiriga yakın. Kendimi rahat hissettim.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Sosyal nedenlerle gönüllü olarak gelen bir göçmen kadın, bir kültüre yabancı olmanın yarattığı tezat duyguların harmonisinde çalışmanın kendisini motive ettiğini belirtmiştir:

“Biraz heyecan, biraz korku, dil bilmiyosun (Gülümseyerek). Biraz ablam dedi, çalış, kendin biraz unutursun herşeyi.”(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

Kadın olduğunu hissetmek hissettirilmek arzusu taşıyan bir katılımcı, Türkiye’ye geldikten sonra kadınlığını sevdiğini, benimsediğini, güçlü görünme çabasıyla duygularını içine hapsettiğini ifade etmiştir. Türkiye’ye varış hikayesinde hislerinden söz ederken, duygusal boşalmalar yaşadığını, hep güçlü olmak zorunda kaldığını, ilk kez görüşme sırasında duygusal olarak kendini açığa vurduğunu belirtmiştir. Bu durumun getirdiği yorgunluk hissi ve duygusal yük, duygularını dışavurum ihtiyacı doğurmuş, aynı zamanda kişiye varoluş nedenini sorgulatmıştır. Başka bir ülkeye göç etmenin travmatik izlerine işaret eden anlatı, şu şekildedir:

“Mesela, Türkiye’de böyle içimden sevinip, mutlu oluyorum bir kadın oldigima ama kim yaşaticek. Var mı bizde diyorum, özüm kendim için konuşuyorum

(Ağlayarak). Mesela, ablam 13 sene yaşadı kocasıyla, biz sarıldık, ağladık. 13 sene boyunca külotu da bırak, çorap getirmiş mi? İnanın yani baht yaşamaya ne için doğduk ki biz? Şu an çok açıldım, konuşmak istiyorum. İnsanların yanında ağlamaya alışık değilim de. Çok bağırıp ağlayasım geliyo, çünkü ilk defa böyle birinin yanında ağladım. Kolay kolay ağlamıyorum. Kendimi hiç güçsüz olduğimi göstermek istemiyorum.”(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Türkiye’ye geldikten sonraki ilk yıllarda, her şeyin olağan gittiğini ancak sığınma başvurusunun sonuçlanmasının uzun yıllar sürmesinin çok yıpratıcı olduğunu ifade eden bir sığınmacı her şeye rağmen güvende hissettiklerini söylemiştir:

“Belki Türkiye’de UNHCR bize bişey yapsın. Evet, birinci sene de biz kabul olduk UNHCR’da. O zamandan beri ülke seçimi bekliyoruz. Yani 3. Seneden sonra kötü gitti. Mesela, dışarda insanlar polisten korkuyorlar. Çok kötü bişeyler yapamıyorlar bize. Türkiye’de polisten korkmuyoruz ama İran’da korkuyoruz. Güvenli hissediyorum.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

Bir başka sığınmacı ise vatanına dönmesi halinde idam edileceğini, bu nedenle hayatta kalmak için tek şansının, Türkiye ya da olası tüm ihtimalleri göğüsleyip Yunanistan sınırını geçmek olduğunu su sözlerle anlatmıştır:

“Çünkü ben İran ben o zaman geldim bunda Yunan deniiz (Meriç Nehri) kaçak ohhh.... Çünkü, ben biliyor hayati bitti. Hayat bitti, o taraf idam hayat bitti, bu taraf dedim imtihan şans, risk, mucize belki. Bi umut sadece burda. Ama Allah’a şükür burda iyi.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)

Sınır bölgesindeki güvenliksiz ve kötü barınma koşulları nedeniyle özgür hissetmediğini, baskı altında olduğunu söyleyen ve kendisi için göç sürecinin tamamlanmadığını, hala yolculuğunun devam etmekte olduğunu ifade edenler de olmuştur:

“Yolda kaldığımı hissediyorum, arada kaldım, hala yolum bitmedi.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Çok zor, poroblem, rehet değilim. Çünkü, orda çok Afganlar bene çok zor, çünkü ben Efganaaan, onlar Efgaan, çok zor poroblem. Neden kapatmıyor (Kıyafetini göstererek)”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

Rol ve sorumluluklarında bir değişim olmamasına karşın, şiddet unsurundan uzaklaşmanın yarattığı rahatlık hissini, Afganistanlı bir göçmen kadın, şu şekilde açıklamıştır:

“Türkiye’ye geldim, kaynanamdan uzaktaydım, rahat hissettim, başka bir fark olmadı.” (Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

Göçmen kadınlar için göç sonrası özgürlük ortak payda iken, göçmenlik durumlarına bağlı farklı duygusal tepkimeler olduğu görölmüştür. Zorunlu olarak yerinden edilmiş bir sığınmacı göçmen kadın için ölüm korkusu hala devam ederken, sosyal nedenlerle gönüllü olarak gelen göçmen kadın için dövme yaptırmak, bir çeşit direniş sembolü haline gelmiştir:

“Buraya geldiğimde, sınırın açılacağını düşündük. Burada özgürlük hissettim ama ben ve çocuğumun canı tehlikede olduğu için korku içerisindeydim. Ülke yetkilileri tarafından ölüm tehdidi aldığım için.” (Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

“Daha özgür hissettim. Sizin kadınlar hiç değilse sigara içebiliyor. Dövme yaptırdım mesela. Belki sonra pişman olurum ama bana göre özgürlük bişeyiydi. Hala gittiğimde üstünü bantlarım mesela. Ama evde açıyorum yavaş yavaş.” (Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

Bir şiddet mağduru, göç alanında çekim merkezi olan Türkiye’nin kozmopolit yapısına bağlı olarak yaşadığı kötü tecrübeleri, şu sözlerle ifade etmiştir:

“İyi. Yani kötü insanlara düşmeden önce iyi, yani hoşuma gitti, güzel temiz yer, havası güzel ama insanlar, biraz kötü insanlar peşimden çıktılar o kadar. Zatan söylemiştiler, oyle insan çoğ orda, çünkü orası dünyanın tam ortası, merkez, her türlü insan geliyor orada, dediler anlattılar.” (Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

5.4.5. Türkiye’deki Yasal Süreç

Bu bölümde, zorunlu ya da gönüllü farketmeksizin göçmen kadınların, Türkiye sınırlarını geçtikten sonraki süreçte yasal hak ve yükümlölüklerine ilişkin bilgi sahibi olup olmadıklarını anlamaya yönelik sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda, göçmen kadınların geldikleri ülke ve deşiş amaçlarına göre farklılıklar

bulunduğu görülmüştür. Suriye'den göç eden kadınlar büyük çoğunluğu Kızılay'dan, bir kısmı ise yerel yönetimlerden de mali yardım aldıklarını ifade etmişlerdir:

“Devletten, Kızılay'dan bir kart vardı, bize maddi destek. Oğlanın yaşı 18 olunca kesildi.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“İlk geldiğimizde almadık, biraz zordu başvurmak ama şu an Kızılay karttan yardım alıyoruz. Belediye'den de aldık.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“İlk geldiğimizde öyle bir yardım almadık, talebimiz de olmadı. Sonradan Kızılay kartı yardımı aldık.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

“Kızılay'dan kart aldık. Başka yere kayıt yaptırmıyorlar bizi.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

İran'dan politik nedenlerle gelen göçmen kadınların birçoğu sığınma başvurusu için BMMYK Türkiye ofisine ve Göç İdaresi İl Müdürlüklerine başvuru yapmışlardır. Ancak kayıt dışında herhangi bir mali destek verilmediğinden bahsetmişlerdir:

“Birinci sene de biz kabul olduk UNHCR'da.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Havalimanı'nda yakalanınca, Göç İdaresine sığınma başvurusu yapmak istediğimi söyledim, onlar da başvurumu aldılar. Kimlik verdiler.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Gittim ama yardımcı olmadılar. UN sadece kayıt yaptılar, mali olarak ya da özgürlük olarak bir şey bana yapmadılar.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

“UN gittim.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Birçok yetkili kuruma, hepsine gittim ve koruma talep ettim.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Bazı katılımcıların ise hak ve yükümlülükleri konusunda bilgi sahibi olmadıkları için nereye nasıl başvuracaklarını bilmedikleri görülmüştür:

“Hiç öyle bişey bilmiyorum.”(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Evet. Eee orda bene hiç kimse yardım yok, kimlik yok, orda gitti pasport lazım kimlik, ama ben pasporta yok, tezkere (oturma izni) yok, hepsi bitti.” (Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

5.5. GÖÇ SONRASI DENEYİMLERİ

5.5.1. Göçle Birlikte Cinsiyet Kimliğinin Yeniden İnşası

Yakushko, Morgan ve Consoli (2014), göçün kadınlara alışık oldukları toplumsal cinsiyet rollerini yeniden inşa etme şansı sunduğunu öne sürmüştür. Ancak özgürleştirici mi, boyun eğdirici mi olduğu paradoksunun çözülmesinin zor olduğunu belirtmiştir. Yakushko ve dğr. (2014)’nin bu paradoksundan hareketle bu bölümde, göçün bireylerde yarattığı dönüşümün neler olduğu ve göçle birlikte değişen ve dönüşen kadınlık rolleri, anlatılar üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Göç sonrası ekonomik bağımsızlığını elde ettiğini ve ekonomik şiddetten uzaklaşmanın, kendini farketmesini sağladığını söyleyen bir göçmen kadın, göçün cinsel kimliğinde bir uyanış etkisi yarattığını ifade etmiştir:

“Orda kocem para biraz sıkıyodu, burda maaş kendim alıyorum. Ben harcıyorum. Ben de yaşayabilcekmişim, ben de insanım. Bayanları görünce, ben de kadını dedim.” (Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Oranın anleyiş başka, burasındaki çok değişik yanı. Burada gördüm herşey de öğrendim, yanı gözüm açıldı. Yaşamak, yani kendine bakmak, oyla kuaföre girmek, oyle bişey yoktu bende. Biraz açıldım yani gördüm herşeyde. Ablam beni gezmeye çıkarıyodu, çocukları alıp bakıyodum. Bak! Nasıl bu boyle şey, biz hiç hayatımızda oyle bişey yaşamadım, yanı kuoför falan (Gülümseyerek). Bura gelince, biraz kendime bakmak düşündüm yanı. Dedim ki, herşey kafana takma, iki tane çocuk var. Onlar uçün yaşa, onlar üçün yaşa, arkada kalma. Kayananam konuşur konuşur, kendi kendisine konuşsun.” (Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

“Afganistan’da biz çalışıyorduk ama burda çalışmadığımız halde rahatız. Uyuyabiliyoruz, rahat gezebiliyoruz, burada daha rahatız.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Göçle birlikte özgüven kazandığını belirten bir başka göçmen kadın ise göçün tattırdığı özgürlük hissinin, menşe ülkesine olan aidiyet hissini ortadan kaldırdığını, göç sonrası hayata karşı daha dik durduğunu, şu sözlerle ifade etmiştir:

“Var çok. Dünyaya bakış açım değişti, kendimi savunmam değişti, ilk gittiğimde dövmelemlerimi kapatıyodum, artık şimdi kapatmıyorum. Konuşurken bile hakkımı savunuyorum. Mesela, gidiyorum pasaportla bir işlem yaptırmaya, bir resim çekincem, kimliğimi değiştircem, haklarımı savunuyorum, dik yürüyorum. Bir nevi buraya da güveniyorum, diyorum ki, onlar sıkıştırsalar ben artık buraya ait değilim. Yani öyle bir özgüven, bakış açısı değişikliği var. Çekingenlik yok. Kadın böyle olması lazım. Burdaki aklımızla, ordaki aklımız aynı değil. Artık rahatız, özgürüz. Azerbaycan’a bile gittiğimizde birileriyle, ister devlet kurumu olsun, kolayca haklarımızı savunuyoruz. Ama buranın da etkisi çok oldu, evet. Ordayken olmuyodu bunların hiçbiri.” **(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

Diğer yandan göçle birlikte kötü olaylar deneyimleyen şiddet mağdurlarında, göçün boyun eğdirici ve teslimiyetçi etkilerinin yansıması görülmektedir:

“Anladım ki, demek ki, bu dünyada kötü insan çokmuş, iyiler de var tabiki, iyiler var ki, iyiler sayesinde dünya yaşamaya devam ediyoruz. Eğer herkes kötü olsaydı bu dünya zaten biterdi.” **(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)**

“Ordaki ben çok çekti, burdaki ben ondan daha fazlasını çekti. Ne bileyim, keşke dünyaya gelmeseydim diye düşünüyorum, bunlar neden benim başıma geldi, ben bu dünyaya çile çekmek için mi geldim, canım yanmak için mi, hakarete uğramak için mi, şiddet görmek için mi geldim, bir türlü sebebini bulamadım.” **(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)**

Buradan hareketle farklı göçmenlik deneyimlerine bağlı olarak, göçün bireyler üzerindeki etkilerinin de farklılaşabildiği görülmüştür. Genel olarak, olumlu göç deneyimi yaşayan kadınların göç sonrası uyumu, farkındalıklarının ve beklentilerinin arttığı görülürken, İnsan Ticareti Mağduru ve Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadının diğer katılımcılara göre daha fazla zorluk yaşadığı, buna bağlı uyum ve beklentilerinin farklılaştığı görülmüştür. Gönüllü olarak sosyo-ekonomik nedenlerle göç eden kadınların, göç sonrası, cinsiyet kimliğini daha anlamlı görmeye başladıkları,

ekonomik olarak özgürleştikleri biçiminde ifade edilirken, savaş nedeniyle yerinden edilmiş olan kadın için çalışmasa bile savaşın olmadığı bir ortam özgürlük olarak değerlendirilmiştir. Ancak statüsünden de anlaşılacağı üzere göç sonrası şiddete bağlı ağır göç deneyimi yaşayan İnsan Ticareti Mağduru ve Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın görüşmecilerin, cinsiyet kimliklerine göçmenliğin eklemelenmesiyle Yakushko ve dğr.'nin sözünü ettiği göçün boyun eğdiriciliğinin yansımaları görülmüştür. Göçle birlikte değişimlere uyum, göç sonrası sahip olunan olanak ve konum, göçü deneyimlemede kadınlar açısından farklılık yaratmıştır. Buna bağlı olarak kadınların göç sonrası gelecek beklentileri, farkındalıkları, bakış açıları değişiklik göstermiştir.

5.5.2. Türkiye’de Kadınlık Kavramı Üzerine Bir Karşılaştırma

Araştırmanın bu bölümünde, Türkiye’de kadınlık ve ayrımcılık üzerine sorularla Türkiye’de yaşayan kadınların konumu ve kadınlık rolleri, göçmen kadınların perpektifinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan görüşmede, genel olarak Türkiye’de kadınların özgür, ekonomik bağımsızlığı olan, hak sahibi, aile içinde söz sahibi bir konumda oldukları yönünde olmakla birlikte öte yandan, var olan özgürlük alanlarının sınırlı olduğu, Avrupa ülkelerine kıyasla kadınlar için korumanın daha az olduğu yönünde eleştiriler de ortaya atılmıştır.

Kaynak ülkede, kadınların sosyal yaşamda tutum ve davranışlarının devamlı olarak sınırlandırıldığını, cinsiyet temelli toplumsal baskı ve özgürlüklerinin kısıtlandığını dile getiren görüşmeciler, menşe ülkelerine kıyasla Türkiye’de kadınların özgür bir yaşam sürdüğünü, kendilerini güvende hissettiklerini, aile içi ilişkilerde kadının söz sahibi olduğunu, eğitim ve çalışma hakkının olduğunu, aile içi şiddet başta olmak üzere her türlü şiddete karşı ses çıkarabildiklerini öne sürmüşlerdir:

“Valla burdaki kadınlar çok rahat. İster evliyken, ister dışardayken, ister bizim kadınlarla, kıyaslanamaz yani. Bazı açılardan, bir çoğu açıdan kıyaslanamaz. Neden diye sorarsanız; Bizde özgürlük yok, rahatlık yok, eğer herhangi bir yerde, dışarda bile bacak bacak üstüne atıp oturamazsın, sigara içemezsin. Ayıp bir harekettir. Tek sigara değil, kadın davranışları, Baksana! Elinde kolayı içe içe gidiyo der. Arkandan bir sürü dedikodu yapar.” (Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Türk kadınları o kadar şeymiş ki, yani onlar uçun hayat güzel. Yani şöyle anlatım, mesela, burda herşey lüks kadınlar için. Ya lüks derken, ne bilim istedigini kocasıya aldırabiliyor, istedigini yaptırıyor, istedigini yiyo, giyiyor, mesela bayramlarda hediyeler falan, bizde yok. Belki durumdan dolayıdır. Ben bir kadın olarak, 33 yaşına girip, bi hediye aldığımı hatırlamıyorum (Sesi titreyerek). Kadın olarak, mutlu yaşadığımı hatırlamıyorum(Ağlayarak). Ya bir romantik, ne bilim, en azından bi çiçek geldiğini hatırlamıyorum. Açıklayabildim size? Mesela, bana geliyorlar tırnaklarını yaptırmaya, ne bilim saç, makyaj falan, oyle bi konuşuyolar ki yani ne bilim kocalarına istedigini yaptırıyorlar kocalarına gerekirse bağıryolar:” Hadi! Şunu yapceksin, getir bana diyosam, işini falan bırak, bana şu lazım, bu lazım...”(Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

“Bakıyorum, sizin kadınlarınız bişey yapmıyor, evde yardımcı tutuyo. Ben de diyorum ki, bizde de böyle olsa. Oyle kocaları getiriyo para, herşey yapıyo. Ağzından çıkan herşey yapıyo. O yok diyo getiriyo, bu yok diyo getiriyo. Dedim ki keşke bizde de oyle olsa.”(Kayınvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)

“Sizin ülkede kadınlar daha özgür. Kadınlara daha çok saygılılar. Evlendiğinde bile kadınların sözü geçiyor. Bizde öyle değil. Sizde erkekler korkuyor, sevmese bile kaybetmekten, ailesinin dağılmasından, çocuklarından uzakta kalmaktan korkuyo, o yüzden ailesine sahip çıkıyo. İkinci, üçüncü bir kadın bile olsa yeri geldiğinde silip atıyo, ailesine sahip çıkıyo. Bizde öyle bişey yok. Bizde ne resmi nikah kıyar, ne sana sahip çıkar, ne bişey yani, hiç birşey. Türkiye’de kadınlar için eğitim şansı var, çalışabiliyor. Şiddete maruz kaldığında bir kadın, bizde de çok üstüne düşüyolar tabiki ama kocan olduğu zaman kocandır, git barış diyorlar. Sizdeki gibi sözlü şiddet olduğunda, neyki kocan, başkası sana laf atsın, bişey desin, kimse umursamıyor, illa senin gözünün altının morarması lazım. Sizde de kadın olmak zor, ama bu her yerde böyle. Biz kendimi gördüğüm için sizde daha iyi. Tabiki sizde de var, ama bu kadar insan, bu kadar halk, çok fazlasınız. Ama daha şanslısınız.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

“Türk kadın diil, har o şeye bizim memleketimize daha siz unce. Bilmem otuz mı, elli sene mı, her türde siz bizden yukarı, ne bileyim ekonomik, o şeyde.” (Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

“Şanslı hissediyorum kendimi, şanslıyım ki burda yaşıyorum. Kadınlar için burası her yönden rahat memnunum.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

Suriye’den göç eden kadınların dikkat çektiği temel nokta, iş yaşamında kadınların yer alabilmesidir. Kendi ülkelerinde kadınlar için biçilen rolleri kanıksadıklarından dolayı sorumlulukların ağır gelmediğini ancak Türkiye’de kadınların daha rahat yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“İlk söyleyeceğim fark, Türkiye ‘de kadınlar çalışıyor. Suriye ‘de kadınlar çalışmıyorlar.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

“Hepsi çalışıyorlar, onlar hep çalıştıkları için hepsi mazlumlar. Çünkü ben çok yoruluyordum çalışırken. Yetişkin bir kadının, yaşı büyük olan bir kadının herhangi bir yerde tekstil, e bir yerde çalışması yorucu onun için. Burdakiler rahatlar belli sıkıntıları özellikle eşleriyle sıkıntıları olduğunu düşünmüyorum. Bana gelen bazı arap kadınlarla konuşma durumum oldu, mutlu görünüyorlar mutlular.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Çok fark var tabi. Söyleyemiyorum ama çok fark var. Onların farklı bir hayatı var, benim farklı bir hayatım var. Ben onların hayatını bilmiyorum ama benim kötü bir hayatım oldu.” (Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)

“Orayla kıyaslarsak biz oradaki hayatımıza alışmıştık. Biz rahattık hayatımızda, evet, ama fark var. Buradaki kadınlar biraz daha donanımlı, daha rahat. Ama onların yaşam alışkanlığı bu, bizimki de bu. O yüzden yaşamımızda rahattık.” (Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

Kaynak ülkesinde, eğitim ve istihdamda fırsat eşitliğinin olmayışından yakınan bir Suriyeli göçmen kadın, Türkiye’de kadınların her anlamda özgür ve rahat yaşadığını ifade etmiştir:

“Bizim için ordaki en önemli şey, okumaktı. Hayalim okumaktı, ama bunu yapamadım, okuyamadım. Şu an okuyup yazamıyorum bile. Bizden çok daha farklı her konuda. Suriye’lilerden daha bilgililer, daha bilinçliler, burda hepsi okuyorlar. Bütün özgürlükleri onlara vermişler. Yaşta büyük olan kadınlar

bile, ev temizliği olsa bile çalışabiliyor. Rahatla,r çok daha rahat istedikleri gibi okuyabiliyorlar.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

İranlı sığınmacı bir kadın ise Türkiye’de kadınların hak ve hizmetlere erişim hakkının olduğunu, İran’da kadınlara şiddet karşısında savunma hakkı verilmediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Evet, çünkü onlar haklarını savunabilirler. Hatta kimse bir parmak ucuyla bile dokunamıyor. Evet ben burda mahkemeye gittiğimde, mesela kocam bana şiddet uyguluyor dediğimde, kabul ettiler ilk önce bana bir kimlik verdiler, sonra ispat için evrak istediler. Ama İran’da inanmıyorlar.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Evet. Burda kadınlar için çok iyi, çok ! Ama İran boyle değil. Burda kadınlar çok rehet, iyi, geziyorlar. Imm... hani hiç kimse bişey demiyo, bişey yapmıyo ayle. Ben de çıkardım ama dedim biraz zor oluyo, mesela bezen uumm... Orda bi erkek geliyor, bişey diyo oyle. Rehetsiz ediyo.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“Evet siz çok rehet güzel.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

Diğer yandan İranlı sığınmacı kadınlardan ikisi İran’a kıyasla, kadının konumunun nispeten iyi olduğunu ancak tam anlamıyla özgürlük ortamının sağlanamadığına dikkat çekmiştir:

“Evet evet, biraz yani çok değil, burda da İran gibi bence ama biraz daha rahat bayanlar.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Evet bize göre Türk kadınları daha özgür ve rahat. Bana göre Türkiye’de kadınlar için yaşam gayet iyi. Kadınlar için daha fazla korunma olursa daha iyi olur. Avrupa gibi mesela.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Görüldüğü gibi, ister gönüllü ister zorunlu olsun göçmen kadınlar, kendi ülkelerine kıyasla Türkiye’de kadınların rahat, özgür, hak ve hizmetlere erişebilme imkanlarının olduğu konusunda ortak noktada birleşirken, Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında yeterince korumanın olmadığını, kadın haklarının eksikliğine yönelik eleştiriler yöneltmişlerdir.

5.5.3. Göç Sonrasında Hizmetlere Erişim

Her ne kadar göçmenlere yönelik barınma, sağlık, gıda ve eğitim gibi birçok konuda ücretsiz hizmet ve cömert yardımlar yapılsa da yapılan yardımların yetersiz kaldığı bildirilmektedir (Cankurtaran ve Albayrak, 2019:17). Katılımcı göçmen kadınların, genellikle göç sonrasında hak ve hizmetlere erişimlerinin kısıtlandığını, sağlık imkanlarına erişimde zorlandıklarını, çeşitli problemler yaşadıklarını ancak göçmenlik kimliği nedeniyle şikayet mekanizmasını kullanamadıklarını ifade etmeleri de bu görüşü destekler niteliktedir. Avrupa'ya gitmek istemelerinin temel nedeninin sağlık, eğitim, istihdama ulaşmada yaşanan sorunlar ve Türkiye'de buna ilişkin çözüm üretecek sosyal destek mekanizmalarının yoksunluğu olduğu belirtilmiştir. Mevcut sivil toplum kuruluşlarının bile hayatta kalmak için gereken temel ihtiyaçları sağlama konusunda yetersiz kaldıklarını şu anlatılarla aktarmışlardır:

“Yani bizim ülkemiz kültürü, Türkiye kültürü çok yakın. Erkekler bakışı aynı. ...Ama burda hiç hakkımız yok, hatta insan hakkı bile yok. Güvenli sosyal yani nasıl soyleyim, İran gibi evet ama sosyal hayır. Sosyal konuda. Hem de bişey burda da bi sorunumuz var da, varsa şikayet edemeyiz kimseye. Çünkü, burda bize yabancı bakıyorlar ya kaç kere oldu mesela. ASAM'ı arıyoruz, UN'i, UNHCR 'ı arıyoruz ama kimse bakmıyor.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Sordum ama vermiyorlar.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

“Valla tek değişen şey rahatlık, biz geldik 5 sene Urfa'da kampta kaldık. 5 sene sonra kamptan çıktık. Ev kiraladık, biraz daha zor oldu. Ama sonuçta yaşam olarak yaşıyoruz. Nasıl anlatıyım, kamptan çıkınca hayat bizim için zor oldu, bize kira, ev ayarlama ekonomik olarak.”(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın , Suriye,42)

Arabacı ve ark. (2016:7), yerlerinden edilmiş kişilerin sağlık hizmetlerine erişimde zorluk ve engellerle karşılaştıklarına işaret etmektedir. Bu engellerin başında maddi imkansızlıklar, dil engeli gibi sınırlılıklar göze çarpmaktadır. Maddi imkansızlık nedeniyle sağlık ve eğitim hizmetine erişimde sorun yaşadığını belirten Suriyeli görüşmeci, yaşadıklarını şöyle ifade etmektedir:

*“Hiçbir şekilde yardım alamadık, hatta kızımın gözleri hafif şaşkı bakıyor. Gözlük istendi ama maddi durumum kötü o yüzden bile destek alamadım. Bu yüzden çocuklarım için yurt dışına gitmek istiyorum. Benim de sağlık sorunlarım var, doktora gidiyorum, git falan gün gel o da benim için hep masraf istiyi, para istiyi. Çocuğum okula gitmek ister ama bişey istese karşılayamam, kendimi kötü hissederim. Önce gönderiyodum okula, öğretmen sürekli laf söylüyodu sonra ben gittim, konuştum, alamıyorum diye sonra da okuldan aldım, durumum yok.”***(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)**

Göçmenlik kimliği nedeniyle iş bulmakta zorlanmakta, hayatta kalmak için ise kayıt dışı, güvencesiz işlerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Kayıt dışı çalışan göçmenlerin, işverenleri tarafından mobbinge maruz kaldıkları bilinmektedir. Çalışma izni başvurusu reddedilen bir sığınmacı iş bulmada yaşadığı sorunları şu şekilde belirtmiştir:

*“İş yapıyor, mesela ben mülteci devlet hiiç para bana vermez ama iş yasak, ben nasıl oğlum para verem, nasıl yemek yapım. Hiiç şey yok, ben gidiyorum iş, ama o kadar stresli, polis geliyor, patron çünkü biliyor, ben korkuyorum polis geliyor, ben yasak. Mesela, ben masöz sordum ama sadece masöz çalışma izin yok. Ben annem aradım iran dedim, anne para gönder, ben burda çalışma izin alim. Kendim mesela sigorta verim, para verim, çalışma izin alim. Gittim ama sigorta bana dedi hayır, çünkü, sen mülteci çalışma izin masöz yasak. Sadece istiyorum Allah mucize burda (Pazarkule), bekle bekle... Ben hastayım, ilacım bitti, kaç dafa geldim burda dedim ben ilacım bitti ama ... Herşey oğlum için istiyorum ummm... O, okula gidiyo, sadece o okul, çünkü o beş yıl burda okul yok. O her gün diyor anne ben hiç bilmiyorum, Türkçe bilmiyorum, okul hiç ... Sadece bu istiyorum.”***(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)**

*“Avrupa’ya gitmek istiyorum okul için. Senin devlet şey yapmiyo ummm... Nesi anlaticem. Para vermiyor, burda çalışmak çok zor ve bizim için.”***(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)**

Ayrıca göçmenlerin yeni bir ülkede, yeni bir yaşam kurma sürecinde yaşadıkları ekonomik sorunlar, kendilerini ve beraberlerindeki çocukların eğitim haklarının da yadsınmasına neden olduğu görülmektedir.

Sistematik olarak aile içi şiddete maruz kalan İnsan Ticareti Mağduru görüşmeci, şiddeti yetkililere bildirdiğini, kadın sığınma evinde bir süre kaldığını ancak yeterince destek alamadığını belirtmiştir:

“Komşulara anlattım, sonra kaç kere kavgalı olduğumuz zaman jandarmaya anlattım, doktora anlattım, kadın sığınma evine gittim, orda anlattım. Yardımcı olmadılar.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

Öte yandan göç sonrası haksızlık karşısında ses çıkarabildiklerini, Türkiye’de hukuk sisteminden yararlanabildiklerini, dini ibadet özgürlüğü bulunduğunu, hak ve hizmetlere erişme imkanı elde ettiklerini ifade edenler de olmuştur:

“Burnumun kırılmasını şikayetçi oldum. Kız arkadaşım arama polisi dedi, yabancısın, bu olur o olur. Dedim nasıl yabancıyım ya, sonuçta bi kadını. Şiddette maruz kaldım, gözümü kırpmadan aldım telefonu elime ama Azerbaycan’da ben tecavüze uğradım, on gün evden dışarıya çıkamadım. Korku, baskı, biri ne der, o ne der, bu ne der diye.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Yenede polisler yardımcı oldular. Kendem gittim, çünkü biliyorum ki polisler her zaman için yardımcı oluyorlar. Herşeyimi kaybettim dediğimden sonra gene yardımcı oldular, Göç İdaresi’ne götürdüler. Onlar dediler, tamam biz sizi kayda alcaz. İstesene Özbekistan’a dön, ben dedim yok, annem Bursa’da var, o merak edicek nere gittiğimi. Tamam dediler, yoksa advakatlari (avukat) da gördüm. Beni advakata da götürdü polisler. Annem de zatan söylemiş, İnterpol’a vermiş, demiş ki benim kızım nerde, ölüsünü dirisini ne olsa ben haber almak istiyorum. Polisler de birbirleriyle konuşuyorlar ya, oyle oyle, yavaş yavaş beni buldular.”(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

“Evet, ben burda mahkemeye gittiğimde mesela, kocam bana şiddet uyguluyor dediğimde, kabul ettiler ilk önce bana bir kimlik verdiler, sonra ispat için evrak istediler. Ama İran’da inanmıyorlar. Türkçe devam ederek “Belki kendin yaptın, ben bilmiyorum ki diyorlar. Ben dedim ki başka erkekler, kızlar burda var, şahit olmak için, ama yine de kabul etmiyorlar. Belki kendin yaptın, çünkü eski kocam para var, çok para var. İran’da üç evi var. Çok zengin, ama kötü davranıyor.” Çocuğumu okula kaydedemiyordum. Çünkü kocam bizi

bulabilirdi. Hiçbirşey yapamıyordum o yüzden, ama Türkiye’de bu haklarım oldu.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“Kiliseye daha kolay gidiyoruz geliyoruz onun dışında bişey yok. Hatta kilise kapıda polis duruyo, güvenlik var, yani onun için bize çok rahattı, en azında haftada kaç kere kilisemize gidebiliriz yani.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Burda en azından kurslara gittim, halk eğitim kurslarına gittim, dil öğrendim vs. yetiştirdim. Meslek öğrendim. Ülkemde bunlara ulaşma imkanı yok. Orda üniversite bile paraya bakıyo. Gelip burda en azından bir mesleğim olsun istedim, ileriye dönük ve evlenmekti. Seçme şansım olur, kocamla evlensem seçme şansım olur. Bizde öyle bi şans yok şu an.”(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)

5.5.4. Göçle Birlikte Oluşan Gelecek Tasavvuru/ Beklentiler

Açıkalın (2018:91)’nın belirttiği gibi genel olarak memnuniyetsizliklerini dile getiren katılımcıların gelecekte beklentilerinde öne çıkan ifadeler; çocuklarının eğitim hayatlarına duyulan endişe ve meslek sahibi olmaları, savaşın bitmesi, yoksulluktan kurtulup, refah içinde, standart bir hayat yaşamak ümidi ve Avrupa’ya geçerek yeni bir yaşam kurma etrafında şekillenmektedir. Türkiye’yi Avrupa’ya giden yolda transit bir geçiş ülkesi olarak görmektedirler. Avrupa’ya gitmek isteme nedenlerine bakıldığında ekonomik zorluklar, parasızlık, statü belirleme işlemlerinin Türkiye’de uzun zaman alması, hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler olduğu görülmüştür:

“Suriye’deyken hayalim şuydu, evlilikten sonra borçları kapatırız ama zaten bitmeden savaş çıktı. Şimdi ki tek hayalim, çocuklarımın hayatı kurtulsun. Benim bir mesleğim yok, eşimin de, ama çocuklarım meslek sahibi olsunlar istiyorum.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

“Çok küçüktüm ama bir kadın için düşündüğüm şey evleneceğim, çocuklarım olacak. Hayalimde bunlar vardı. Buraya gelince de evlendim ve çocuklarım var. Artık bundan sonraki düşüncem hep onlar için. Şu an eşimle aramızda herhangi bir sorun yok iyiyiz ama yaşam koşullarımız çok kötü. Daha iyi

koşullarda, çocuğum ve eşimle maddi olarak daha iyi bir koşulda yaşamak isterdim.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)

“Şu andaki hayalim, eşim güzel bir iş bulsun, çalışsın, maddi açıdan sıkıntı yaşamayalım. Çocuklarım , çok rahat bir şekilde yaşayabilsin (Ağlayarak). Kendimi güvende hissedebileceğim, rahatlıkla evime girip çıkabileceğim, ailemle, çocuklarımla beraber huzurla yaşayacağım bir yer olsun isterim benim için. Benim için hayat bu kadar, başka bir şey istemiyorum, normal insanlar gibi bir hayat yaşamak istiyorum. Zaten benim hayatım, çocuklarım şu an.”(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)

“Hiç bişey düşünmeden şu anda çocuğumun yanında olmak isterdim.”(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)

“Burda bi ev alecem, Türkiye’de, İstanbul’de bir ev alecem, burda okule gitcem. Bilmiyorum ne diyosunuz siz “Memar”(mimar) olmak istiyorum.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“Ben orda immm... Avrupa, kurs, okula gittim mesela, doktor, mühendis olmak. Dış biliyor (gülümseyerek), doktor dış çok seviyor.”(Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Ailemle beraber kalıp, orada okulumu bitirip, doktor olmak istiyordum oradayken. Buraya geldim çalıştım, aileme destek verdim. Onlarla beraber burada tutunmaya çalıştım. Sonra bir kısmetim oldu evlendim. Artık bu şekilde hayatım. Artık Almanya’ya eşimle beraber gidip, orda yaşamak istiyorum.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

“Sorunsuz olan bir ülkeye gitmek isterdim, ailem ve eşimle beraber. Hiçbir sıkıntı olmadan yaşayabileceğim bir yere gitmek isterdim.”(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)

Türkiye’ye geldikten sonra da sorunlarının devam ettiğini dile getiren kadınlardan özellikle sığınma başvurusu bulunanların, statü belirleme işlemlerinin uzun yıllar almasının karamsarlık yarattığı ve ümitsizliğe kapıldıkları gözlenmektedir:

“Ben, mesela şu an, çocuk yapamam çünkü, şu an kendimi bile toparlamıyorum, ailemi toparlamıyorum. Annem babam yaşlı, 60-65 yaşta, iki daha kardeşim var, hiç bu durumda karasız, böyle devam etmek çok zor. Sen bilmiyorsun burda mı yaşıycaksın başka ulke mi gitceksin yani çok zor. Zor bi

*durumda annem babam ve bir kardeşim kaldılar. Ben eşim de ve bir kardeşim daha beraber geldik. Cumhurbaşkanı dedi ki, herkes gidebilir dedi, biz de geldik, ama artık hiçbirşeyimiz yok. Bir iş vardı, o da İran sınırı kapandığı için yani tercümanlık falan yapıyoduk, o da yok çok şu an hep borcumuz var, Antalya'da evimiz yok, hiç durumumuz kalmadı dönmek için, hiç durumumuz kalmadı. Farketmiyor böyle kalsak, Antalya'da da böyle yaşayabilirim (Sınırdaki alanı kastederek), çünkü paramız yok.”***(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)**

*“Afganistan'dayken ev almayı, araba almayı, çocuk yapmayı hayal ediyodum ama buraya geldikten sonra sadece rahat bir yaşam istiyorum. Türkiye'den çok memnunuz, hayat çok rahat burda ama daha ileri Avrupa'ya gitmek isterdim, orda daha kolay kabul edilirdim mülteci olarak, o yüzden sadece ve sadece Avrupa'ya gitmek isterdim.”***(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)**

*“Ama Türkiye'ye geldikten sonra da burda sorunlarım devam ediyor. Bu nedenle Avrupa'ya gitmek istiyorum.”***(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)**

*“Abim vatandaş olarak tanınmadı 5 sene oldu. Ama onu bekliyorum inşallah olursa bize davet de gönderecek. Ondan hariç biz kendimiz de istiyoruz oraya gidip kavuşalım.”***(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)**

Bir katılımcı, savaşın bittiği günü hayal ettiğini ve hayatına eskiden olduğu gibi devam etmek istediğini dile getirirken: *“Ailemle kavuşmak Suriye'ye dönmek ve herkesin rahat bir şekilde yaşamasını isterdim.”***(Sınırdaki Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 42)**

Diğer katılımcıların ise yaşanan zorluklara bağlı olarak geleceğe olan ümitlerini tamamen yitirdikleri, içinde bulundukları derin çıkmazı ve değişen tek şeyin, kendi bakış açıları olduğu görülmüştür:

*“Hayatımda hiçbirşey değiştirmek istemiyorum. Yani buraya gelince burayı da görünce kendim değiştim yani (gülümseyerek). Eve gitsem de aynı şey.”***(Kayıvalidesinden Şiddet Gören Kadın, Özbekistan, 35)**

*“Hayır, çünkü ben hala amacıma ulaşamadım. Yolda kadım, hedefime varamadım.”***(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

“Hayır herşey bitti, yani bizde bitmiş, bizim ülkemiz yok ki.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

5.5.5. Göç İle Birlikte Dönüşen Kadınlık Roller

Göç sonrasında değişen cinsiyet rollerinde, gelinen kültüre bağlı farklılıklar ve eğitim durumu etkili olmaktadır. Birçoğunun nitelik gerektirmeyen işlerde istihdam edilirken, vasıflı olanların bile vasıf gerektirmeyen düşük nitelikli pozisyonlarda temizlik, garsonluk gibi işlerde çalıştıkları bildirilmektedir (Biehl ve Danış, 2020). Menşe ülkesinde hiç çalışmamışken göç sonrası çalışmaya, para kazanmaya başlayanlar olduğu gibi, bazıları ise göçmenlik kimliği nedeniyle eğitimlerinin altındaki işlerde çalışmak zorunda olan, nitelikli ve meslek sahibi bireylerdir. İran’da bilgisayar mühendisi iken Türkiye’de nitelik gerektirmeyen düşük ücretli işlerde çalıştığını anlatısında dile getirmiştir:

“Biz mesela, ben mesela bilgisayar mühendisiyim ama garsonluk yaptım, kasapta çalıştım, temizlik yaptım. Zaten iş değildi bizim için, temizlik iş değil zaten, yani var ama bize uygun değil, mecbur ama bu yemek için mecbur yapmak zorundaydık. (Pazarkuleye gelme nedenini aktarıyor) Biz 6 sene Türkiye de yaşadık. Başka ülke gitmek için bekledik. Durumunuz belli değil yani bekleyin ne zaman belli değil diyordular biz iş de yoktu çok sıkıntılar yaşadık mali olarak. Ben mesela iki sene oldu evlendim. Bir kadın olarak mesela evli bir kadınsam daha güvenli yaşıyorum. Ben sevdim, evlendim, tanrı oyle istedi, tamam ama burda hiçbirşeyimiz yok.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)

“Ordayken öğrenciydim bir fakülte bitirdim, ikinci fakülteye başladım, sorumluluğum öğrenci olmaktı, ama burda ev hanımı oldum, evi temizliyorum, kirayı, faturayı nasıl ödeyeceğiz bunlar düşünüyorum. Böyle bir farklılık oldu.”(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, Afganistan, 30)

“Burda mesela ben garson gibi çalıştım. Bi kere de ne kadar maaş aldım 2500 para aldı ama çok az. Bizim için çok az. Napcam ben o paraya elbise alem, kiyafetler aleyim, okul gidiyim napiyim.”(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

Göçle birlikte bazı kadınlar için yeni fırsatlar oluşmuştur. Mesela, hiç çalışmamış kadınların göç sonrası artık çalışmaya başlayarak, ev içi sorumluluklarda yeni dengeler

kurmayı öğrenmeye başladıkları, öte yandan yoksulluk nedeniyle okula gitmesi gereken çocuk yaşta aile üyelerinin ise çalışmaya başladıkları görülmüştür (Cankurtaran ve Albayrak, 2019; Açıkalm, 2018). Kaynak ülkelerinde çalışmıyorken göçle birlikte istihdama katıldıklarını söyleyen göçmen kadınların anlatıları, bu görüşü destekler niteliktedir:

“Ordayken evimiz vardı, arabamız vardı, annem çalışmak durumunda değildi. Annem evdeydi. Biz okula gidiyorduk, babam sadece işe gidiyordu. Herkes, bütün şehirlerde bütün insanlar, kendi hayatlarını yaşıyorlardı orda. Buraya geldikten sonra geçinebilmek için benden 4 yaş küçük kardeşimle birlikte tekstilde bir yerde çalışmak zorunda kaldık. Babam Türkçe bilmediği için burada iş bulmakta zorlandı ve çalışamadı. Paramız olmadığı için 2 sene boyunca amcamın evinde kaldık. Son 1 yıldır biz kendi evimize ayrıldık. Küçük olduğum için çalışmak çok zordu benim için. Önceleri çok garipsiyordum ama daha sonra alıştım. Para kazanmak çok güzeldi ama yaşıam küçük olduğum için çok yoruluyordum. Ama şimdi çalışmadan oturamam. Şu an alıştım iş yoğunluğuna.” **(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)**

“Mesela ben İran’da çalışmıyordum babam zatan bana para veriyodu. Ama ben burda mecbur, çünkü babam çalışamıyor, yaşli için o yüzden ben mecbur çalışıyo.” **(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)**

“İran’da iken çalışmıyordum, burda çalış. O zaman ben mecbur çalıştım. Ama annem hasta kanser var. O her ay az bana para gönderiyor. Sadece kira, mesela fatura, bu kadar. Ama yemek felan okul oğlum hiç.” **(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40)**

“Hem eşimden para alıyorum, aynı zamanda ufak tefek dikiş işleri yapıyorum. Evde dikiş makinem var, ufak ufak elbiseler dikip satıyorum. Oradan da gelirim oluyor. Para kazanmaya burada başladım.” **(Sınırdaki Geri İtme Mağduru Hamile Kadın, Suriye, 24)**

“Burda iş buldum, farsça bilen bir kadın arıyorlardı, muhasebeci olarak. Türk ve İran’lı ortakları olan bir şirketti. Şansıma bu işi buldum, ev kiraladım. Ama İran’da hiç böyle bir hakkım yoktu, ev alamıyordum, çünkü tek başıma, çünkü kocam çocuğumu almak için şikayet etti.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)**

Evin erkeği çalışmak için aileden uzakta bir yere gitmişse evle birlikte çocukların sorumluluğunu da alan kadınlar genişleyen rolleri nedeniyle zorlanmaktadırlar (Baş, Molu, Tuna ve Baş, 2017:6). Geçim sıkıntısı, iş kaybı nedeniyle eşi başka bir şehirde yaşayan Suriyeli bir göçmen kadın göçle birlikte çocuklarının ve evin sorumluluğunu tek başına üstlenmek yarattığı duygusal zorlanmayı şu sözlerle aktarmıştır:

“Suriyedeiken biz hep beraber yaşıyordum, şimdi ben çocuklarımla burdayım ama eşim Hatay da ayrı kaldık bu çok zor. Her yerde iş durdu.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye,25)

5.5.6. Kadın Bir Göçmenin Yüzleşmek Zorunda Kaldığı Sorunlar

Kaypak (2017), ister gönüllü ister zorunlu nedenlerle gerçekleşmiş olsun, göçün etkilerinin ve göç edilen yerdeki etkileşim açısından, cinsiyet farklılıklarının belirleyiciliğine dikkat çekmektedir. Göç edilen mekanla olan etkileşimde, erkeklerin ve kadınların cinsiyete dayalı işbölümü çerçevesinde göçü genellikle farklı biçimde deneyimlediklerini ve kadınların toplumdaki ikincil konumlarından kaynaklı cinsiyet kimliklerinin bir filtre işlevi görerek yapısal güçleri de cinsiyetlendirdiğini belirtmektedir. Bu durumun da kadın ve erkeklerin göç deneyimlerinin farklılaşmasına yol açtığını ileri sürmektedir. Göçmenlerin yeni yerleştikleri toplumlarda ciddi sorunlarla yüzleştiğini ifade eden Şeker, Sirkeci ve Yüceşahin (2015:23), insan hakları ihlalleri yaşadıklarını, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kaldıklarını, düşük ücret ve kötü çalışma koşullarına maruz kalarak emek sömürüsü riskine daha açık olduklarına dikkat çekmiştir. Yabancı bir kültürde hoşgörüsüzlük, zorlu çalışma ve yaşam koşulları gibi durumlarla karşılaşma riski çok yüksektir. Bu nedenle, kaynak ülkede şiddet mağduru olan kadınların, daha iyi yaşam koşulları ve hayatta kalmak için çıktıkları umut yolculuğunda da şiddet eylemlerine maruz kalmaya devam ettikleri görülmüştür. Göç sonrası yabancı topraklarda hoşgörüsüzlük, savaş, baskı ve zulümden kaçmış olmanın suistimaline dayalı olarak, kadınlar için zorlu çalışma ve yaşam koşullarıyla yüzleşme riski yüksektir, her türlü şiddete karşı korunmasızdırlar. Göçmenlik ve sığınmacı kimliği kadınları hayatın her alanında sosyal dışlanmaya maruz bırakırken aynı zamanda ekonomik ve cinsel şiddete de maruz bırakmaktadır. Özellikle bekar anneler ve yalnız kadınlar, cinsel şiddete daha açık ve yüksek risk

grubundadırlar. İranlı bir sığınmacı, evli bir kadın olmanın daha güvende hissettirdiğini şu şekilde dile getirmiştir: *”Bir kadın olarak mesela evli bir kadınsam daha güvenli yaşıyorum.”* **(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35)**

Açıkalın (2018:96), kadınların göç sonrası kültürel şok yaşadığını ve sosyal dışlanma, ayrımcılık, dil ve kültürel farklılıklara bağlı yalnızlaşma yaşadıklarını belirtmiştir. Göç sonrası yalnızlığının derinleştiğine vurgu yapan aşağıdaki anlatı, bu görüşü destekler niteliktedir:

“Hiç daha kötü oldum ben. Burda yalnızım ben iş yok, hiç bir şey yok yani öyle.” **(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)**

Ayrımcılığa maruz kalmak, göçmenler için sorun teşkil eden bir diğer önemli konudur. Hekimler (2012), sosyal dışlanmışlık olgusunun hedefinde mülteci ve göçmenlerin yer aldığına işaret etmektedir. Yine Baş ve dğr. (2017) okullarda, iş yerlerinde, kamusal alanlarda, komşuluk ilişkilerinde olduğu gibi pek çok sosyal alanda kendini gösteren ayrımcı tutumlar nedeniyle göçmen kadınların sosyal dışlanmaya maruz kaldıklarına, giderek içine kapandıklarını ve yalnızlaştıklarına vurgu yapmıştır. Arabacı ve dğr. (2016:2)’ne göre göç edilen yerdeki kültüre uyum sorunları, hizmete ulaşamama, iletişim sorunları ve sosyal dışlanma gibi sorunlar, bireyleri olumsuz yönde etkileyen temel unsurlardır. Bu da sosyal açıdan uyum sürecini yavaşlatırken ruhsal açıdan da kadınlar üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Suriyeli görüşmecilerin aşağıdaki anlatıları, bu görüşü destekler niteliktedir:

“Oturdüğüm yerde bazı komşular, çalıştığım yerde bazı müşteriler, çok küfür ediyorlardı; Siz Suriyeliler pissiniz!. Siz buraya geldiniz, defolun! Özellikle kürtler, özellikle onlar bu tarz tepkiler veriyordu.” **(Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 20)**

“Etraftan sürekli bizim için Suriyeliler pis, Suriyeliler şerefsiz diye konuşurlardı. Biz sadece evimizde oturuyoruz, kimseyle münasebet kurmuyoruz ki bizi dışlamasınlar. Çünkü sürekli komşulardan siz pissiniz, siz şöylesiniz, böylesiniz diye şeyler duyuyorduk.” **(Yoksulluk Nedeniyle Evlendirilen Kadın, Suriye, 30)**

Güçlü dayanışma ağları sayesinde hayata tutunmaya çalışan bir Suriyeli kadın maddi imkansızlıklar nedeniyle okul ihtiyaçlarını karşılayamadığı için okulda sorun

yaşadığını ve bu nedenle çocuğu okuldan almak zorunda kaldığını belirterek toplumsal ön yargılar nedeniyle sosyal dışlanma sorunu yaşadığını dile getirmiştir:

“Çok zor durumumuz, çok kötü, ablamdan kardeşimden olmasaydı durumum daha da kötü olurdu. Kaldığım yer, 15 poşet kömür aldım, onu bile zor aldım, yetmedi. Çocuğum okula gitmek ister ama bişey istese karşılayamam, kendimi kötü hissederim. Önce gönderiyodum okula, öğretmen sürekli laf söylüyodu, sonra ben gittim konuştum, alamıyorum diye sonra da okuldan aldım, durumum yok. Doğruyu söylemek gerekirse orda da durumum iyi değildi, buraya geldim burası güzel ama yaşam koşulların iyi olunca güzel. Burda bizi seven de var sevmeyen de var, bazı kötü Suriyeliler yüzünden herkesin adı lekелendi.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

Geldiği ülkeye ilişkin ön yargılar nedeniyle sosyal dışlanma sorunu yaşayan bir başka göçmen kadın ise tanımadığı insanlar tarafından ölüm tehdidi aldığını, eşi tarafından şiddet gördüğünü ve tehlikeli bir göç sonrası süreci deneyimlediğini belirterek, şiddetin faillerinin erkek olduğuna dikkat çekmiştir. Ayrıca kendisi de şiddeti, savunma amacıyla bir baş etme stratejisi olarak görmüştür:

“Herşeyimi kaybettim, kötü insanlara düştüm, elinde öldürmek için de uğraştılar. Çünkü her türlü kadınlar geliyorlar ya buraya, kötü anlamda fuhuş için oyüzden dediler heh! siz Özbekistan kadınları öyle böyle, öldürecek sizi kafama silah dayadılar. Ben dedim yok öyle şey her ülkede iyisi de kötüsü de herkesi öyle gözle görme, senin de hakkın yok öyle konuşmaya, ben seni şimdi vuracam diye birşey yok. Ben tanımıyorum o insanları tabi. Ben bunun üzerine yardım istedim polisten, onlar yardımcı oldular. Mesela, ben Türkiye’de çoğ kadınlar gördüm, evlerinde misafir de oldum, sofralarında oturdum, çok kadınlar gördüm, misafir seven, kalpleri temiz erkekler tarafından şiddet gördüm. Kadınlar tarafından görmedim. Hmm şimdi hangi taraftan eşim taraftan mı söylüyeyim, yoksa onla da yaşadığım zamanımızda kavga yapmaya başlasaydık o benim artık moralim bozup dövmek için çalışsa, ben de kendimi himaye ediyorum. Birisi dövmek için şiddet böyle yapsa ben de cevap veririm. İyi insan olsun benimle iyi davransın, yine de iyi davranecem o dövdü ben de cevap verdim, o kadar. Hmm bi de sokaklarda öyle oldu, yani ilaç mesela bazı yerlerde var, burda her türlü insan mesela, kimi organ için çalışıyor, organ

satıyor, kimdir ne maksatla yani onların kafasında ne var bilmiyorum. Mesela, yemek yedim lokanta, sokaklarda, her türlü artık kendim uyku ilacımı attılar ne bileyim ondan sonra görüyorum ki kendimi kötü hissediyorum hemen kaçmak için uğraştım.”(Şiddet Mağduru Tekvandocu Kadın, Özbekistan, 38)

Sistematik olarak şiddet gördüğünü anlatan İnsan Ticareti Mağduru kadın ise uzun yıllar boyunca aile içinde fiziksel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalmıştır. Dil bilmediği için baskı ve zulme boyun eğmek zorunda kaldığını ifade eden şiddet mağduru, şiddete sessiz kalmasının nedenini, göç sonrası yabancı bir kültüre yerleşmenin ve yalnızlığın verdiği korku olarak belirtmiştir. Türkçe bilmemesinin de cesaretini kırıcı etkisi olduğunu söyleyen kadın, yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

“Hani dedim ya kocam ilk gece zorladı beni, ertesi gün geldi benden özür diledi, af diledi, ertesi sabah değişti. Hemen hemen iki ay, üç ay bana iyi davrandı, ondan sonra bozuldu. Allah düşmanıma vermesin, beni konu komşuya gidip beni kötülerdi, onu sopa manyağı yapacam, onu öldürecem, gebertecem, süründürecem, bi kaşık su vermeyecem, elini ayağını bağlayacam, bıçaklıycam, Tunca 'ya atıcam, gömücüm dedi ve yaptı da, bu saate kadar yaptı dediklerini. Kaç kere beni bıçkıyla kesmeye kaktı, kesmedi ama kesmeye kaktı, tabancayı ağızıma soktu gırtlığıma kadar, ne demek biliyo musun, kafama dayadı, kalbime dayadı, içime dayadı, afedersin bi insanın özel yerine silah dayanır mı, bıçak saplanır mı özel yerine? Bıçak sapladı, ben onları yaşadım. Başıma geldi, tetiğe dokunmasına bu kadar (eliyle göstererek) kalmıştı, bu kadarcık mesafe, inanır mısın? O zaman şikâyet etmedim kimseye, neden diye sorarsan, o zaman yeniydim bu bir, yalnız idim bu iki, dedim bunu yapsın devlet gene bana sahip çıkar ya da kadın sığınma evine, ya konuk evine bırakırdı ya da bir başka şehire yollardı ne biliyim. Gitsem bir komşuya bana jandarmayı arardı, aramaz değil ama kimseyi tanımadığım için cesaret edemedim, bi de pek Türkçe bilmediğim için korktum, bi de beni ölümle tehdit etti, baskı yaptı, korktum. Korkuttu beni, yatarken kendini kolla dedi bana, kafanı keserim senin yattığın yerde dedi. Hiç anlamazsın, kendini çöplükte bulursun, bi arabanın içinde bulursun dedi, hep ölümle tehdit etti. Bişey gösterebilir miyim size? (Vücudunda ki kesik izlerini göstererek). Tabak kırdı, bak burayı yardı,

hastanelik etti beni. Bütün vücudum bıçak izleri, darbe, sokaklarda aç süssüz....” (İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

Ataerkil toplumlardaki birincil rolleri, eve ekmek getiren bir erkeğe bağlı olarak eş ve anne olarak tanımlandığından, kadınlara düşük nitelikli işleri atfetmenin kolaylığına işaret eden Castles ve Miller (1993:61), kadınlara erkeklerden daha düşük ücretler ödendiğini, kadınların daha kolay kontrol altında tutulabildiklerini, fabrika işleri, kişisel bakım ve diğer hizmet sektörlerindeki düşük vasıflı pozisyonlar gibi en az arzu edilen mesleklerde, daha fazla temsil edilme eğiliminde olduklarını öne sürmüştür. Göçmenlerin yerleşilen ülkedeki yaşam koşullarına bakıldığında yapılan çalışmalar, ağır iş yükü ve uzun çalışma saatleri gibi ileri seviyede emek sömürüsünün olduğuna işaret etmektedir. Biehl ve Danış, (2020) ; Tuzcu ve Ilgaz (2015:58) göçmen kadınların katlanmak zorunda kaldıkları tüm bu ağır çalışma koşulları karşısında sessiz kaldıklarından sömürüye daha açık hale geldiklerini ifade ederken, başta kayıt dışı göçmenler olmak üzere düzenli ve düzensiz göçmenlerin hakları gasp edildiği zaman, illegal olma ve yabancılık durumları nedeniyle yardım arama davranışında da korkak ve çekingen davrandıklarına işaret etmektedir. Lecaj (2019:8), kadınların kendi mesleklerinden farklı düşük ücretli ve kötü çalışma koşullarında, kayıt dışı, güvencesiz işlerde çalıştıklarını ifade etmiştir. Göçmen kadınlar için yerleşilen ülkede işverenler tarafından cinsel taciz, maaşların ödenmemesi, ibadet özgürlüklerinin engellenmesi, uzun ve yorucu mesai saatleri gibi birçok risk faktörü bulunmaktadır. Ayrıca kayıt dışı çalıştıkları için denetimler nedeniyle sınır dışı edilme korkusu yaşadıklarını, bu nedenle sürekli iş değiştirmek zorunda kaldıklarını ve cinsel taciz ve şiddete karşı sessiz kaldıklarını ifade etmişlerdir:

“Tabi tabi çok. Hem iş verenler, evet yanlış bakıyorlar. Hem de ben bakimli bir kadınum, yani oyle bi kötü yani, kendimi iyi hissetmek için kendime bakıyorum. Saçlarımı, makyajımı falan biz zaten oyleyiz. O yüzden onlar bize yanlış bakıyorlar. Çok şeyler, çok çok rahatsız ettiler çok. Yani nasi diyeyim dışarda kadınlar gibi devrandılar, ilişki girmek istediler, hem de birden şey yaptılar mesela dokundular. Oyle şeyler çok var işte. Benim iki kardeşim daha var mesela, onlar da kız, onlar da aynı şekilde oldu. Hatta biz sonunda çıkmak istedik, paramızı vermediler. Kaç ayda bile çalıştık, ama paramızı vermediler. Çünkü biz onlara istediği gibi davrenmedik. Mecbur işten çıkardı, hep iş

değiştirdik. Zaten iş değildi bizim için, temizlik iş değil zaten, yani var ama bize uygun değil, mecbur ama bu yemek için, mecbur yapmak zorundaydık. Hem de annem babam da var, onlar da yaşlı...”(**Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 35**)

“Bana ben bir ay iki ay çalışıyorum, sonra patron diyor ki maaş yok, para yok. Ben diyorum aaa neden boyle, ben iki ay çalıştı. Diyor ki aaa git git git, şikayet git, mahkeme. Ben korkuyo, çünkü çalışma izin yok. Orda da (İran) aynı bezen para vermiyorlar, ama bu kadar değil, o kadar kanun var şikayet ama Türkiye’de daha kötü, para vermiyorlar çünkü, biliyorlar mülteci, yabancı. Mesela, çok rahatsız eden oldu çokk ayıp. Valla yemin ederim, yemin ederim ben çok çalıştı, çokk çokk. Antalya hep bana tanıyor. Ben hep başka çalıştı çalıştı. Immmm belki 2 patron 4 patron, iyi güzel insan, iyi ama hep patron diyor ben seks istiyorum, ben bunu istiyorum, bunu istiyorum...Ben diyorum ki ben seks istiyorum, seks yapıyorum, para neden ben geldim 12 saat 14 saat burda çalışıyorum. Mesela ben sabah saat 10 gidiyorum iş, saat 00.00 çıkıyorum, ben diyorum, ben oyle istiyorum neden geldim, 12 saat 14 saat çalışıyorum, lütfen bana soyleme, ben oğlum büyük. Ben bazen yalan diyorum, benim koca var, ben evli, diyor poroblem yok, ben seni istiyorum. Diyor gel gel gel! Ben diyorum hayır! Diyor çık para verme, çık git şikayet, çünkü biliyor olmaz (Acı ifadesi). Bu bana pufffff ahhhhh!!!!”(**Sınırdaki Geri İtme Mağduru Kadın, İran, 40**)

“Evet, ilk günler masaj yapmam için beni çağırdılar, iş için. Ama oraya gittiğimde erkekler kadınlara çok kötü bakıyorlardı. Başka türlü istekleri vardı. Mesela benden kötü şeyler istiyorlardı, ilişki falan. Ama ben mecbur çocuğuma bakmak için Allah bana iyi bir iş bulmama yardım etmiyordu. Mecburen o işi yapmak zorundaydım. Kaçtım bu durumdan, ama bazı kadınlar vardı, yemek parası için mecbur yapıyorlardı o işi.”(**Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40**)

“Bir kişi vardı, orda çalıştım, benim patron paramı vermedi 2000. Oyle dedi ki senin para vermem, sebep ney dedim. Dedi ki sevmem, paramı vermem. Oyle... Bir ay çalıştım, ama paramı vermedi. Mesela ben kilaba (klub) gittim çalıştım, 2 ay çalıştım, 3 ay çalıştım ama her zaman polis geldi, ben çıktım

ordan. Cafede çalıştım yine oyle oldu. Bizim akrabam da vardı bitane, o da çalıştı. “(Sınırdaki Genç Kadın, İran, 18)

“İlki geldim, ilk geldim imm... Çünkü biz Türkçe burda öğrendik, o zaman yani herkes bizi rahatsız etti. Türkçe bilmeden önce de çok kötülük yaptılar. Her yerde çalıştık, bizi rahatsız etti. Bir yerde çalıştık, yani çalıştım ben paramı vermedi, Türkler paramızı vermiyorlar, çünkü burda yabancıyız. Immm... Yani her şekil yaşıyoruz burda, yabancıyız zaten. Evet mesela bir yerde çalıştık işveren yani patron bize bakıyorlar, yani tecavüz falan ediyorlar boyle. Polise gittim, ama korktum, çok daa bişey söylemedim, sadece onu dedim hiçbir şekil yani hiç birşey yapmadılar.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

“Evet işte, immm sadece şey iş sahibi çok bağırdı bana. Mesela ben kiliseye gitmek istiyorum bazan günleri, Pazar günleri, izin istedim ama bana bağırdı dedi ki, yok bizde boyle şeyler, yok kilise, yasak, sen kalmak zorundasın burda çalışıp. Haftada 6 gün çalışıyodum, ama bazı yerler hiç izin vermiyodular. Mesala, bana Pazar günü izin vermiyodular, çünkü biliyordular ben kilise gidiyorum. Diyordu sen cuma izinli. Biz mülteciyiz ya, burda bişey yapmıyorlar. Hatta diyorlar ki sen çalışma izni yok, niye çalışıyorsun. Ankara’da bi kaç kere bi kafede çalışıyodum, iş yoktu, zaten bomba falan oldu ya o zamanda, bir yerde çalışıyodum, onun arkasında kötü biyer vardı, pis bayanları getiriyolardı. Bi kere çantamı çaldılar orda, ondan sonra bi tane bıçak getirdi, tehdit etti, ben yapmadım eğer kimseye bunu söylersen ben bıçakla öldürcem seni, bi de o pis yere götürmeye çalıştı, sonra eve gittim ağlayarak, ben artık çalışmıycam dedim, çok korktum. Oraya bi da gitmedim ama paramı da vermediler. Biz bu yüzden burularda acı çekiyoruz, bu rezillik çekiyoruz, (Pazarkule’deki bekleyişi kastederek) bir şekilde burdan çıksak yani.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

Göç edilen ülkede yerleşim yeri olarak aynı kültürden göçmenlerin bulunduğu bölgeler tercih edildiğinden kültürel yargılar nedeniyle cinsel şiddet ve tacize maruz kaldıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Evet. Imm... Türkiye İstanbul’da Afganlar yaptı. Tecavüz yapmak ama olmadı. Ben izin vermedi. Polis gitmem immm.. Çünkü yardımı yok. Polise gitti,

dedeki sikinti yok, no poroblem, çünkü ben kimlik yok, o zaman çok poroblem. Biraz rahatsız etti, biraz zarar verdi. Polis gitti mi, o der ki no poroblem, sikinti yok, çünkü sen kimlik yok, felan felan...” (Sınırdaki Genç Kadın, Afganistan, 20)

“Bizim kendi Afganlarımızın da burda çok iyi bakışları yok bize. Nasıl söyliyim. Çapkınlar Türkler’de de ben gördüm, çapkın onlar da, bakıyorlar, sapık gibi. Kadınıym diye çok bakıyorlar, ama şimdi hamileyim kimse bakmıyor.” (Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)

5.5.7. Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri

Çözüm önerilerine ilişkin sorularda, sorunlarla baş etme stratejilerinde farklılıklar göze çapmıştır. Ancak genel olarak anlatılarda, eğitimde fırsat eşitliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, sağlık ve hukuk hizmetlerine erişim sağlanmasına yönelik politikaların geliştirilmesini içeren dilek ve önerilerin yansımaları görülmektedir. Yaşadığı sorunları eğitimi tamamlamamasıyla bağdaştıran görüşmeci, çözüm önerisini çocukları üzerinden tasavvur ettiği gelecek üzerinden tasvir etmiştir:

“Sadece beni tek niyetim kızımı da oğlumu da okutucam, güzel bir meslek yapıcım, sonra ben rahat oturucam. Bi mesleğim olsa belki bunlar olmazdı. Kendi işimi kurmak, yetecek kadar para kazanmak.” (Eşi Tarafından Aldatılan Kadın, Özbekistan, 33)

Sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşayan görüşmeci, çözümü imkanların daha gelişmiş olduğu Avrupa ülkeleri olarak düşünmüştür:

“Oğlumu ameliyat ettirirdim, kızımın gözlerini tedavi ettirirdim, yurtdışına giderdim.” (Savaş Mağduru Kadın, Suriye, 25)

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin, kadın haklarının var olduğu bir ülke hayal eden görüşmeciler, seslerini duyurmanın çözüm olacağını düşünseler de en nihai çözümün Avrupa’ya gitmek etrafında şekillendiği görülmüştür:

“Başka bir ülkeye giderdim. Standart yaşayabileceğim, haklarımın olduğu bir yere. Kadın haklarının olduğu bir yerde yaşamak isterdim. Çünkü ben sadece bunu istiyorum. Eğer standart bir ülkede olabilsem ben çalışan bir kadınıym, çalışıyorum, üniversite okudum, kendimi toparlayabilirim, çocuğuma bakabilirim.” (Sınırdaki Eşinden Kaçan Kadın, İran, 40)

“(Ağlayarak) Benim için herşey bitti onun için ben burdayım. Satandart yaşam bir ülkede yaşamak, Avrupa gitmek. Sadece şey istiyorum, siz ya da başka kimse bizim sesimizi anlattıklarımızı herkese paylaşsın, burdayız yani duysunlar, yani durumumuz nasıldır burda neler istiyoruz.”(Sınırdaki Eşinden Kaçan Şiddet Mağduru Kadın, İran, 30)

“(Ağlayarak) Ailemi burdan götürürdüm başka bişey yok.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 25)

“Bana göre Türkiye’de kadınlar için yaşam gayet iyi ama daha fazla koruma olursa daha iyi olur. Avrupa’daki gibi mesela.”(Sınırdaki Sığınmacı Kadın, İran, 26)

Hukuki hak ve yükümlülüklerini bilmemelerinden dolayı, şiddete boyun eğdiklerini, dil engeli gibi sorunları aşamadıklarından Türkiye’de göçmenlik sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir:

“Tabiki her insanın yaptığı gibi onu şikayet ederdim, onu içeri attırırdım, ne bileyim naffkayı, tazminatımı hep alırdım, kurtulurdum, ama arkamda bi insanım olmadığı için, bana güç kuvvet vermediği için, sahip çıkmadığı için kimsesiz kaldım, tek dal kaldı, ne bileyim bundan dolayı. Dediler tehdit, hakaret, ölümle tehdit ettiği için jandarmaya söylesen onu içeri alırlardı, zaten ben korku baskıdan sesimi çıkartmadım.”(İnsan Ticareti Mağduru Kadın, Azerbaycan, 25)

“İlk önce ben tercüman bulup, Turk kanunularını daha iyice öğrenip, sonra burda yaşamak istiyorum. Mesela yabancı için ne lazım, ne yasak, ne doğru yanı onu ben öğrenmek. Keşke evlenmesem, kismetim oyle olmasaydı başkasıyla olsaydı. Ne diyeyim, yanı kendi sorunlarım da ailem benim için üzülsün. Ben için de gidip polis gidilip, şikayet edilip, ben için her kimse uğraşmasın. Yanı ölmeseken, her zaman umit yapabilir. Har durumda umit olabiliymiş insanda.”(Eşinden Kaçan Kadın, Özbekistan, 39)

Yaşadıkları sorunlara çözüm olarak tamamıyla yaşamlarını değiştirmeyi hayal edenler de olmuştur. Anlatıların görünen yüzü her ne kadar hayatlarını doğdukları andan itibaren değiştirme, geçmişi değiştirme arzusu olsa da değiştirmek istenilenin aslında cinsiyet temelli uygulama ve tutumlar olduğu göze çarpmaktadır. Etnik kökeni ve

cinsiyet kimliğine bağlı olarak sorun yaşayan görüşmeci, baskılardan kurtulmanın çözümünün bulunduğu toplumla ortak soybağı koşuluna bağlı olduğunu ifade etmiştir:

*“İlk önce evlatlık olmamı değiştirirdim. Çünkü bunla ilgili baya bi sorun yaşadım ben. Bununla ilgili çok sorun yaşadım. Azerbaycan’da ama burda değil. Çünkü bakınca Azeriyim dediğimde kimse inanmıyor diyolar ki Özbeklere benziyosun.”***(Cinsel Şiddet Mağduru Kadın, Azerbaycan, 33)**

Bir başka görüşmeci toplumsal cinsiyet temelli muameleler nedeniyle çözümü başka bir ülkede doğmuş olmak gibi görse de temelde eşitlikçi bir dünya’yı çözüm olarak dile getirmiştir:

*“Nerden başlayabilirim ki? Azerbaycan’da doğmak istemezdim. Bu yaşadıklarımın dolayısı.”***(Tecavüzcüsüyle Evlendirilen Kadın, Azerbaycan, 26)**

*“Zulümü, bütün kadınların sırtından kaldırırdım.”***(Sınırdaki 9 aylık Hamile Kadın, Afganistan, 23)**

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma; çeşitli (sosyal, ekonomik, politik vb.) nedenlerle hem gönüllü olarak göç eden kadınları hem de zorunlu olarak yerlerinden edilmiş kadınların, göç deneyimlerini, kaynak ülkeden hedef/transit ülkeye varıncaya kadar geçen süreçteki hikâyelerini, yaşadıkları sorunları, kadınlara özgü göç etme nedenlerini, göç süreci boyunca karşı karşıya kaldıkları risk unsurlarını ve bunlarla baş etme stratejilerini keşfetme amacıyla yapılmıştır. Kadın ve göç ilişkisini feminist kuramın ışığında ele alan bu çalışma, kadınların kendi bakış açılarından göç deneyimlerinin ortaya konulmasının gerekliliği inancını taşımaktadır.

Kadınların göç sürecindeki olumlu ve olumsuz etkilenme dinamiklerini anlamak adına göç öncesi, göç sırasında ve sonrasında toplumsal cinsiyete bağlı yaşadıkları sorunlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddetin temel sebepleri ve risk unsurları, ayrımcılık, istismar ve olumsuz çalışma koşulları gibi bir dizi sorunsal nedenleri ve sonuçları bakımından göçmen kadınların anlatıları üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu noktadan hareketle araştırmanın temel iddiası kadınların göç sürecinde erkeklerden daha olumsuz etkilendikleridir. Bu nedenle çalışmada göç sürecinde bağımlı ve pasif konumdan karar alma sürecine dâhil olarak göç akımında dönüşüm yaratan kadınların göç deneyimlerinin görünür kılınması amacıyla kadın göçünün göz ardı edilen yanlarına odaklanılmaya çalışılmıştır.

Farklı coğrafyalardan gönüllü ve zorunlu olarak göç eden kadınların çeşitli kültürel kodlarının cinsiyet kavramının algılanmasında genel geçer bir farklılık yaratmadığı, tüm kadınların ifadelerinde kadın olarak yaşamanın zorluğuna vurgu yapıldığı göze çarpmıştır. Göç kavramı kimileri için umut yolculuğuna, kimileri için zorunlu çıkılan bir yolculuğa karşılık gelse de varış ülkesi olan Türkiye'nin kültürel benzerliklerinin göçmenlerce göç sürecini kolaylaştırdığı ancak geride kalanların yarattığı üzüntü ve özlem duygusunun sürecin zorlayan yanı olduğu görülmüştür. Ayrıca göç eden kadınların göçten önce kaynak ülkelerinde de şiddet olgusunun mağduru oldukları görülmüştür. Mağdur kadınlar şiddetin birden çok biçimde gerçekleştiğini ve aile içinde, işyerinde ya da devlet kurumları gibi çok çeşitli ve farklı bağlamlarda ortaya çıkabildiğini ifade etmişlerdir. Söz konusu şiddetin faili bazen uzak çevreden silahlı örgütler, devlet yetkilileri iken bazen de yakın çevreden aile üyeleri,

eşler, yakın partnerler olabildiği görülmüştür. Hayatlarının herhangi bir döneminde şiddete maruz kalan göçmen kadınların anlatılarından şiddetin türü, faili ve aktörleri değişse de göçmenlik olgusundan önce şiddet olgusuyla yüz yüze kaldıkları anlaşılmaktadır. Kadınları göç etmeye iten nedenlerin başında fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik şiddet, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık, baskı ve zulüm gibi kadın olmaktan kaynaklanan uygulamalar olduğu görülmüştür. Politik nedenlerle ve sosyal nedenlerle gelmiş olsalar da kadınların her iki durumda da şiddete maruz kaldıkları ve ülkelerinden ayrılma nedenlerinde öne çıkan faktörün şiddet olduğu görülmüştür.

Bağımlı göç kuramına hapsedilen kadının göç sürecindeki yerinin ve etkiliğinin de değişime uğradığı görülmektedir. Kadınların göç sürecine bağımsız iradeleriyle karar verdikleri, eşleri ve çocuklarıyla gelenlerin yanı sıra çoğunlukla tek başlarına yola çıktıkları (evli ya da boşanmışlarsa çocuklarıyla birlikte) görülmektedir. Görünürdeki geliş nedenleri iş bulmak ekonomik kaygılar olsa da hepsinin temel geliş nedenin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddet ve zulüm deneyimi olduğu görülmektedir.

Cinsiyet kimliği göç yolculuğunda bilhassa yasadışı olarak uzun ve tehlikeli yollardan gelmek zorunda kalan kadınlar için zorlayıcı bir unsur olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete maruz kalmak, insanların ne pahasına olursa olsun her şeyi riske attığı, savaşın parçaladığı ülkelere veya insan hakları ihlallerinden kaçmak ve güvenli bir yere ulaşmak için kimi zaman tehlikeli topraklardan geçmek, kadınların göç deneyimlerini zorlaştırmıştır.

Kaynak ülkesinde şiddet mağduru olan kadınların daha iyi yaşam koşulları ve hayatta kalmak için çıktıkları umut yolculuğunda da şiddet eylemlerine maruz kalmaya devam ettikleri görülmüştür. Gelineen ülkede göçmenlik ve sığınmacı kimliği ile kadınlar sosyal hayatta ve iş yaşamında sosyal dışlanmaya uğrarken aynı zamanda ekonomik ve cinsel şiddete de maruz kaldıkları görülmüştür. İşverenler tarafından cinsel taciz, maaşların ödenmemesi, ibadet özgürlüklerinin engellenmesi, uzun ve yorucu mesai saatleri gibi birçok risk faktörüne açık hale gelen göçmen kadınlar kayıt dışı çalıştıkları için denetimler nedeniyle sınırdışı edilme korkusu yaşadıklarını bu nedenle sürekli iş değiştirmek zorunda kaldıklarını ve cinsel taciz ve şiddete karşı sessiz kaldıklarını anlatılarında yer vermişlerdir. Şiddet deneyimleri ve yaşadıkları

diğer travmalar kadınların hem göç kararında hem de göç sürecinin her aşamasında bir risk faktörü oluşturmıştır.

Farklı göçmenlik deneyimlerine bağlı olarak göçün bireyler üzerindeki etkilerinin de farklılaşabildiği görülmüştür. Genel olarak, olumlu göç deneyimi yaşayan kadınların göç sonrası uyumu, farkındalıklarının ve beklentilerinin arttığı görüldüğünde, İnsan Ticareti Mağduru ve Şiddet Mağduru kadınların diğer katılımcılara göre daha fazla zorluk yaşadığı buna bağlı uyum ve beklentilerinin farklılaştığı görülmüştür. Göçle birlikte değişimlere uyum, göç sonrası sahip olunan olanak ve konum, göçü deneyimlemede kadınlar açısından farklılık yaratmıştır. Buna bağlı olarak kadınların göç sonrası gelecek beklentileri, farkındalıkları, bakış açıları değişiklik göstermiştir. Göç sonrası rol ve sorumluluklarda artış olduğu gözlenmiştir. Mesela, hiç çalışmamış kadınların göç sonrası süreçte çalışmaya başladıkları, ev hanımı olanların, okul çağındaki kız çocuklarının, para kazanmak zorunda kaldıkları için istihdama katıldıkları göze çarpmıştır. Meslek sahibi eğitimli kişilerin ise göçle birlikte nitelik gerektirmeyen düşük ücretli işlerde, çalışmak zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye, kadınlar için özgür, ekonomik olarak bağımsız, hak sahibi, aile içinde söz sahibi bir konumu olan bir ülke olarak değerlendirilmişse de kadınlar için özgürlük alanlarının sınırlı olduğu, Avrupa ülkelerine kıyasla korumanın az olduğu bir ülke olması yönünde eleştiriler yapılmıştır. Bu nedenle, Türkiye'ye geldikten sonra da sorunlarının devam ettiğini dile getiren kadınlar, özellikle sığınma başvurusunda bulunanların statü belirleme işlemlerinin uzun yıllar almasının karamsarlık yarattığı ve ümitsizliğe kapıldıklarını, birçoğunun gelecek beklentilerinin çocuklarının eğitim hayatlarına duyulan endişe ve meslek sahibi olmaları, yoksulluktan kurtulup refah içinde standart bir hayat yaşamak ümidiyle Avrupa'ya geçerek yeni bir yaşam kurma etrafında şekillendiği görülmektedir. Her ne kadar göçmenlere yönelik barınma, sağlık, gıda ve eğitim gibi birçok konuda ücretsiz hizmet ve cömert yardımlar yapılsa da yapılan yardımların yetersiz kaldığını, göç sonrasında hak ve hizmetlere erişimlerinin kısıtlandığını, sağlık imkanlarına erişimde zorlandıklarını, çeşitli problemler yaşadıklarını ancak göçmenlik kimliği nedeniyle şikayet mekanizmasını kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak da sağlık, eğitim, istihdama ulaşmada yaşanan sorunlar ve Türkiye'de buna ilişkin çözüm üretecek sosyal destek

mekanizmalarının yetersizliği nedeniyle geleceğe dair hayallerinin Avrupa'ya gitmek yönünde olduğu görölmüştür.

Göröldüğu gibi göçmen kadınlar hayatlarının en az bir döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete maruz kalmakta ve bu nedenle yüksek risk grubunda yer almaktadırlar. Bu nedenle, kadınlar göç sürecinde erkeklerden daha olumsuz etkilenmektedirler. Göç, kadınlar için cinsiyet temelli her tür baskı, şiddet ve zulümden kaçınmak için bir baş etme stratejisi haline dönüşmüştür. Ancak cinsiyet kimliğinin göçmenlik kimliğine eklemelenmesiyle kadın göç sürecinin her aşamasında, gelenin ölkede dahi daha hassas ve kırılgan hale dönüşmüştür. Feminist kuramın katkılarıyla kadınlar göç sürecinde giderek artan bir ilgi görse de göçteki farklı kadınlık durumlarının ve deneyimlerinin anlaşılması önemlidir. Böylece sözü edilen sorunlara ilişkin doğru çözüm önerileri, politika ve stratejiler geliştirilebilir.

Göçmen kadınlar Türkiye'ye girdikleri andan itibaren pek çok yardıma ve hizmete gereksinim duymaktadırlar. Göçmen kadınların göç sürecinde yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm önerileri:

- Göç rotasında transit ölkeler olmaktan hedef ölkeler olma yoluna giden ölkemizde, göçle ilişkin uyum politikalarının hızla üretilmesi ve söz konusu politikalara işlerlik kazandırılması,
- Yetkili otoritelerce göçmenlere yönelik eğitim, sağlık, hukuk gibi hizmetlere erişimin önündeki engeller tespit edilmesi,
- Ücretsiz dil ve meslek edindirme kursları yaygınlaştırılması,
- İstihdamda kayıt dışılığın önlenmesine yönelik çalışmalar yapılarak, göçmen kadınların iş piyasasında istismarına karşı koruma tedbirlerinin arttırılması,
- Travmatik etkiler yaratan zorlu göç deneyiminin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmek amacıyla psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması olarak sıralanabilir.

Ancak yukarıda yer alan, göçmen kadınların sorunlarına yönelik çözüm önerilerine ek olarak, belirtmek gerekir ki, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ölkemizde hala varlığını sürdüren bir sorun olduğundan, katılımcı göçmen kadınların da ifade ettiği gibi, Türkiye'de yaşayan tüm kadınlar için tam koruma, kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve tüm yaşamsal alandaki fırsat eşitliğine yönelik politikaların üretilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Kadınlar için özgür bir yaşam ancak toplumsal cinsiyet eşitliğini

destekleyen politikalarla mümkün olacağı görüşünden hareketle, kapsamlı, çok yönlü ve şiddeti caydırıcı yasal düzenlemelere gereksinim duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Açıkalın, M. (2018). *Uluslararası Göçün Toplumsal Cinsiyet Boyutu: Karaman Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akçıl Uzuner, B. ve Gedik, E. (2020). Çalışan Bekar Kadınların Şiddet Algısı: Yozgat Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 63, 228-245.

Akıncı, B. , Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.

Akkaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.

Arabacı, Z. , Hasgöl, E. ve Serpen, A. S. (2016). Türkiyede Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 0(36), 129-144.

Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi* (4), 133 - 204.

Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.

Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56.

Baş, M. , Molu, B. , Tuna, H. İ. ve Baş, İ. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın Ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1680-1693.

Başar, F. ve Demirci, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 2(1), 41-52.

Başkale, H. ve Sözer, A. (2015). Eşinden/Partnerinden Şiddet Gören Kadınların Şiddet Algısı ve Mağduriyet Nedenleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(6), 468-474.

Başterzi, A. (2017). Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Kadınların Ruh Sağlığı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 379-387.

Bayraklı, E. ve Hafez, F. (2018). European Islamophobia Report. (s. 3-844). İstanbul: SETA.

Berg, B. ve Lune , H. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Eğitim Yayınevi.

Biehl, K. ve Danış, D. (2020). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları*. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).

Birleşmiş Milletler. (1993). Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri.<https://www.ombudsman.gov.tr/>, (22.11.2020)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (2003). Mültecilere, Geri Dönüş Yapan ve Ülkesinde Yerinde Edilmiş Kişilere Yönelik Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Önleme ve Müdahale Kılavuz İlkeleri. (s. 1-149).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. *Tüm Mültecilerin Yaşadığı Koruma Sorunları Kadınlar Tarafından Da Paylaşılır*. <https://www.unhcr.org/tr/tum-multecilerin-yasadigi-koruma-sorunlari-kadinlar-tarafindan-da-paylasilir>, (02.05.2020).

Buz, S. (2006). *Kadın ve Göç İlişkisi Sığınan ve Sığınmacı Kadınlar Örneği*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilimdalı Doktora Programı.

Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-48.

Cankurtaran, Ö. ve Albayrak, H. (2019). *Suriye'den Türkiye'ye Kadın Olmak*. Merdiven Yayın.

Castles, S. ve Miller, M. (1993). *The Age Of Migration*. Palgrave Macmillan.

Cenkci, Z. ve Nazik, E. (2018). Sığınmacı ve Mülteci Kadınların Yaşadığı Sorunlar ve Sunulan Sağlık Hizmetleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 293-299.

Corbett ve John. (2003). Ernest George Ravenstein, The Laws of Migration, 1885. CSISS Classics.

Creswell, J. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Çev. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.

Çağlayan ve Savaş. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 68-91.

Çaman, Ö. K. ve Özvarış, Ş. B. (2010). Uluslararası Göç ve Kadın Sağlığı. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 20(4), 3-13.

Çubukçu, S. U. (2013). Küreselleşme, Göç ve Kadın Üzerine. *Kadın Araştırmaları Dergisi*(12), 227-233.

Dahlberg, L. L. ve Krug, E. G. (2006). Violence a global public health problem. (11), 277-292.

Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*. Ankara: Eflatun Basım Dağıtım Yayıncılık.

Erin, R. (2019). Tüm Yönleriyle, Yanlış, Geleneksel, Yıpratıcı, Tıp Dışı Bir Uygulama Olan Kadın Sünneti. *Scientific Developments* (s. 135-145). Ankara: Gece Akademi.

Freedman, J. ve Jamal, B. (2008). Violence Against Migrant And Refugee Women In The Euromed Region. Case Studies: France, Egypt ve Marocco. *Copenhagen: Euro-Mediterranean Human Rights Network*.

Grieco, E. ve Boyd, M. (2003). Women and migration: Incorporating Gender Into International Migration Theory. *Migration Information Source*, 1(35), 28.

Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-84.

Gürkan, Ö. ve Coşar, F. (2009). Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(3).

Hekimler, O. (2012). Yoksulluk Mu Yoksunluk Mu? Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 2-28.

International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies, Ceneva. (2018). Alone and Unsafe Children Migration and Seksual and Gender-Based Violence., (s. 5-26).

International Organization For Migration. Gender and Migration.
<https://www.iom.int/gender-and-migration>, (17.11.2020).

Internationalis Caritas. (2012). *The Female Face of Migration. Background Paper*.
<http://www.caritas.org/includes/pdf/backgroundmigration.pdf> , (17.11.2020).

International Organization For Migration, *Key Migration Term*.
<https://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>, (13.11.2020).

İnci, R. (2019). Çalışan Kadınlarda Şiddet Algısı ve Bu Algıda Ekonomik Şiddetin Yeri. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(3), 189-206.

Kaypak, Ş. (2017). Göçün Kadınlaşması: Göç Olgusuna Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Bakmak. *Uluslararası Kaysem 11, Bildiri Kitabı*, (s. 1596-1614). Düzenleyen Fırat Üniversitesi. Elazığ. 28-30 Eylül 2017.

Keygnaert, I., Vettenburg, N. ve Temmerman, M. (2012). Hidden Violence is Silent Rape: Seksual And Gender-Based Violence in Refugees, Asylum Seekers And Undocumented Migrants in Belgium And The Netherlands. *Culture, health ve seksuality*, 14(5), 505-520.

Kocadaş, B. ve Kılıç, M. (2012). Düşük Sosyo-Ekonomik Yapıdaki Kadın ve Çocuğun Şiddet Algısı. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu*, (s. 349-359). Ankara

Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., Sales ve Rosemary. (2000). *Gender And International Migration in Europe: Employment, Welfare, And Politics*. Psychology Press.

Köksal, T. D. (2020). Avrupa Birliği Sınırlarının Korunması Yolu Olarak "Geri İtmeler" Ve Pandemi Sonrası İçin Değerlendirme. *Avrupa Politikaları Euro Politikaları Yayınları*, 4(2), 125-140.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

Lecaj, F. (2019). Küreselleşme Göç ve Kadın. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 3(1), 49-58.

Neuman , W. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Çev. Sedef Özge. Yayınodası Toplumbilim Dizisi.

Özbek, Ç. ve Köşk, U. C. (2018). Yeniden Üretim Döngüsü İçinde Kadın Göçmenler. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, (1), 39-58.

Özüdoğru, B. (2018). Yalnız Yaşayan Suriyeli Kadınlar: Adana Örneği. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 1134-1162.

Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

Rafferty, Y. (2013). International dimensions of discrimination and violence against girls: A Human Rights Perspective. *Journal of International Women's Studies*, 14(1), 1-23.

Rutherford, A. , Zwi, A. B. , Grove, N. J. ve Butchart, A. (2007). Violence: A Glossary. *Journal of Epidemiology ve Community Health*, 61(8), 676-680.

Şeker, B. D. , Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. M. (2015). *Göç Ve Uyum*. Transnational Press London.

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(Beşeri Bilimler Sayısı, 1).

Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri:Kavramsal Bakış. *Yonetim ve Ekonomi*, 25(1), 269-289.

T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi.

<https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/ksgm/uploads/pages/dagitimda-olan-yayinlar/turkiye-de-kadina-yonelik-aile-ici-siddet-arastirmasi-ana-rapor>, (23.11.2020).

Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015). Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *Psikiyatride Guncel Yaklasimlar*, 7(1), 56-67.

Uluslararası Göç Örgütü. (2004). Göç Terimleri Sözlüğü. Perruchoud, ve J. Redpath-Cross(Edit.), *Uluslararası Göç Hukuku*.

Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009). Göçün Kadınlaşması Ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri. *Fe Dergi*, 1(2), 13-28.

United Nations High Commisioner For Refugees. *Seksual and Gender-Based Violence*. <https://help.unhcr.org/turkey/social-economic-and-civil-matters/seksual-and-gender-based-violence/>, (01.30.2020).

United Nations High Commisioner For Refugees. *Refugee Women And Children Face Heightened Risk Of Seksual Violence Amid Tensions And Overcrowding At Reception Facilities On Greek Islands*.

<https://www.unhcr.org/news/briefing/2018/2/5a7d67c4b/refugee-women-children-face-heightened-risk-seksual-violence-amid-tensions.html>, (09.02.2020).

United Nations International Children's Emergency Fund. *Girls' Education*. <https://www.unicef.org/education/girls-education>, (24.11.2020).

United Nations International Children's Emergency Fund. *Harmful Practices*. <https://www.unicef.org/protection/harmful-practices>. (23.11.2020).

United Nations. *Why We Must Eliminate Violence Against Women*.
<https://www.un.org/en/observances/ending-violence-against-women-day>,
(21.11.2020).

World Health Organizations. (2002). *World Report on Violence and Health, Seksual Violence*.
https://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/seksual_violence/en/,
(22.11.2020).

World Health Organizations. *Violence - A Global Public Health Problem*.
<https://www.who.int/reproductivehealth/topics/violence>, (23.11.2020).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). T.C. Resmi Gazete. 28615.
(11.04.2013).

Yakushko, O. , Morgan, M. L. ve Consoli. (2014). Gendered stories of adaptation and resistance: A feminist multiple case study of immigrant women. *Int J Adv Counselling*, 36(1), 70-83.

Yetim, D. , ve Şahin, E. M. (2008). Kadına yönelik şiddete yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi*, 2(2), 48-53.

Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın: "Göçün Feminizasyonu" ve Kadın Göçmenlerin Durumu. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383-400.

Zapata, R. B., Yalaz, E., (2019). *Avrupa Göç Araştırmalarında Nitel Araştırmalar*. Çev. Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan, Zuhale Karagöz. İstanbul: Yıkılmazlar Basın Yayın.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul İzni

**T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ**

20 Kasım 2020

Sayı : 87347630/42104268/ **5258**
Konu : Etik Kurul İzni Hak.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi :26.10.2020 tarihli ve 57485104-300.99-E.99979 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 05.11.2020 tarihli toplantısında alınan 25 ve 26 sayılı kararlar ile Enstitünüz öğrencileri Sedat ATAĞ'ın yürütücüsü olduğu "Kahvehane Müdavimi Erkeklerin Erkeklik Deneyimleri ve Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddete Bakış Açıları Üzerine Niteliksel Bir Araştırma" ve Duriye Sonnur YILDIZTUGAY'ın yürütücüsü olduğu "Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet: Göçme Kadınların Deneyimleri" adlı yüksek lisans tezleri kapsamında uygulayacakları anketlerin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Nükhet HOTAR
Rektör

Ek 2. Araştırma İzni

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı

Sayı : E-62103649-770-8860
Konu : Duriye Sonnur ÇETİNKAYA

20/02/2020

EDİRNE VALİLİĞİNE
(İl Göç İdaresi Müdürlüğü)

İlgi : 06.02.2020 tarihli ve 76815314-770/1570 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazı ile Edirne İl Göç İdaresi Müdürlüğünde 1499 sicil numarası ile görev yapmakta olan İl Göç Uzman Yardımcısı Duriye Sonnur ÇETİNKAYA tarafından "**Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet : Göçmen Kadınların Demneyimi**" konulu tez çalışması kapsamında araştırma yapmak istediği ifade edilerek Genel Müdürlüğünüzün onayı talep edilmektedir.

Söz konusu çalışma, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 94 üncü maddesi ile 2014/6883 karar sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği 51 inci maddesinde belirtilen gizlilik ilkelerine gerekli hassasiyetin gösterilmesi; çalışmaya konu kişilerden ve/veya aile üyelerinden yapılacak araştırmanın hiçbir aşamasında ad, soyad, telefon, e-posta adresi, ikametgâh adresi ile uyruk, din, mezhep, etnik gruba mensubiyet gibi hassas bilgilerin istenmemesi, çalışmalar esnasında ses/video kaydı alınmaması ve konunun hassasiyeti göz önünde bulundurularak kişilerin rızasının alınması kaydı ile çalışma olumlu değerlendirilmiş olup Edirne İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından uygun görülmesi halinde çalışmanın yapılabileceği hususunda ;

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Mehmet Sinan YILDIZ
Bakan a.
Genel Müdür Yardımcısı

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin salını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girilerek (18D0J0-nk1150-W1zFP8-h2/AVK-cdNSJK+E) kodunu yazınız.

Ek 3. Görüşme Formu

KATILIMCI GÖRÜŞME FORMU

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek () Diğer ()
2. Yaşınız:
3. Doğdunuz Ülke:
4. Uyuşunuz:
5. Eğitim Durumunuz:
6. Medeni Haliniz Nedir: ()Evli ()Bekar ()Boşanmış
7. Çocuk sayısı:
8. Meslek:
9. Hangi Dilleri Konuşuyorsunuz?:
10. Ülkenizden ilk ne zaman ayrıldınız?
11. Hedef ülkeniz neresiydi?
12. Türkiye'ye giriş yaptığınız şehir?
13. Türkiye'de ikamet ettiğiniz şehir?

KAVRAMSAL SORULAR

1. Kadın olmayı nasıl tanımlarsınız?
2. Göç etmek-sınırın ötesine geçme sizin için ne anlam ifade ediyor?
3. Şiddeti nasıl tanımlarsınız?

KATILIMCININ KAYNAK ÜLKESİNE İLİŞKİN SORULAR

1. Kısaca kendinizden bahseder misiniz?(Aile, kardeş sayısı, evliyse evlenme hikayenizden bahseder misiniz?)
2. Bulunduğunuz ülkedeki yaşam koşulları nasıldı?(Günlük Yaşam)
3. Ülkenizde “kadın olma”yı nasıl tanımlarsınız?

4. Ülkenizde iken herhangi bir şiddete maruz kaldınız mı? (Eş, akraba, tanıdık ya da yabancı bir kişi tarafından)
5. Şiddete maruz kaldıktan sonra herhangi biriyle paylaştınız mı?

GÖÇ ÖNCESİNE İLİŞKİN SORULAR

1. Göç etme kararını ne zaman /nasıl verdiniz? (Göç etmenize yol açan olaylar?)
2. Göç etme kararını tek başınıza mı aldınız?
3. Sizi bulduğunuz ülkeden ayrılmaya zorlayan sebepler nelerdir?
4. Yola yalnız mı/ kimlerle çıktınız?
5. Geride bıraktığınız insanlar oldu mu?

GÖÇ SIRASINA İLİŞKİN SORULAR

1. Göç sırasında size destek olan birileri var mıydı? Varsa bu kişiler kimlerdi?
2. Nasıl bir göç rotası izlediniz?
3. Ne tür bir vasıtayla seyahat ettiniz?
4. Kaynak ülkeden hedef ülkeye seyahatiniz ne kadar sürdü?
5. Bir kadın olarak göç sürecinde neler yaşadınız? (Güçlükler, kolaylıklar, travmalar, aile bölünmesi)
6. Türkiye'ye vardığınızda nasıl hissettiniz?
7. Türkiye'ye girdikten sonra ilk hangi kurumlarla/ yetkilerle iletişim kurdunuz? (Giriş, Geçici ya da Sürekli Yerleşme, Kamu/Sivil Toplum Kuruluşları)

GÖÇ SONRASINA İLİŞKİN SORULAR

1. Kendi ülkeniz ve Türkiye'yi karşılaştırdığınızda bir kadın olarak yaşamınızda ya da fikirlerinizde herhangi bir değişiklik olduğunu düşünüyor musunuz? (Mekan, Gündelik yaşam, Aile içi ilişkiler, Toplumsal statü, Aile içi iş bölümü, Sağlık durumu, Haklara erişim)
2. Türkiye de yaşayan kadınların ayrımcılığa maruz kaldıklarını düşünüyor musunuz?

3. Göç sonrasında hizmetlere erişim, sahip olduğunuz haklar konusunda ne tür değişiklikler oldu?
4. Göçle birlikte gelecekte beklentilerinizde nasıl farklılıklar meydana geldi?
5. Göçmen kadın olarak sorumluluk alanınızda ne tür değişimler yaşadınız? (Anne-eş-kadın olarak)
6. Bir kadın ve göçmen olarak Türkiye’de herhangi bir sorun yaşadınız mı? Sorunları çözmek için herhangi bir yere başvuru yaptınız mı?
7. Elinizde sihirli bir değnek olsaydı bahsettiğiniz bu sorunları çözmek adına neler yapardınız?

KATILIMCI ONAM FORMU

Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden alınan Etik Kurul İzni ile Edirne'de bulunan göçmenlerle gerçekleştirilecektir. Prof. Dr. Akça TOPRAK ERGÖNEN danışmanlığında, araştırmacı Duriye Sonnur YILDIZ-TUGAY tarafından Yüksek Lisans Tez çalışması olarak yürütülen bu çalışmada; "Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Dayalı Şiddet: Göçmen Kadınların Deneyimleri" başlığı altında cinsiyet bakış açısı ile göç dinamiklerinin neler olduğu, göç sürecine dâhil olmuş kadınların göç öncesinde, sırasında ve sonrasında neler yaşadıkları, ne gibi zorluk ve risklerle karşılaştıkları ve nihayetinde göçün kadınlar üzerindeki sosyal, politik ve ekonomik etkilerinin neler olduğu analiz edilecektir. Bu amaçla gerçekleştirilecek olan görüşmelerde, siz değerli katılımcıların demografik bilgileri, kadınlık, göç ve şiddete ilişkin düşünceleri, göç öncesi, sonrası ve sırasındaki deneyimleri ve kadına yönelik şiddete olan bakış açıları ile ilgili bazı sorular sorulacaktır.

Çalışmamıza tesadüfi olarak seçilen katılımcılarımıza ait tüm bilgiler ve vermiş oldukları cevaplar sadece söz konusu yüksek lisans tez çalışmasında kullanılacak olup, hiçbir kurum ve kuruluş ile paylaşılmayacaktır. Ayrıca katılım gönüllülük esasına dayalı olup, katılımcıların kendilerini rahat hissetmeleri için kimlik bilgisi içeren herhangi bir soru sorulmayacağı gibi, katılımcı dilediği takdirde görüşmenin herhangi bir anında görüşmeyi sonlandırabilir, ya da görüşme sonlandıktan sonra görüşmenin çalışmada kullanılmasından vazgeçme hakkı bulunmaktadır.

Bu çalışmamızda, göçmen olmanın getirdiği zorlukların yanında kadın olarak eşsiz ve değerli deneyimlere sahip olduğunu düşündüğümüz, siz değerli katılımcılarımızın tüm sorulara içtenlikle ve sizi en iyi yansıtacak şekilde cevap vermeniz, göç sürecinde kadının rolüne dikkat çekmek, gelecek inşa etmek için çıktığınız umut yolculuğunda yaşadığınız sorunları irdelleyerek göç politikalarının geliştirilmesine ışık tutması ve göçmen kadına yönelik her tür şiddete ilişkin çözümler aranması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır. Çalışmaya katıldığınız için şimdiden sizlere teşekkür eder, çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak istediğinizde araştırmacı ve sorumlu araştırmacı ile

mail adreslerinden bizlerle iletişime geçebilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılmaktayım ve görüşmeyi istediğim an sonlandırabileceğimi anlıyorum. Ayrıca vermiş olduğum bilgilerin bilimsel amaçlı olarak araştırmalarda kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: __/__/____

Katılımcı:

İmza: